

magazin istoric

ANUL XII Nr. 10 (139) OCTOMBRIE 1978

(b)

(a)

(c)

(d)

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XII - Nr. 10 (139)
octombrie 1978

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CANDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ④ ② ③

① ④ Triumfală intrare în Alba Iulia a lui Mihai Viteazul publicată în albumul special editat, în 1929, de L'illustration. (Unirea și independența românilor în conștiința lumii, p.14)

② Mărturii ale strălucitei civilizații milenare de pe teritoriul patriei noastre: a) lanț-colier din epoca bronzului; b) statueta descoperită la Gornea (Caraș-Severin); c) cap de femeie (bronz aurit); d) panteră dionisiacă (sec. II-III e.n.). Din expoziția Comori arheologice în regiunea Porților de Fier deschisă în Capitală, în luna mai 1978 (Vechimea poporului român, p.2)

③ Conducătorul ridicării la luptă a țărănilor români transilvăneni din 1784 (Vestitul iobag cu numele Horea, p.37)

sumar

Vechimea poporului român: SIMION MEHEDINȚI	2
Teatrul unor lupte înverșunate: ROBERT DE BEAUPLAN	5
Unitatea românilor în mileniul I e.n. Mărturii vechi și noi: M. PETRESCU-DIMBOVIȚA	7
Socialiștii și „revoluția unității naționale”: ION MAMINA	9
Pasiunea lui Ion Bulacu, un țăran ca toți țărani (II): CORNELIU TAMAȘ, IOAN LĂCUSTĂ	12

UNIREA ȘI INDEPENDENȚA ROMÂNILOR ÎN CONȘTIINȚA LUMII:

Nădejdea într-o lume mai încăpătoare: History Today	14
Curaj de neînfrînt: G.M. TOWLE	19
O sabie vrednică, o inimă vitează, un braț viguros: W. GLADSTONE	20
Un stat independent, pe deplin suveran: V.N. VINOGRADOV	22
Ministru al Franței la București: SAINT-AULAIRE	23

Dicianu — un nume milenar în străvechea Dobroge: MIHAI BRUDIU	28
Mărturisesc că am trăit... (II): PABLO NERUDA	30
4 200 ani de istorie a Chinei: ANA BUDURA	33
Vestitul iobag cu numele HOREA: NICOLAE EDROIU	37
Un simbol al independenței și neafirmării Poloniei: JERZY LILEYKO	43
Pe direcția Sud-Vest: K.S. MOSKALENKO	46
La izvorul unei epoci: HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN	50
Străbătind jumătate din Europa: AVRAM P. TODOR.	53
Germania în timpul războaielor napoleoneene (II): PIERRE GAXOTTE	57

● Cărți sosite la redacție... 42 ● Poșta Magazin istoric... 62

„De la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoarei societăți dacice a lui Decebal, și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională”.

NICOLAE CEAUȘESCU

DE LA STATUL CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT AL LUI BUREBISTA LA STATUL NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

VECHIMEA POPORULUI ROMÂN

SIMION MEHEDINȚI

„Dacă cultura e suma muncii din toată viața unui popor ..., trebuie să facem cât mai repede inventariul trafului nostru, descriind în chip științific tot ce e caracteristic și original în trecutul românismului, pentru a afirma autonomia sufletului nostru și hotărîrea de a fi și a rămîne statornic în făptura noastră...” Cel care — în discursul de recepție la Academia română, din 6 mai 1920 — rostea aceste cuvinte era Simion Mehedinți, omul care și-a închinat viața (1869-1962) științei, educării tinerei generații și ridicării pe o nouă treaptă de cultură și civilizație a poporului român.

Geograf de excepție, creator al școlii românești de geografie și titular al primei catedre universitare al acestei discipline din țară, etnograf de prestigiu („pentru a cunoaște și caracteriza un popor — scria el — nu-i altă cale decît să cunoști ... munca sa de creare, începînd de la unelte, scule și tot rostul vieții sale materiale”), Simion Mehedinți a fost, în egală măsură, istoric, deoarece, așa cum nota despre el Ion Bianu, „îubirea de pămîntul românesc și de neamul nostru, care trălește pe acest pămînt stropit cu sudorile muncii lui, cu lacrimile durerilor lui și cu singele vieții lui, a fost — cum era firesc — ținta de căpetenie a studiilor, a scrierilor și a lucrării sale”.

Aplecarea lui Simion Mehedinți către istoria patriei, către cele mai vechi epoci ale sale, era firescă, căci, scria tot el, „pe tărîmul acestei științe [etnografia și istoria] ... mai ales acum, după întregirea politică, toate națiunile pămîntului așteaptă să vadă ce vrem și ce loc voim să ocupăm în cadrul istoriei universale”.

Acestei necesități, izvorită din înseși canoanele cercetării științifice, i se consacră și conferința Vechimea poporului român, ținută la Brașov, la societatea Astra, în ziua de 9 martie 1924, din care redăm cîteva fragmente.

G. D.

Cine va putea povesti vreodată tot disprețul pe care popoarele privilegiate l-au arătat celor fără privilegii, începând din Irlanda și străbătând toată Europa pînă în India și alte colțuri ale lumii! Cine va putea descrie tot dezgustul nobililor de odinioară, și chiar al burghezilor, față de muncitorul cu palmele și îndeosebi față de bieții rurali, care n-aveau voie nici măcar să se așeze în orașe! În Germania evului mediu, păstorul era considerat aproape ca un paria indian, iar aci, pe pămîntul Ardealului, cite nedreptăți față de populația românească a satelor! Apoi, cine va putea zugrăvi toate crimele confesionale: arderi pe rug, orașe devastate, ticăloșii și silnicii fără număr ...

Din capul locului, îmi permit a pune înaintea celor ce mă ascultă următoarea constatare:

Noi, românii, sintem locuitorii cei mai vechi ai acestui pămînt, și anume, unul dintre cele mai vechi popoare ale întregului continent.

Istoricii pun de obicei începutul vieții poporului nostru la cucerirea Daciei de Traian ...

Nici că se poate mai superficială concepție. Departe de mine gîndul de a scădea cît de puțin meritele marelui împărat ... Dar ... împăratul [Traian] este abia un episod în viața milenară a poporului nostru. Cînd a sosit el la Dunăre, statul dac era de o sută și mai bine de ani în culmea înfloririi: era singura putere europeană, capabilă de a ține în cumpănă Imperiul roman.

Și nu e de mirare că ajunsesse așa. La 513, [i.e.n.], cînd Roma stăpînea doar cîteva sate de pe malul stîng al Tîbrului (nici cît Țara Birsei) prînzînții noștri de la Dunăre formau un neam mare, închegat și puternic, care ținea calea, în Balcani, celui mai mare monarh al Asiei, lui Darius al lui Histaspes. Herodot spune că poporul tracilor era cel mai numeros din toată Europa (al doilea după Indieni), iar geții, stăpîniți malurilor dunărene, erau „cel mai viteji și mai drepti dintre toți tracii...”

Și n-a fost numai numărul populației getice, ci și civilizația sa înaintată, care l-a asigurat trînciția. În contrast cu grecii, care erau oameni de mare, geții erau, ca și romanii, plugari. Cînd Alexandru Macedon a trecut noaptea peste Dunăre, soldații săi au trebuit a doua zi să culce spicele cu lancea, ca să înainteze printre lanurile străbunilor noștri. Podgoria geto-dacă ajunsesse așa de întinsă, încît a fost nevoie să mai scoată din vițe. Iar

exploatarea metalelor, îndeosebi a aurului, era vestită din vechime.

Pe cînd semințiile germanice trăiau în pădurile din mijlocul și marginea nordică a Europei, ca și cele din pădurile Canadei, locuitorii de la Dunărea de Jos aveau sate, orașe, negoț, monedă (întîi străină, apoi monedă proprie) și exportau cereale spre Egeea, primind în schimb produsele mai fine ale industriei mediteraneene.

Dar alături de număr și civilizație, aveau ceva și mai de preț: o reală cultură, manifestată printr-o înaltă concepție de viață. Pietatea geților a fost unică în toată antichitatea. Strabo o mărturisește ca o trăsătură caracteristică, „cunoscută de cînd lumea”.

Aceeași părere o avea și Socrate. El admira pe Zamolxe, ca pe un geniu etic. În opoziție cu concepția pedagogică a celor ce puneau mare preț pe educația fizică, Zamolxe predica doctrina mai subtilă că numai sănătatea sufletului poate asigura sănătatea și frumusețea corpului. Așadar, cu mult mai adînc și mai adevărat decît: *mens sana in corpore sano*.

Iar ca dovadă că părerea lui Socrate nu e un cuvînt de ocazie, e faptul mărturisit de marele geograf și călător Strabo care nespune că aci, în Carpați, era un „Munte Sfînt” numit Cogaionum [Cogaionon], la poalele căruia curgea un rîu prin fața unei peșteri (cum ar fi la schitul din Peștera Ialomicioarei). De asemenea, Dunărea era privită de

daci ca un fluviu sfînt, după cum era Gangele pentru indieni. Înainte de a pleca la război, străbunii noștri beau apă din Dunăre. Seriozitatea lor morală era așa de mare, încît unii discipoli ai lui Zamolxe duceau o viață de pură contemplație, hrănindu-se numai cu vegetale și ferindu-se de orice impuritate. Fără exagerare, putem zice, că am fost creștini înainte de creștinism.

Față de pozitivismul practic al romanilor și estetismul cam sensual al grecilor, idealismul aproape ascetic al dacilor ne duce cu gîndul mai departe spre Iran și spre India.

Prin urmare, nu-i de mirare, dacă pe vremea lui Cezar, dacii stau frunte la frunte cu romanii. Spada lui Burebista se arăta pînă la Nipru, iar spre apus pînă la Adriatică, la Alpi și dincolo de Viena. Sora lui Burebista era soția lui Ariovist, căpetenia germanilor care năvăliseră în Galia. Iată de ce, Cezar, cuceritorul Galiei, în lupta contra lui Pompei, își întoarce ochii spre Burebista, reprezentantul unui

Simion Mehedinți

În p. 2: Familie de daci. Imagine de pe Columna lui Traian

Teatrul unor lupte înverșunate

Vastul teritoriu care se întinde în Sud-Estul Europei, între Dunăre, Tisa, Nipru și Marea Neagră, larg deschis marilor migrații barbare sau acțiunilor de cucerire ulterioare, a fost, timp de milenii, teatrul unor lupte sângeroase. Dar existența în centrul său a formidabilei fortărețe naturale pe care o reprezintă masivul Alpiilor transilvăneni, cu pădurile sale imense, a ferit întotdeauna populația autohtonă de a fi distrusă complet, adăpostind-o, o vreme, până trecea urgia, după care ea se afirma din nou vie, prolifică, solid înfiptă în pământ.

Istoricii latini au descris amănunțit obiceiurile vechilor daci, care locuiau în bazinul inferior al Dunării, la porțile imperiului, și pe care i-au supus legiunile. Ca și în Galia, învingșii și învingătorii s-au contopit rapid, formând un popor nou, a cărui limbă derivă direct din latină, în timp ce obiceiurile și costumele naționale au rămas pe deplin dacice. Fără îndoială că această trăsătură comună explică, printr-o îndepărtată afinitate, simpatia românilor pentru Franța, cealaltă soră latină.

Au început apoi invaziile, pe care imperiul roman¹, în decădere, nu le-a mai putut respinge: hunii, avarii, slavii, tătarii, mongolii au adus cu ei prăpădul și distrugerea. Au urmat cuceritorii turci și dominatorii maghlarilor.

La sfârșitul sec. XVI, a apărut, un om: Mihail Viteazul, voievodul Valahiei. El a îndrăznit primul să declare că Munții Carpați au putea despărți pe frații aceluiași neam și s-a încoronat. În 1599, la Alba Iulia, ca domnitor al tuturor românilor. A murit asasinat. Din nou, timp de două secole, au domnit oprimarea și robia. În Nord, în Transilvania ... maghlarilor s-au instalat ca stăpâni de temut; habsburgii de la Viena și-au atribuit Bucovina; țării ruși și-au adjudecat Basarabia; la Sud, turcii și-au prelungit. În Valahia și Moldova, dominația lor, din ce în ce mai subredă.

Dar marea idee națională a voievodului Mihail s-a transmis din generație în generație.

Robert de BEAUPLAN

¹ Intervenția din paranteze dreptă aparține redacției.

popor vechi și aproape tot așa de înaintat ca și cel roman (lipsit însă de semnele decadenței).

Dictatorul moare, dar conflictul dintre daci și romani nu se mai putea înlătura ... După cucerirea Mării Adriatice, a Greciei și a Macedoniei, legiunile căutau hotarul firesc al Dunării. Sub August I și ating. În curând malul dunărean e împinșit de caste, cotropind astfel din teritoriul geto-dac jumătatea de la Sudul Dunării ...

Astfel stînd lucrurile, dacii erau siliți să înceapă războiul de întregire. O sută de ani, de la August până la Traian, gândul lor firesc era să-și recapete hotarele din vremea lui Burebista. Legiuni întregi sînt bătute și desființate. Domiciun plătesc chiar tribut daciilor. Așa că Traian seoseste la tron tocmai în momentul cînd conflictul militar ajunsese în momentul decisiv ... Ciocnirea a fost teribilă. Războiul a durat aproape 7 ani. Columna lui Traian e plină de episoade crîncene. În cele din urmă, romanii înving, dar Decebal nu moare fugăr, ca Anibal, nici nu are naivitatea tînărului Vercingetorix care ajunge în tainele de sub Capitoliu, ci cade cu spada în mînă.

Însă poporul său nu cade. De ogoare, de vie, de ocne, de mine, de sate și de orașe, omul civilizat nu se desparte lesne ...

Esențial lucru pentru noi este altceva: *continuitatea daciilor*. În părțile dinspre miază-noapte și răsărit ale Daciei, poporul autohton a rămas neclintit. Ptolomeu ni-l arată după moartea lui Traian, stăpînind nu numai lanțul carpat, dar și larga țară dinspre răsărit, pînă la Nistru. Bessii, costobocii, carpii (de unde și numele Carpaților), Tyregeții [Tyragetii] (adică Geții nistrieni) stăpînesc mai mult de jumătate din vechiul lor teritoriu, au regii lor și nu lasă o clipă arma din mînă ... Chiar mai tîrziu, cînd goții fac loc hunilor, dacii iau parte la lupta contra imperiului și trec Dunărea, de cîte ori le vine la îndemînă.

La 162 d. Hr., costobocii iau ofensiva și ajung pînă în Macedonia și Achaia, reînvîind iarăși vremurile cînd părinții lor sfîrșeau legiunile lui Domician ...

Așadar, *Traian cu adevărat este numai un episod în istoria poporului* care stăpînea masivul Carpaților și șesurile dimprejur ...

Dar oricum ar fi, un lucru este sigur: poporul nostru e în primul rînd geto-dac și anume, unul din cele mai vechi popoare ale Europei; cu toată altoirea romană, substratul vechi durează și după colonizarea Daciei. A vorbi de pieirea daciilor nu numai în vremea lui Traian, dar chiar după Aurelian, înseamnă a nega adevărul etnografic că o masă omească, ajunsă în faza de popor, nu mai poate părăsi pămîntul său, ci numai se transformă pe încetul, crescînd sau scăzînd timp de secole și îmbrăcînd forme noi de viață.

Acel prețios caracter etnografic: masivitatea, adică *numărul*, explică de altfel în chip organic, fără să mai căutăm alte cauze, lungă

stăruință a acestui popor. El n-ar fi putut reprezenta la 513 (ante Hristum), o putere considerabilă și o închegare socială și militară, capabilă de împotrivire contra persoanelor, dacă n-am admite prealabil cel puțin două, trei veacuri de incubație etnică. Această dă părinților noștri de la Dunăre aceeași vechime ca și romanilor, adică cel puțin 7-8 secole de individualizare înainte de era creștină.

Ar mai rămânea doar întrebarea dacă s-a mai păstrat ceva din sufletul dac sau roman, îndeosebi acea *pietate*, admirată de Strabo. Răspundem și aci afirmativ.

Însușirea aceasta este reală și se explică în parte printr-un fapt foarte însemnat din viața poporului nostru: *românii sînt cel mai vechi popor creștin față de toți vecinii lor ...*

Al doilea rezultat însemnat al numărului a fost continuitatea:

Pe cînd toți năvălitorii: celți, bastarni, goți, huni, gepizi, avari, bulgari, chazari, slavi, pecenegi, cumani și tătari au dispărut rînd pe rînd, poporul nostru se găsește și azi legat de masivul carpatic și de ținuturile dimprejur. Am relevat că chiar din antichitate se părise caracteristică alipirea dacilor de munții lor.

Problema continuității a fost privită de unii cu prea puțină obiectivitate. Părăsirea Daciei de populație, adică de dacii romanizați, și mai ales de cei neromanizați, este o evidentă sofismă. Mai întîi, din punctul de vedere geografic, o masă de populație de pe un teritoriu atît de întins ca Dacia, nu putea intra în micul ținut botezat *Dacia aureliană*, după cum Tisa, Someșul, Crișul, Mureșul, Oltul și toate celelalte ape dimprejurul Carpaților, n-ar încăpea în albia Timocului.

La aceasta se adaugă și un argument social: ce-ar fi cîștigat populația din Dacia să fugă de goții din stînga Dunării, ca să găsească pe dreapta iarăși goți? Năvălirea acestora ajunsese pînă în M. Egee. Tesalonicul fusese asediat. Apoi mulți goți slujeau în armata romană: știm și numele căpeteniilor gotice care luptau atunci sub steagurile romane. Valerian spune lui Aurelian în scrisoarea de adopțiune la imperiu, că va avea sub comanda sa pe *Hartomundus, Haldegastes, Hildemundus și Carioviscus*. *Retragerea legiunilor a însemnat deci pentru Dacia mai mult un fel de schimbare a garnizoanei*. Ținutul de la Nordul Dunării rămînea prin urmare în paza goților ca *foederati*, adică sub scutul unei populații în parte creștinată și în orice caz fără asprimitățile fiscale romane. Salvianus spune cămurit: *Tăranii (daco-romani) „nu numai că nu voesc să treacă de la ei la noi [în dreapta Dunării], dar ne părăsesc pe noi, ca să se adăpostească la ei!”* Așadar, părăsirea Daciei, pe lîngă o imposibilitate etnografică, mai este și un patent neadevăr istoric.

În al treilea rînd se mai adaugă și un argument mai general. Semințiile se pot muta și

se mută. Cînd însă o formațiune etnică ajunge în faza de popor, adică este o masă considerabilă (cum au fost dacii de la Herodot și pînă la Aurelian), o masă diferențiată din punct de vedere social, prin munca pămîntului: podgorie, exploatare de mine, negoț etc., atunci poporul acela poate trimite coloni, dar de emigrat în totalitatea lui, asta după cum am spus, e cu neputință. Istoria nu ne arată un astfel de fenomen niciodată și nicăieri.

Întreita sofismă cu privire la muretea peste Dunăre sau pieirea daco-romanilor din Dacia este așadar un rest al concepției catastrofale în istorie; ea se întemeiază pe iluzia că năvălirile evului mediu ar fi fost niște adevărate cataclisme. Adevărul etnografic și istoric e altul: după cum nu există cataclisme în geografia fizică, tot astfel nu există nici în etnografia sau istorie ...

Scotim că nu ne depărtăm de adevăr dacă vom afirma că *după Aurelian n-am fost cu nimic mai primejdii decît în epoca romană*, pînă și aceea de năvăliri, războaie, cetăți dărîmate și alte nenorociri ale răscoalelor — chiar în mijlocul Italiei. Barbarii veniseră cu veacuri înainte de Traian: au năvălit apoi la cîteva decenii după moartea lui Traian pînă în inima Ardealului, cerînd pămînt pentru așezările lor; au venit mereu pînă la Aurelian și după Aurelian... pînă la ultimul val mongolic, al tătarilor (1240). Dar cum au venit, așa s-au dus. Erau în stare de semînții: cete relativ mici și foarte mobile. Ele n-au putut disloca masa autohtonă și nici n-aveau interes s-o nimicească, ci s-o apere și s-o exploateze pentru iernatic, cum au făcut de la Atila pînă la Hoarda de aur, cuceritoarea Rusiei. Încă o dată: numărul și lipirea străveche de masivul carpatic a susținut continuitatea ... *Românii sînt, din evul mediu pînă azi, singurul popor care a rămas ca o formație politică fără eclipsă*. Cînd Tirnova și Sofia ajunseseră abia niște sate; cînd la Belgrad și Buda stăpîneau pași turci în numele sultanului, iar Polonia fusese ruptă în bucăți și bucățele, singura formație politică cu o ființă politică deosebită era a românilor de sub Carpați.

Aceasta n-a fost numai un joc al întîmplării. Cînd turcii au dat năvală peste Bosfor și-au ajuns pînă la Dunăre, la Rovine i-a întîmpinat Mircea cel Bătrîn (1400). La Belgrad — Ioan Corvin. La gurile Dunării, Ștefan cel Mare (1500) „atletul creștinătății”, cum îi zicea Papa dela Roma, iar la 1600 avem în Mihai Viteazul altă personalitate de nivel european.

Așadar, n-am ținut degeaba umbră pămîntului. Mulți se fîlesc cu rolul de apărători ai creștinătății. Mircea, Corvin, Ștefan și Mihai au căpătat însă sufragiile străinilor și chiar ale istoriografilor turci. Numărul și lipirea de munți și-au manifestat constant valoarea.

Unitatea românilor în mileniul I e.n.

MĂRTURII VECHE ȘI NOI

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

Cercetările arheologice de o deosebită amploare din ultimii 30 ani au scos în evidență, cu pregnanță, unitatea culturii materiale și a vieții spirituale a strămoșilor noștri. Din cele mai vechi timpuri, locuitorii acestui pământ — în care Carpații au constituit o adevărată coloană vertebrală — au dezvoltat una și aceeași cultură datorată unuia și aceluiași popor. Variantele locale, pe care cercetările arheologice le-au pus în evidență, nu afectează această unitate, ci, dimpotrivă, scot în relief originalitatea și vitalitatea culturii materiale a strămoșilor noștri, demonstrând cu prisosință, principiul unității în diversitate.

Prin rezultatele sale, cercetarea arheologică a adus astfel contribuții esențiale la lămurirea unor probleme precum continuitatea populației autohtone traco-daco-getice, stăruința și permanența ei în acest spațiu. De asemenea, știința arheologică a evidențiat legăturile culturii dezvoltate de autohtoni cu civilizațiile greacă, scitică, iraniană, ilirică, celtică sau romană — legături care au îmbogățit patrimoniul culturii geto-dacice, ajunsă între 100 î.e.n. și 100 e.n. la apogeul ei, cum o atestă descoperirile din Munții Orăștiei¹, de la Ocnița-Vîlcea² sau Piatra Neamț — Bitca Doamnei.

Dar nu numai aceste probleme ale epocii vechi a istoriei noastre s-au bucurat de această atentă cercetare. Cu egală grijă, cercetătorii au studiat și procesul de făurire a poporului și limbii, scoțîn-

du-se în evidență, prin date concludente, continuitatea populației autohtone din spațiul carpato-dunărean, atît în condițiile stăpînirii romane asupra Daciei, cît și în timpul migrației popoarelor.

Granițele devin punți

De la bun început trebuie subliniat faptul că începutul erei noastre găsește, pe întreg spațiul locuit de daci, elemente clasice ale dezvoltării lor, făurită de-a lungul mileniului I î.e.n. — în primul rînd în ocupațiile principale ale autohtonilor (agricultura și creșterea vitelor), sistemul unitar de construire a cetăților, asemănărilor dintre unelele de fier prelucrat, dintre obiectele de podoabă din argint sau dintre piesele de ceramică.

Interpunerea stăpînirii romane (între 106 și 271 e.n.) peste o parte din teritoriul Daciei a avut, desigur, importante efecte asupra dezvoltării social-economice, politice și

¹⁻² Magazin Istoric, nr. 4, 6, 7/1977; 1, 9/1968, 3/1974.

culturale a locuitorilor din această zonă. Dar viețuirea lor nu a fost întreruptă. Săpăturile de la Slimnic (județul Sibiu) au relevat existența unei așezări, ridicată înainte de instaurarea stăpînirii romane, care și-a continuat neîntrerupt existența pe aceeași vatră și în timpul dominației imperiului. De asemenea, sînt revelatoare și rezultatele descoperirilor din așezările și necropolele de la Obreja și Soporul de Cîmpie, în Transilvania sau de la Locusteni, în Oltenia, care atestă interferența celor două culturi, dacică și romană, interptrundere evidențiată și la Adamclisi, în Dobrogea. Practic, deci, pe întreg teritoriul intrat sub stăpînirea Imperiului roman, autohtonii și-au continuat existența, s-au îndeletnicit în continuare, cu agricultura păstoritul și meșteșugurile. Dealtfel, o caracteristică a așezărilor romane, civile sau militare, din Dacia este strînsul și permanentul contact dintre populația dacică și cea romană. Cantitatea mare de ceramică dacică care s-a găsit în castele romane ar putea indica nu numai prezența dacilor în zonă, ci chiar recrutarea localnicilor în armată.

Continuitatea de locuire dacică în sec. II-III e.n. este și mai evidentă în teritoriile neocupate de romani (Crișana,

Maramureș și părți din Muntenia și Moldova). În această privință săpăturile arheologice în așezările de la Dumbrava—Iasi, Cucorani—Botoșani, Tirgșor—Prahova, precum și în necropolele de la Zvoriștea—Suceava, Chilia—Olt dezvăluie stadiul civilizației dacilor liberi. Un interes deosebit îl prezintă cimitirul de la Văleni, lângă Roman, în județul Neamț—cea mai mare necropolă dacică cunoscută pînă în prezent. Din ea s-au cercetat peste 600 morminte, majoritatea de incinerare, deci în ritualul caracteristic strămoșilor noștri. Arheologia a adus, astfel, atît pentru teritoriul provinciei romane Dacia, cit și pentru cel al carpilor (dacii liberi) argumente decisive privind continuitatea și unitatea de cultură materială și viață spirituală. În cadrul acestei unități pot fi sesizate, desigur, și variante regionale—mai cu seamă în ceramică și rit funerar—care sînt însă cu caracter local și se explică prin diversitatea de manifestare a culturii dacice.

În legătură cu raporturile dintre autohtoni și lumea romană se impun, credem, unele formulări mai nuanțate în privința „frontierelor” Impe-

Fibulă de bronz din sec. VI-XII, de la Draxini (Botoșani). În p. 7, o piesă asemănătoare, descoperită la Jasi, în locul numit Crucea lui Peren

riului roman care nu au constituit atît o barieră, cit, deseori, un factor de strîngere a legăturilor. Prof. I. Nestor a evidențiat că în studierea raporturilor dintre romanii și dacii din afara provinciei, se impune să se ia în considerare și constatările privind relațiile dintre romanii și germanicii din regiunea Rinului și Dunării Mijlocii. În lumina acestor considerații, în stadiul actual al cercetării, reiese că nu a existat o barieră de netrecut între populația daco-romană din cadrul provinciei și cea din teritoriul liber. După retragerea aureliană, cînd frontierele au fost desființate între fosta provincie și regiunile dacilor liberi, raporturile s-au strîns și mai mult, creîndu-se premisele unei noi sinteze culturale.

Criteriul absolut necesar

Pe întregul teritoriul, în Moldova, Muntenia și Transilvania, secolul IV evidențiază elementele uneia și aceleiași culturi, denumită Sintana de Mureș după numele localității unde a fost înființată oară semnată. Cercetările arheologice dovedesc concludent preponderența dacică în cadrul acestei culturi: tipurile de locuințe, practicile funerare, ceramica—în primul rînd renumita cătuie (ceașcă)—sînt tipic dacice. În cultura Sintana de Mureș se regăsesc elemente romane și apar unele trăsături gotice și sarmatice.

Secolul IV marchează o și mai mare omogenizare culturală, datorată, desigur, încetării stăpînirii romane. Pentru perioada următoare, sec. V și începutul sec. VI, în spațiul carpatodunărean găsim trei mari complexe culturale (Bratei, în Transilvania; Ipotești—Cîndești, în Muntenia și Oltenia și Costișa—Botoșana, în Moldova), toate variante ale aceleiași culturi materiale de tradiție daco-romană. Trăsăturile comune se evidențiază pretutindeni, proporția lor variînd în funcție de contactele cu Imperiul roman, care, după cum se știe, în această perioadă și-a accentuat prezența la Dunărea de Jos. În continuare, fondul comun al cul-

(Continuare în p. 52)

Socialiștii și „revoluția unității naționale”

MAI ÎNTÂI ROMÂNII, APOI MEMBRI AI OMENIRII

ION MAMINA

Scurt timp după ce marea revoluție a românilor din 1848-1849 fusese înăbușită de trupele străine intervenționiste, Nicolae Bălcescu arăta că, pentru a reintra „în plenitudinea drepturilor sale naturale”, poporul român avea de înfăptuit încă două revoluții — una pentru unitate și cealaltă pentru independență națională. Cele două revoluții erau însă părți componente ale unuia și aceluiași proces legic de devenire istorică a poporului român, de afirmare liberă și independentă.

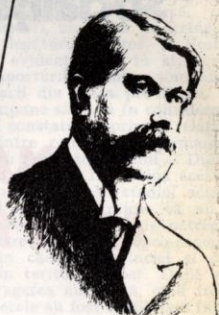
Trei milioane de frați peste Carpați

Pentru socialiștii români — forța politică cea mai înaintată, consecvent revoluționară a societății românești — 9 mai 1877 marcase ziua „în care s-a pus începutul celor mai mari fapte pentru țara noastră, zi în care s-a asigurat viața noastră națională”, cînd „întreg poporul românesc, împins de dorința libertății și de perspectiva unei vieți mai fericite, a trecut Dunărea cu un singur gînd de a lupta vitejește spre a-și mai împuțina exploatarea și a-și ușura povara ce-l apăsa attît de greu” (*România muncitoare*, 12 mai 1902).

Militanți și participanți la făurirea independenței, socialiștii s-au aflat, în perioada imediat următoare, în fruntea forțelor progresiste ale țării care au acționat ferm în direcția consolidării neamului și a dezvoltării luptei poporului român pentru împlinirea a ceea ce Bălcescu numise revoluția unității

naționale. „Străbunii noștri — scria revista socialistă *Dacia viitoare*, din 16 februarie 1883, într-un articol intitulat *România față cu principiul naționalităților* — ne-au consacrat limba și pămîntul strămoșesc, părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența, și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru: nouă ne este dat de a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume”.

Desăvîrșirea unității naționale era privită de mișcarea socialistă ca o necesitate obiectivă, izvorită din legitățile istorice: „Astă unire [din 1859 — n.a.] e incompletă. Peste Carpați, trei milioane de români, care zic ca noi: sînt român, care vorbesc aceeași limbă și au aceleași sentimente ca noi, suferă de cîțiva ani [din 1867 — n.a.] o opresiune, care-i face să regretă — lucru de necrezut! — dominația austriacă”. Subliniind dreptul firesc al românilor de a trăi cu toții în cadrele unui singur stat, drept ce se întemeiază pe comunitate de neam, limbă și obiceiuri, autorul articolului din *Dacia viitoare* scria: „Care au fost cauzele actului măreț de la 1859? Comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și mai presus de toate comunitatea de sentimente. Îndată ce românii au cunoscut că sînt frați, Milcovul a dispărut cu toată opozițiunea austro-turcă, tot așa vor dispărea și Carpații oricît s-ar opune mozaicul austro-ungar”. Idealul pentru înfăptuirea căruia militau socialiștii, întregul popor român, era afirmat în toată claritatea: „*Vom Dacia așa cum ea fu ...*, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română ... Vom dar ca ceea ce este al românului lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasă și nedemnă de secolul în care trăim de domina a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un

Trei dintre redactorii publicațiilor socialiste de la sfârșitul sec. XIX: Al. Radovici, C. Mille și Al. Bădrău
Desene de Ileana Constantinescu

stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege".

În paginile aceiași publicații, în articolul *Iredentism* (1 aprilie 1883) se făcea precizarea clară că: „rivna națională de a face un stat, o comunitate, o colectivitate cu toți semenii noștri de aceeași origine, credințe, aspirațiuni se cheamă: **unitate națională**”.

Patrioți — da, șovini — nu!

Unitatea națională în concepția socialiştilor români era o condiție sine qua non a progresului general: „Micimea României de astăzi — scria *Emanciparea*, din 2 mai 1883 — este o piedică puternică la dezvoltarea și propagarea ideilor celor mai generoase, luptele sociale sînt paralizate de teama răpitorilor de peste granițe și, astfel, luptătorul cîștit dar înțelept se vede de multe ori silit a-și călca pe inimă și a renunța la credințele lui cele mai scumpe, nevoit fiind a lupta nu numai împotriva piedicilor dinăuntru care se înlînesc cu prisosință și în sînul națiunilor celor mari, dar încă a avea privirea neîncetat atîntită peste hotare și a pleca capul atunci cînd izbînda ar fi mai sigură”. Concluzia aceasta se întemeia pe dureroase experiențe istorice. Este suficient să amintim evenimente din prima parte a sec. XIX, cînd intervenția brutală a trupelor străine a înăbușit două mari revoluții românești, tocmai pentru că aceste revoluții prilejuiseră afirmarea puternică a sentimentelor naționale și propuseseră maselor obiective programatice cu profund caracter revoluționar.

Pe deplin conștienți de perfidia capcanelor întinse de propaganda șovină iubitorilor de țară și de neam, socialiștii români afirmău răspicat: „Sîntem români și patrioți pînă la marginea aceea care este încă necunoscută șo-

vinismului, și patriotismul nostru, legitimat prin robia veacurilor trecute, cit și prin greutatea ce au neamurile mici de a trăi independente în mijlocul arsenalului european, nu-și va manifesta ființa, nici prin lovituri aduse drepturilor neamurilor străine, nici prin revendicări care ar fi mai mari decît permite dreptatea și adevărul istoric...” (*Emanciparea*, 15 aprilie 1883).

Pornind de la principiul că fiecare popor are dreptul să decidă de soarta și viitorul său, revista socialistă *Evenimentul literar*, din 9 mai 1894, scria: „Din punct de vedere politic e evident că socialiștii nu pot să nu recunoască fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și a se cîrmui pe sine însuși. Aicea nici nu poate fi altă măsură decît conștiința și voința poporului însuși. Dacă vreun popor reclamă dreptul său și luptă pentru el, nu socialiștii vor fi aceia care să-i refuze simpatiiile lor”.

Lupta socialiștilor pentru unitate națională viza o Românie „care să grupeze pe toți fiii ei... un ideal frumos spre a cărui realizare trebuie să tindem, și la care fatalmente vom ajunge, dacă vom pricepe cum trebuie să lucrăm” (*Democrația socială*, 21 iunie 1892). „Cînd vorbim de unitate națională, de ajutarea românilor de a se putea liber dezvolta — scria *Contemporanul*, nr. 12, din aprilie 1891 — fără îndoială că ne gîndim la toți românii, din orice parte și sub orice stăpînire ar fi. Acesta e un punct asupra căruia nu mai încape nici o discuție”.

Vina magnaților și nevinovăția poporului

În acest spirit, presa muncitorească și socialistă a dezvăluit măsurile de deznaționalizare inițiate de autoritățile austro-ungare și țariste în teritoriile subjugate, a exprimat

solidaritatea clasei muncitoare, a întregului popor cu românii din aceste teritorii. Referindu-se la lupta românilor transilvăneni, organul socialist *Munca* scria, la 21 iunie 1892: „... Ca socialiști și ca români, noi nu putem decât să protestăm contra prigonirilor ce suferă românii de dincolo de Carpați”.

Socialiștii români au folosit, de asemenea, legăturile internaționale pentru a înfățișa opiniei publice de peste hotare situația românilor din teritoriile aflate sub stăpânire străină. Delegația Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România la Congresul social-internațional de la Zürich, de exemplu, arăta, în raportul său, că „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic și în imposibilitate de a-și trimite un singur reprezentant în Cameră. Ei sînt supuși la necontenite vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule” (*Munca*, 22 august 1893).

Făcîndu-se ecoul sentimentelor întregului proletariat român, *Munca*, din 15 mai 1894, scria referitor la procesul intentat conducătorilor Partidului Național Român din Transilvania: „Acest proces este rezultatul firesc ce a trebuit să producă dualismul austro-ungar; el nu lăsa decît rezultatul asupririi românilor de către clasa stăpînitoare maghiară. Pentru că după stabilirea dualismului magnații maghiari au devenit stăpîni și exploatare românilor. Să se știe bine de toți, că nu poporul maghiar, nu păturile muncitoare fac proces românilor ..., stăpînirea maghiară a intentat procesul care se judecă la Cluj”.

Condamnînd odioasa înscenare, *Munca* continua: „Toți oamenii cinstiți și sinceri simpatizează cu acuzații, cu poporul românesc din Ungaria ... În țară la noi s-au făcut mitinguri de protestare, de solidaritate cu acuzații din Cluj, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnabil din toate punctele de vedere. Aceasta este părerea noastră a socialiștilor în procesul dintre stăpînitorii unguri și români”.

Organizațiile politice ale proletariatului român au condamnat cu consecvență măsurile represive ordonate de autoritățile austro-ungare împotriva frunțașilor mișcării de eliberare națională. Relevînd activitatea dr. Vasile Lucaciu, *Munca*, din 27 martie 1894, scria cu admirație despre însușirile alese ale „omului care suferă pentru o idee a sa, care se jertfește pentru idealul său și care nu se dă în lături de la nici un sacrificiu pentru a face să triumfe ideile sale”.

În spiritul solidarității naționale, al legăturilor permanente dintre locuitorii tuturor regiunilor românești, socialiștii au acționat pe multiple planuri, pentru a grăbi ziua mult visată: desăvîrșirea statului național. În vara anului 1893 o delegație socialistă din Vechiul Regat a efectuat o vizită în Transilvania și Banat pentru a se informa asupra situației românilor din aceste provincii. La întoarcere, Constantin Mille, care făcuse parte din delegație, cerea muncitorilor din Ro-

mânia să acorde sprijin material și moral pentru dezvoltarea luptei de eliberare a fraților subjugăți. În cursul anilor legăturile dintre socialiștii din patria liberă și cei din teritoriile aflate sub stăpînire străină au îmbrăcat forme variate: o intensă corespondență, delegații reciproce cu prilejul congreselor, schimburi de publicații etc. La 4 iunie 1897, Ioan Nădejde relatează că la conducerea P.S.D.M.R., s-au primit „mai multe scrisori de la români, mai multe cereri de broșuri și *Lumea nouă* [organul partidului — n.a.] din Banat și Transilvania”.

Fii credincioși ai poporului, exprimînd cele mai nobile idealuri de dreptate și libertate ale acestuia, socialiștii români declarau fără ezitare: „În împrejurările speciale ale țării noastre, înțelegem că înainte de a fi membri ai omenirii, sîntem români, că trăim în țara românească”. Întrucît „patria e un tezaur de progres și de civilizație, e sinteza evoluției unui popor, e comunitatea de limbă și obiceiuri și e sanctuarul libertății”, nimeni nu poate nega „sentimentele ce leagă pe oameni de locul nașterii și al copilăriei” și, ca atare, „Partidul socialist nu poate să nege această vie realitate, patria” (*România muncitoare*, din 7 aprilie 1902; 27 noiembrie 1908 și 20 mai 1912). *Viitorul social*, publicație teoretică de prestigiu, își anunța ca pe o datorie de onoare efortul de a deveni „organul socialiștilor de limbă română din toate țările”. (*Viitorul social* din august 1907). Semnificativă în același sens este și inițiativa socialiștilor bucovineni de a organiza, în 1909, o întrunire de omagiu pentru revoluția din 1848. În apelul adresat muncitorilor se spunea: „Veniți la adunarea asta cu sutele și miile! Să arătăm că noi sîntem vrednicii urmași ai celor căzuți în revoluția din anul 1848 pentru drept și libertate”. La sfîrșitul reuniunii, participanții au cîntat *Pe steagul roșu și scris unire!* (*Lupta* [Cernăuți], 11 aprilie 1909).

Atunci cînd, în iunie 1909, lui Nicolae Iorga i-a fost refuzată viza de ședere în Bucovina, unde făcea studii istorice, socialiștii bucovineni au protestat cu energie „ca socialiști și români”, căci autoritățile din Viena „începînd cu izgonirea unui profesor universitar român ..., ușor pot sfîrși cu oprirea literaturii științifice și jurnalistice române, de care noi bucovinenii avem atîta multă nevoie. Dacă noi românii avem soarta crudă de a fi despărțiți sub stăpîniri străine ... — nu vom răbda deci nicînd să ne ridice cineva hotare și în privința unității noastre culturale ... Dl. Iorga ... e izgonit de pe un teritoriu locuit de români” (*Lupta*, iunie 1909).

Lupta de eliberare și unitate națională a poporului nostru în primele decenii ale secolului XX a găsit în mișcarea socialistă nu numai un conducător, dar și un participant activ la înfăptuirea marelui ideal. În toate teritoriile locuite de români a răsunat cu vigoare glasul socialiștilor, glasul mișcării muncitorești pentru independența, libertatea și unitatea românilor.

PASIUNEA LUI ION BULACU, UN ȚĂRAN CA TOȚI ȚĂRANII (II)

„Am plins,
uitându-mă spre țară...”

Prezentăm în continuare numărul trecut însemnările memorialistice — până acum inedite — ale soldatului Ion Bulacu, din Escadronul de călărași 4 Rîmnicu Vilcea. Mobilizat în vara anului 1916, el a luat parte la luptele de pe Valea Oltului și din preajma Sibiului, în august-octombrie 1916 și a căzut prizonier în octombrie 1916. A fost repartizat la un spital militar german din Sibiu, apoi trimis, cu alți camarazi, în comuna Fofeldea la muncă forțată, gustind din plin disprețul umilitor cu care erau tratați prizonierii români. În vara anului 1917, dorința de a ajunge în Moldova pentru a lupta în continuare împotriva

dușmanului a devenit irezistibilă.

Sinceritatea și talentul de povestitor conferă însemnărilor lui Ion Bulacu valoarea unui document deosebit, una dintre puținele mărfuri de acest fel care ne-au rămas de la simplii soldați, despre pasiunea cu care ei au luptat și s-au jertfit pentru întregirea țării.

Ca și în fragmentul precedent, am păstrat particularitățile stilistice ale autorului. Intervențiile noastre în text pentru explicarea unor cuvinte le-am marcat prin paranteze drepte.

Titlul și subtilurile aparțin redacției.

Corneliu TAMAȘ, Ioan LĂCUSTĂ

Mizeria ranitilor

20 octombrie, 1916. La orele 8 dimineața, ne-au strîns pe toți prizonierii, improvizînd niște țîrguri unde așteau cîte un ranit german și au pus cîte patru oameni la țargă. Pe mine nu m-au dat la țargă, mi-au dat doi raniti în spina. Mergînd pe drum, am scos fotografia ce-o aveau la mine și am plîns, uitîndu-mă în suspe, că mă depărtez de ea și de toți cei dragi ai mei.

21 octombrie, 1916. De dimineață a venit un neamț cu un sac de fărimilituri de pline, ne-a dat la fiecare cîte o mînă de fărimilituri și cîte o lingură de cafea. Noaptea, am simțit un frig îngrozitor din vârful muntelui, deoarece mantăile noastre ni le-au luat și le-au pus pe raniti lor. Ne-au pornit iarăși cu raniti. La orele 5 seara, am ajuns la un post al lor unde primeau raniti. Pe noi ne-a băgat într-o cocină, am dormit unul peste altul în noroi. În acel cantonament am găsit niște picioare de oaie, pe care le-am fărîmat, le-am fierț în niște tînhelche de conserve, de am mîncat care cum am apucat.

22 octombrie, 1916. La ora 6 dimineața, am pornit cu raniti, suind cu ei pe munte. La orele 1, am fost sus pe creastă, de unde puteam vedea satele din Ardeal. Am odih-

nit puțin, unde ne-a dat la 8 oameni o pline. Nu mai mîncasem de 7 zile pline. Am pornit cu raniti, ajungînd la ora 8 la glăjeria (fabrica de sticlă) Porumbacului, unde am dat raniti în primire. Pe urmă ne-a pus în două rînduri și ne-a ales pe cei care nu aveau rani la umăr de la țargă și ne-a băgat într-un beci, iar pe ceilalți camarazi nu știu unde i-a dus, că nu i-am mai văzut.

23 octombrie, 1916. De dimineață, pe noi din pînă ni ne-au pornit iarăși la raniti, să-i luăm de sub munte, de la un post de ajutor al germanilor. Am dormit noaptea acolo, stînd pe loc în 23 și 24 octombrie. Acolo nu a avut să ne dea pline, ne-a dat numai cafea.

26 octombrie, 1916. Pe la ora 7 dimineața, ne-au adunat să ne trimită iarăși să luăm raniti. Eram cu totul distrus, slab și cîzele mi se rupseseră. Mă gîndeam că voi muri prin munți. M-am arătat la un medic german, care cam cu greu mi-a făcut bilet de internare în spital și m-a băgat într-o cameră unde mi-a dat mîncare bună. Venind acolo și un camarad al meu, Valîmăreanu Gh., de la Bălcești, eram doi. Ne-am împrietinit cu raniti germani, care erau și ei cu noi la un loc. Pe seară ne pune iarăși într-o căruță cu cai și ne-a pornit la Avrig, ajungînd acolo pe înserate. Mergînd pe drum, cunoșteam toate locurile pe unde luptasem. Aș fi putut fugi și pe cînd

căram raniti, dar eram slăbit, istovit și fără mîncare. Cînd am ajuns în Avrig, ne-a dus în clădirea unde fusesem cantonați cu cai, pe ziua de 3 septembrie 1916. Aici aveau germanii spitalul lor. Am fost vizitați de germani, ni s-a dat pline și cafea. Erau raniti germani și unguri. Erau și ei în mizerie, aveau toți pîduri pe ei.

27 octombrie, 1916. La ora 8, ne-a pus într-o ambulanță sanitară și ne-a dus în gara Avrig. Acolo m-am întîlnit cu fosta mea gazdă, Ion Pavlul, unde fusesem cantonat cînd erau trupele noastre în Avrig. Cum m-a văzut, a început să plîngă de mine. I-am povestit cum ne-au omorît caii și cum m-au prins. Mi-a dat pline, slănină și mere. La ora 3, ne-a pornit cu trenul la Sibiu. În tot timpul parcurului cu trenul, plîna la Sibiu, îmi reaminteam fiecare loc, fiecare punct pe unde eram cam camarazi mei români și dăduserăm lupte. Îmi făcea rău cînd vedeam așa ceva. În Sibiu, germanii ne-au dus unde este astăzi spitalul public. La cancelarie ne-a făcut bilet de internare în spital și ne-au băgat într-un salon unde erau cam 80 raniti, puși pe paie. Erau în total 1.400 raniti și numai un medic german și unul român care îngrijeau de ei.

28 octombrie, 1916. M-am sculat din paie, de pe ciment. Am ieșit în curtea spitalului și am privit la

oamenii civili de pe stradă, cum trăiau în libertate. Am vizitat toate saloanele cu răniți pe zonierii români. Am găsit mulți oameni de la mine din comună, care erau răniți în spital.

Ultima cinstire

29 octombrie, 1916. A venit de dimineață sublocotenentul doctor român și cu doctorii german și a intrat în salon care a fost sanitar și poate să facă serviciul de sanitar să se înscrie la cancelarie. Era nevoie de sanitar la cei 1400 răniți. Am vorbit cu camaradul meu Vălimăreanu, să ne ducem și noi să ne înscriem sanitar. Ne-am dus și ne-am înscris la cancelarie. Am stat la spitalul din Sibiu de la 28 octombrie până la 6 decembrie 1916.

30 octombrie, 1916. M-am prezentat la sala de operație, am pus cruce roșie pe mână, sanitar în toată puterea cuvântului, dar, în schimb, nu cunoșteam nimic de la sanitar. În această zi, s-au făcut trei operații cu amputarea picioarelor la răniți, cărora li se cangrenaseră rănilile. Eu nu mai văzusem așa ceva și de la prima operație mi-a venit rău și am ieșit afară din sala de operație. Seara am făcut școală cu un sergent sanitar veritabil, care m-a învățat ce se spală o rană, cum se fac pansamentele, să cunosc instrumentele de operație, cum se curăță acestea și să le dezinfectez. Am devenit nedespărțit de acest sanitar, până am fugit amândoi în țară, în luna iulie 1917.

14 noiembrie, 1916. S-a auzit că germanii au intrat în Rîmnul Vlcea și că județul nostru este ocupat de germani. Mi-a zădărit inima mea, ce o fi făcut și dacă o fi fugit undeva.

6 decembrie, 1916. Pe la orele 8 seara, vine un ordin ca să plece tot spitalul de răniți și răniții prizonieri din Sibiu, rămânând pe loc numai cei grav răniți. Pentru noi sanitarii era ordin să nu plecăm cu ei. Deși nu stiam unde evacuează spitalul, noi nu ne-am lăsat și ne-am băgat printre răniții care erau în număr de 1000, mergându-ne în vagoane cu ei.

8 decembrie, 1916. În orașul Orăștie (unde fuseseră mutați răniții) majoritatea erau români. De prima dată am ieșit în oraș, cu prețul militar, cu ocazia înmormântării a doi ofițeri români prizonieri, care muriseră în spital. La toți prizonierii care murau li se făcea paradă din 20 prizonieri de al noștri, li ducea la cimitirul orașului cu două, le puneau cruce la cap, cu numele fiecăruia. Pe drum, până la cimitir, prețul mi lăsa numai stiri bune și îmbucurătoare, care mi lăsa mare curaj.

24 decembrie, 1916. S-a auzit că în Orăștie toți românii s-au preparat ca în ziua de Crăciun să aducă prizonierilor pline, carne și cozonaci. Însă administrația ungurească s-a opus și nu le-a dat voie.

Românii nu s-au lăsat, toți s-au preparat pentru prizonieri, au dus prețul din sat, care a găsit o mașină și a pus tot ce donaseră românii și a venit cu mașina și le-a băgat pe poarta lazaretului la noi.

25 decembrie, 1916. Ne-am preparat și noi să mergem la slujbă, că se anunțase că va veni prețul din oraș să facă slujbă pentru prizonieri. La orele 10, vine prețul cu un cântăreț civil, ne-a adunat pe toți sanitarii și pe toți răniții, care puteau merge, într-o remiză salon, mare, încăpătoare, unde era prepara-

tă o masă. La rugăciune s-a cântat de preot odată și a doua oară de mine, dar când am zis „Biruință regelui nostru!”, așa cum era în carte, deodată germanii s-au sesizat iar prizonierii și ofițerii noștri erau toți cu zîmbetul pe buze. Mulți soldați și chiar ofițeri nu se mai puteau abține și plîngeau mereu. Mă gîndeam și eu, unde eram anul trecut și unde eram acum. În fața mea erau așezăți Ilie Mazilu, Marin Duță, Codin Mazilu și toți din comună mea, care plîngeau deconțenți; îmi părea rău cînd li vedeam plînzind.

Calatorie pe intuneric

22 iunie, 1917. Am fixat ziua plecării (evadării) pe data de 20 iulie seara, cu direcția înspre frontul din Moldova. Pe atunci eu trebuia să studiez pe unde să trecem Oltul, prin ce comune să trecem pînă la Brașov. Pe ziua de 30 iunie, am fost la tirgul din Arpaș, peste Olt. Un vecin al meu mi-a spus că se duce cu boii la tirg. M-am bucurat și i-am spus că merg și eu ca să mă plimb, fiindcă vreau să văd și eu cum este în țara Oltului. Ducîndu-mă și pe unde pot să trec Oltul.

20 iulie, 1917. M-a preparat soția lui Maniu pentru plecare, căteia li spusesem secretul. Îmi făcuse pline, slănină, brînză, ouă, chiflele și diferite bunătăți. De dimineață m-am dus la biserică. Eram tare îngîndurat. M-au întrebat toți oamenii, ce am de sint așa de abătut și eu le-am spus că sint bolnav. Seara m-am culcat cu Vălimăreanu în pîntecul firarului, unde aveam dormitor. Ilie și-a venit. Am stat puțin de vorbă, ne-am dat jos, am luat mîncarea de la gazdă, i-am mulțumit și mi-am luat rămas bun de la ea. Am plecat la drum cîte trei, îmbrăcați civili. Am trecut noaptea Oltul pe pod și pînă la ziua am ajuns în satul Sîmbăta, o comună românească.

21 iulie, 1917. Am dormit într-un zăvoi pînă seara, cînd am plecat tot în direcția Brașov. Mercurul mai mult noaptea, scoalam satele din calea noastră și ziua ne odîhneam.

24 iulie, 1917. Ne-am dus într-o comună, Voila, unde erau numai români, la 6 km de Brașov. Am intrat în sat și mergînd pe o uliță, un bătrîn de la o casă frumoasă, ne-a întrebat: „Unde mergeți, feciori?” Ne-a părut bine că ne întreabă de vorbă, aveam nevoie de informații pentru cunoașterea drumului. Am dat bună seara și am spus că sintem străini și vrem să dormim și noi la cineva. Bătrînul ne-a chemat bucuroși în curte, pe urmă ne-a dat de mîncare. Noi vînzîndu-l că este cu inimă de român, i-am spus situația noastră. Bătrînul ne-a spus că nu aveam să putem să reușim ceea ce voiam noi, însă să stăm de vorbă cu un locotenent român care este în armata ungurească și vine astăzi seară de pe front. Era comandantul unei coloane care ducea alimente de două ori pe săptămîna chiar pe front. Noi i-am spus că ne este teamă să-i spunem situația noastră, la care bătrînul ne-a spus că să nu avem bai, că li cunoaște bine. Am așteptat noi pînă la ora 11 noaptea și nu a venit. Ne-am suit cîte trei în șura de fîn și ne-am culcat. Pe la ora 12 din noapte s-a auzit un uruit de căruțe: venise coloana. Nu a trecut mult timp și vine pe seară locotenentul, strigîndu-ne: „Mă feciori, ia veniți pînă în

casă”. Cu teamă mare ne-am dat jos, am intrat în casă, ne-am prezentat și dînsul ne-a dat scaune și am șezut, începînd povestirile.

Era un locotenent tînăr, frumos și vorbea bine românește. I-am spus programul [planul] nostru, ce voiam. Locotenentul ne-a spus că în nici un caz nu vom reuși să ne ducem la frontul nostru în Moldova, pentru că armatele sint așezate în defensivă, în tranșee și n-a mai rămas nici un gol, ca să te poți strecura. Ne-a mai întrebat dacă știm nemțește sau ungurește, că ne-ar da el haine și ne-ar duce pînă aproape de front. Numai așa s-ar putea reuși, dar nici așa nu aveam siguranța reușitei. Ne-a sfătuit să ne înapoiem, dacă sintem din Vlcea și să trecem mîntiul, să ne ducem acasă, că sint mulți ca noi la casele lor, nu are rost să ne plîndim sau să ne impuste în zadar. Am stat de povestire cu locotenentul pînă la răsăritul soarelui. El s-a culcat în casă, iar noi ne-am dus în șură și am dormit pînă la orele 2 ziua.

Căile dorului

Ne-am sculat, iar bătrînul ne-a dat de mîncare și am stat în șură pînă s-a sculat și locotenentul, care ne-a întrebat cum am hotărît. Noi i-am spus: „Dacă situația stă așa cum spuneti dvs., care nu o cunoaște altul mai bine ca dvs., ne-am decis să ne întorcem înapoi, să trecem mîntiul în România”. I-a părut bine și locotenentului că i-am ascultat. Pe la orele 6 ne-a chemat locotenentul, ne-a dat cîte o jumătate kg coaciac de fiecare, salam, conserve, pline și ne-a spus că dacă vrem să plecăm la orele 7, ne pune o căruță la dispoziție să meargă cu noi în jos pe Olt, pînă unde cunoaștem noi ca să trecem mîntiul. I-am mulțumit cu lacrimi în ochi, de bunătatea ce a arătat el către noi. La orele 7 venit o căruță, cu acoperis; vizitiul era tot un român ardelen. Ne-a pus fîn în căruță, ne-am băgat pe sub acoperis și ne-am adăpostit acolo. I-am spus românului dacă cunoaște comuna Arpaș; a spus că o cunoaște. A mers toată noaptea cu noi. La Arpaș s-a oprit, i-am rugat să mai meargă puțin pînă unde cunoaștem bine, mergînd el cu noi pînă în dreptul comunei Sărata. Ne-am dat jos, i-am mulțumit și am pornit spre munte. Am mers fără teamă pînă am intrat în pădurea Sărata. În pădure, am întîlnit noi oameni din Pofeidea, care tăiau lemne. Am făcut eu o scrisoare prin care am cerut iertare învătătorului, primarului și notarului, avînd în vedere dorul ce ne coplesea de țară, de casă și copii și care ne-a forțat să facem acest pas. Sintem sănătoși și cu speranță că în curînd vom fi cu cei dragi ai noștri.

Ca fiu al țării, sint mîndru de generația mea cu care și eu am luat parte la înfăptuirea Unirii, făcută cu sacrificii mari.

Comuna Lăpușata a contribuit cu 140 fiu ai ei, care au murit pentru acest ideal și pentru care cu ajutorul sătenilor din comună s-a ridicat, în amintirea lor, un monument de piatră și o fîntînă monumentală, alături și tabelul cu eroii morți din comună. pierțiți în acest război.
Acum pot să zic: SĂ TRĂIASCA ARMATA ROMÂNĂ SĂ TRĂIASCA ȘI SĂ ÎNFLOREASCĂ ROMÂNIA UNITĂ!”

UNIREA ȘI INDEPENDENȚA ROMÂNILOR ÎN CONȘTIINȚA LUMII

Prin dinamismul și bogăția ei, istoria românilor s-a impus statornic în conștiința lumii. Istorici și oameni politici de mare anvergură, cărturari de prim rang, călători, care, într-un fel sau altul, au fost în contact cu realitățile noastre, n-au putut să nu remarcă justetea și frumusețea marilor idealuri care au jalonat istoria acestor locuri și pe care poporul le-a promovat și apărât cu neslăbită consecvență și forță.

Unirea tuturor românilor într-un stat suveran și independent, pe temeiul unor realități și drepturi istorice de neclintit, a fost unul din aceste mari idealuri care a avut un profund ecou nu numai în inimile românești, ci și în conștiința multor personalități ale lumii. O dovedesc și paginile care urmează:

Revista britanică History TODAY:

Nădejdea într-o lume mai încăpătoare

Its history may suggest that, in spite of age-old passions and modern death-dealing inventions, mankind and its constituent nations are less easily destructible than some of us fear and others would persuade us to believe.

....Istoria [României] ne arată că în pofida pasiunilor multiseculare, în ciuda născocirilor aducătoare de moarte din zilele noastre, omenirea și națiunile ce o alcătuiesc nu sînt chiar atît de ușor de nimicite cum își închipuie unii sau cum vor alții să ne facă să credem"

KENNETH JOHNSTONE

Numerele din mai-lunie 1978 ale revistei History Today — omologul britanic al Magazinului istoric și poate cea mai prestigioasă publicație de acest fel din Europa Occidentală — găzduiesc cele două părți ale unui amplu studiu, Locul României în istoria europeană. Autorul său, Kenneth Johnstone, a lucrat un număr de ani la Foreign Office și ca diplomat în străinătate trecînd, în 1953, ca director general adjunct, la conducerea importantei organizații culturale British Council (Consiliului britanic). După alți zece ani, Kenneth Johnstone a fost ales președintele Consiliului profesoral al Școlii (Facultății) de studii slave și Est-europene, de la Universitatea din Londra, post pe care l-a ocupat un alt deceniu, pînă în 1972. În momentul de față, este vicepreședînt

te al Centrului pentru dezvoltarea relațiilor cu țările din Europa Răsăriteană.

Dintotdeauna, istoria și cultura Europei de Sud-Est au constituit preocupări importante pentru prof. Johnstone. Roadele investigațiilor sale pot fi apreciate în studiul publicat de History Today, studiu care dovedește o informație nu numai bogată, ci și foarte la zi, o înțelegere profundă și multilaterală a fenomenelor, o interpretare judicioasă a evenimentului politic, social, diplomatic, militar etc.

În paginile ce urmează, publicăm largi extrase din articolul lui Kenneth Johnstone; punctele de suspensie marchează pasajele omise. Pentru o lectură cursivă vă sugerăm să nu țineți seama de semnele parantezelor drepte, care cuprind explicațiile noastre, ci să citiți explicațiile din interiorul lor ca parte integrantă a textului.

Anii dintre 1977-1980 marchează o serie de centenare în istoria României... E un moment prielnic pentru a arunca o privire înapoi, peste secolele de luptă, care, în cele din urmă, au dus la câștigarea recunoașterii depline [a României] ca stat european...

În 1877... Parlamentul român a rupt orice legătură cu Poarta și a declarat independența țării... Deși acțiunea Parlamentului a pornit din interior, independența României a fost recunoscută, cu anumite condiții, anul următor, prin Tratatul de la Berlin. În 1880, majoritatea puterilor europene au confirmat-o, și, un nou membru a fost primit, așa cum se cuvenea, în familia europeană.

Mihai Viteazul — unificatorul

Dar tratatele nu pot crea națiuni viabile, așa cum certificatele de naștere nu pot furniza nou-născuți; și unele și altele nu fac decât să dea înregistrarea oficială [fenomenului respectiv]...

Strămoșii cei mai timpurii ai românilor, dacii, o ramură din marele trunchi al tracilor, și-au înscris urmele în istorie și arheologie, cu cel puțin încă o mie de ani înainte [de istoria poporului român]... Legăturile genealogice dintre românii de azi și vechii daci au constituit obiectul multor dezbateri științifice, nu totdeauna din motive pur științifice... Dar ceea ce este sigur, și de importanță istorică, este certitudinea nezdărnicită a românilor în ascendența lor dacă și romană...

Pe la mijlocul sec. XIV, cele două principate — Valahia la Sud și Moldova la Est — se întemeiază sub conducere românească și își cuceresc independența față de coroana ungară de dincolo de masivul carpatic... Cam pe la aceeași epocă, turcii otomani au ocupat Gallipoli, declanșând lunga lor acțiune de cucerire a Peninsulei Balcanice...

Urmarea cuceririlor otomane, pentru cele două Principate române, nu a fost incorporarea lor în imperiu — destin pe care l-au avut Bulgaria, Serbia, Albania și Grecia — ci răminerea lor ca state separate, dependente, totuși păstrând anumite libertăți. Teritoriile

lor nu au fost împărțite între oficialitățile militare și civile turcești, s-a permis practicarea liberă a religiei creștine și s-a interzis construirea moscheelor. Aceste concesii s-au datorat numai în parte unor calcule politice. Mai degrabă, ele au fost rezultatul rezistenței îndrăznețe opusă repetatelor invazii turcești de către domnitori români ca Mircea cel Bătrîn în Muntenia, sau Ștefan cel Mare în Moldova. Această rezistență a continuat chiar și după înfrângerea zdrobitoare, în Balcani, a ultimelor două cruciade occidentale, românii fiind lăsați singuri să înfrunte puterea otomană.

În ciuda granițelor și a disensiunilor interne, locuitorii celor două principate se considerau o națiune total deosebită de vecinii lor prin limbă și neam, prin experiența comună și o îndelungă sălășluire pe aceste meleaguri. Deși expusă la Sud și la Est, țara a putut fi totuși apărată. În ceasuri de cumpănă, oamenii erau gata de luptă, găsindu-și, de obicei, conducători, unii dintre ei remarcabili, capabili să țină piept cu vitejie chiar și unor forțe superioare. Românii aveau și mai mare virtute de a face față răstimpurilor de înfrângere, asuprire și neorînduială, ce se năpusteau periodic asupra lor. În principal, ei formau un neam de țărani deprinși cu truda grea a pământului, într-un climat care, deși prielnic recoltelor, putea aduce arșiță în timpul verii și geruri aspre iarna. Cele două extreme se reflectau uneori în caracterul național, cel al unor oameni care, atunci cînd deznădeja, agresiunea sau nedreptatea nu îi minau la violențe, erau blînzi, inteligenți, ironici, fără să nutrească iluzii, dar fără a fi dezamăgiți, înzestrați pentru poezie și muzică și trăind din plin bucuriile și necazurile vieții.

România nu a fost un leagăn de sfîinți și teologi, dar ortodoxia, practică cu simplitate și mîndrie, a reprezentat un însemn al națiunii alături de unitatea de limbă și sînge... Mănăstiri și biserici, asemeni celor două de la Curtea de Argeș și celei domnești din Tîrgoviște, marea mănăstire moldovenească de la Neamț, precum și incomparabilele biserici pictate din Nordul țării atestă prezența României în analele artei medievale europene...

Principatul autonom al Transilvaniei, întemeiat sub suzeranitate otomană, după căderea Ungariei, a avut înscoperuri furtunoase, constituind un măr al discordiei între Austria și Turcia... Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, a reușit să unifice, sub conducerea sa, toate cele trei țări care, mai tîrziu, au format România modernă. Viziunea realizării sale a dăinuit în memoria poporului și s-a înfăptuit, în cele din urmă, în 1918...

Secole de luptă dirză

Printr-o legislație dată încă din 1437 și formulată juridic în 1635-1646, românii li se refuza egalitatea atît politică cît și religioasă... Decrete succesive... au stabilit că

Photo: Mansel-Ainar

The Dacians, early ancestors of the Romanians, attack a Roman garrison. Scene from Trajan's Column

Două imagini semnificative apărute în revista britanică *History Today*, ca ilustrații la articolul *Locul României în istoria europeană: daci atacând o garnizoană română (stînga) și români cucerind reșida Grivița*

numai trei națiuni privilegiate, maghiarii, secuii și sașii... puteau să se bucure de drepturi politice. Românii erau definiți drept „locuitori vremelnici... tolerați”, după bunul plac al principilor...

Tentativele împăraților [habsburgi] de a pune capăt inegalității naționale și renunțarea la aceste încercări sub presiunea ungurilor au devenit trăsăturile caracteristice ale duelului dintre Austria și Ungaria, pînă la triumful final al acesteia din urmă, în 1867. Se cuvine totuși să adaug că, din cînd în cînd, răsunau chiar voci ungurești care cereau o egalitate de tratament [pentru români]. O altă trăsătură consta în alternanța dintre autonomia Transilvaniei și încorporarea ei în Regatul Ungariei; rezultatul acestui conflict de interese era adesea determinat de evenimentele externe, care făceau deosebit de presantă nevoia Austriei de a primi sprijin sau măcar de a nu împingea opoziția Ungariei... Astfel de încercări... s-au reeditat de-a lungul a peste două secole punînd piedici mari în calea spre libertate a românilor...

La sfîrșitul sec. XVIII Imperiul rus se înscăunase ferm pe tot litoralul de Nord al

Mării Negre căutînd să răzbată la gurile Dunării și, mai puțin insistent, la Constantinopole. Motivele erau coapte pentru marea dispută dintre Rusia și Austria, avînd ca miză provinciile balcanice... În acest conflict, românii ar fi preferat cu mult să rămînă neutri, neavînd nici un chef să fie dominați de vreunul dintre „eliberatori”. Dar așezarea geografică și lipsa de mijloace nu le-au permis aceasta... Ambele rivale [Rusia și Austria] erau gata să-și taie felii din teritoriul românesc; amîndouă erau gata, la nevoie, să ocupe cele două principate. Pentru Rusia acestea constituiau un culoar natural spre Turcia și Balcani... Dominația rusă asupra principatelor a durat [din 1774], în măsuri variabile, pînă la izbucnirea războiului Crimeii, în 1853...

De partea cealaltă a graniței, în Transilvania, conflictele naționale și sociale s-au ascuțit ducînd la o criză care s-a declanșat în 1848-1849... O mare adunare [a românilor] pe Cîmpia Libertății de la Blaj, a cerut drepturi egale cu celelalte naționalități ale principatului. Dar, după zdrobirea revoluției... ro-

Before Plezna, Romanians storm the Gravitza redoubt; engraving from the Illustrated London News, October 1877

mânii nu au dobândit decât autonomia Bisericii ortodoxe din Transilvania... și o oarecare recunoaștere a limbii române și a unor necesități de ordin educativ și cultural... Dar, după 1867, când guvernul imperial [de la Viena] sub presiuni interne și externe, a găsit cu cale să ajungă la un acord cu Ungaria, creînd monarhia dualistă, aceste drepturi [acordate românilor] au fost considerabil reduse. Transilvania a fost alipită Ungariei, Dieta ei a fost desființată... Crîncena politică de maghiarizare, practică de guvernul de la Budapesta, în jumătatea de secol următoare, a distrus orice nădejde de rezolvare a problemei. După formarea unui regat al României, recunoscut pe plan internațional, speranțele românilor transilvăneni s-au îndreptat, inevitabil, spre București.

Războiul Crimeii a arătat că puterile occidentale erau hotărîte de a nu lăsa „chestiunea orientală” doar pe seama Rusiei și Austriei sau numai a forțelor rusești. Rivalitatea dintre Rusia și Austria precum și lipsa de posibilități [militare] a românilor s-au concretizat în acțiunea Austriei, din 1854. După declararea războiului dintre Rusia și Turcia, Austria, cu sprijinul Prusiei a insistat ca trupele rusești să se retragă din principate

ocupînd ea însăși Nordul Moldovei, și o mare parte din Valahia, sub pretextul creării unui paravan protector pentru Turcia dar, de fapt, cu speranța de a păstra provinciile sub propriul control, ca o recompensă din partea Europei recunoscătoare. Nădejde care avea să-i fie înșelată.

Tratatul de la Paris prin care s-a încheiat războiul, în 1856, a lăsat principatele sub suzeranitatea sultanului, dar puterile semnatare (Turcia, Rusia și puterile occidentale, inclusiv Prusia și Sardinia) garantau privilegiile și imunitățile [românești]. Nici una dintre puteri nu avea voie să-și instaureze „protecția sa exclusivă” sau să se bucure de „dreptul de intervenție în treburile interne” [ale principatelor]...

În familia statelor europene

Sentimentele naționale s-au dovedit deosebit de puternice, în ambele principate, manifestîndu-se în dorința comună de a realiza unirea celor două țări sub conducerea unui principe străin... [Românii] au găsit mijlocul de a-și impune voința alegînd separat, în 1859, același candidat — nu un prinț străin,

ci un tânăr colonel din rândul micii boierimi, cu reputație de patriot, Alexandru Ioan Cuza... Turcia s-a lăsat convinsă să trateze problema ca un caz special și, în 1861, a confirmat Unirea pe durata domniei lui Cuza. Unirea a rămas însă definitivă.

Tânărul stat și-a demonstrat cu elocvență, atît spiritul său de independență cît și priceperea politică de a trage foloase de pe urma contradicțiilor și a rivalității dintre puteri... Urmărindu-și țelurile, românii au vădit aceleași calități: cutezanță, răbdare și sincronizare inteligentă. În așteptarea viitoarei ocazii favorabile, ei s-au angajat cu toate forțele în restructurări pe plan intern... Domnia lui [Cuza] a durat numai șapte ani, dar în această perioadă, procedind cu energie și treacînd peste orice opoziție internă sau externă, el a luat trei măsuri extrem de necesare. Prima a fost lichidarea averilor mănăstirești închinată, de-a lungul veacurilor, de către domnitori sau boieri, uneia sau alteia dintre marile mănăstiri ortodoxe din Grecia și Levant!... A doua mare realizare a lui Cuza a fost reforma agrară din 1864..., care, abolind dijma și alte silinții feudale..., a ratificat proprietatea țărănească asupra pămîntului... A treia reformă, reprezentînd ca și celelalte două un pas spre progresul fundamental..., a avut loc în domeniul învățămîntului. S-au înființat școli primare și secundare și s-a declarat învățămîntul primar obligatoriu...

[După abdicarea lui Cuza, în 1866], cum de s-a ajuns la numele lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, nu se știe exact¹; el era însă un candidat cu excelente legături de rudenie, în calitatea sa de vlăstar al unei familii cu tradiții în istoria Germaniei, ca și de rudă cu familiile Bonaparte, Murat și Beauharnais, sau de frate al reginei Portugaliei... În Europa de atunci, organizată încă pe principii dinastice, a dobîndi un cîrmuitor care să aibă acces la rețeaua monarhică internațională era o problemă, nu numai de prestigiu, pentru un stat de cîrind apărut și în plină luptă [pentru independență]... Sultanul, de pildă, cu prilejul primei vizite a noului său vasal, a avut bunăvoința — care-i lipsise în cazul lui Cuza — să-i acorde [lui Carol] titlul de prinț ereditar precum și dreptul la o monedă proprie și la un minim de armată... Sultanul s-a gîndit, probabil, că rușii vor doborî mai greu de pe tron un prinț de Hohenzollern, decît pe un boier devenit domn...

Magnifica luptă de la Mărășești

Nu este cazul să relatăm în amănunt despre războiul ruso-turc din 1877-1878 și despre consecințele sale diplomatice...

¹ Denumire dată în trecut litoralului răsarîtean al Mării Mediterane (Asia Mică, Siria, Liban, Egipt) — n.r., M.I.

² Magazin Istoric, nr. 9-10/1976, 4-6/1978.

Deși țarul și cancelarul său Gorceakov au privit cam de sus România, armata acestei țări a putut participa activ la război, ba chiar i s-a solicitat ajutorul pentru a zdrobi rezistența Plevnei... Armata română s-a evidențiat cu prilejul asedierii redutei Grivița... Totuși, Tratatul de la San Stefano, dictat de ruși după victorie, țîntea să creeze un imens stat bulgar... și să extindă teritoriile Serbiei și Muntenegrului, refuzînd să recunoască independența României, înainte ca celelalte puteri s-o fi confirmat...

În iunie-iulie 1878 statele semnatare ale Tratatului de la Paris [1856]... s-au întrunit la Berlin, sub președinția lui Bismarck, pentru a stabili liniile directoare ale unei reglementări privind întreaga zonă [balcanică]...

României... nu i s-a permis să participe la Congresul de la Berlin, deoarece ea [prezentată printr-un memoriu] fiind ascultată cu superficialitate. În principiu, independența i-a fost recunoscută dar cu două condiții: acordarea de drepturi civile și politice egale pentru toți cetățenii, indiferent de credințele lor religioase... precum și renunțarea la partea [de Sud a] Basarabiei, cerută de Rusia...

În 1916, România a fost din nou antrenată într-un mare conflict european... În ciuda eforturilor sale de a rămîne neutră, România a trebuit să participe la primul război mondial... La 27 august [1916], România a declarat război Austro-Ungariei, dar nu și Germaniei. Totuși, riposta acesteia a venit prompt și necruțător. Forțele românești, care pătrunseseră adînc în Transilvania, au trebuit să fie retrase în grabă pentru a țîne piept unui atac germano-bulgar din Sud. În decembrie inamicul era la București, iar regele, guvernul și armata se retrăseseră în Moldova, unde s-a procedat la o completă reorganizare militară... Rezultatele s-au evidențiat, în vara următoare, în magnifica luptă de apărare a românilor de la Mărășești unde încercarea lui Mackensen de a năvăli în Moldova a fost înfrîntă.

Prăbușirea militară și politică a Rusiei a lăsat România cu desăvîrșire izolată... Pacea era singurul remediu posibil... Tratatul... semnat la București, în ziua de 7 mai 1918... prevedea trecerea economiei românești sub controlul Germaniei pe o perioadă de zece de ani; durata s-a dovedit însă mult mai scurtă...

Grație rezistenței tenace a României și a sacrificiilor aduse de popor, grație îndrîjirii cu care au negociat frunțașii săi (plină și a celor ce crezuseră în victoria Germaniei), grație refuzului de neclintit al regelui și guvernului de a căuta un refugiu în afara țării... România a supraviețuit culegînd roadele cuvenite...

Viitoarea jumătate de veac a abătut din nou asupra României flagelele războiului, ale ocupației străine și suferințe înspăimîntătoare, dar nu i-a frînt nici spiritul de independență și nici hotărîrea de a-și juca rolul propriu, într-o lume mai încăpătoare.

Diplomați, istorici,
și publiciști
americani:

Dacii sau moldo-valahii

Imensa depărtare geografică, diferențele de origine, limbă, obiceiuri, confesiuni, organizare social-economică și instituții politice, n-au constituit bariere de netrecut în calea cunoașterii reciproce între popoarele român și american. Primele contacte, înfiripate la începutul secolului XIX, au căpătat un contur mai încheiat după încheierea războiului de secesiune în Statele Unite și cucerirea independenței absolute de stat a României. în 1877-1878.

Curaj de neînfrînt

Printre primele știri asupra principatelor de la gurile Dunării menționăm pe acelea conținute în rapoartele lui John Quincy Adams, viitor președinte al Statelor Unite (1825-1829), pe atunci ministru rezident la St. Petersburg (1809-1814), cu privire la războiul ruso-turc din 1806-1812, desfășurat pe pământul românesc și la implicațiile internaționale ale acestui conflict. De asemenea, evenimentele de la 1821, noul război ruso-turc din 1828-1829, revoluțiile de la 1848 și războiul Crimeii au pus Departamentul de Stat, la curent cu tot ceea ce se petrecea în acest colț al continentului prin depeșele reprezentanților diplomați americani acreditați la St. Petersburg, Istanbul și Viena.

Modernizarea instituțional-administrativă și integrarea treptată a principatelor în circuitul economic mondial capitalist, au facilitat posibilitățile de contact direct între țările române și Statele Unite ale Americii¹, ajungându-se apoi, la dezvoltarea unor legături economice stabile, urmate ca un corolar firesc, de promovarea celor dintâi relații politice, prin înființarea primelor reprezentanțe diplomatice americane în principate, la Galați în 1858 și la București în 1867.

În deceniul premergător independenței, viul interes manifestat pentru România în cercurile politice și diplomatice ale republicii de peste ocean este dovedit, în primul rând, prin știrile foarte amănunțite cu privire la originea

poporului român, structura social-economică a țării, instituțiile politice și religioase, comerțul exterior, finanțele, armata etc., primite în cadrul rapoartelor consulilor americani de la Galați și București². Și pînă atunci apăruseră în Statele Unite mai multe cărți închinată țării noastre, datorate puținilor călători americani care le străbătuseră începînd de la 1840 (în rîndul acestora amintim pe literatul Vincent Nolte și pe medicii Valentine Mott și James Oscar Noyes), acum însă asemenea lucrări s-au înmulțit. Publiciști ca George Makepeace Towle, Linus Pierpoint Brockett, Byron Andrews sau J. D. O. Connor tipăresc în 1877, la Philadelphia, Boston și, respectiv, Chicago diferite studii dedicate problemei orientale sau istoriei războiului ruso-româno-turc, conținînd capitole speciale sau largi referiri la țara noastră. Astfel, în lucrarea lui Brockett³ se menționează următoarele la capitolul „România ...: Origini. Elementul etnic de bază este cel dac. Dacii constituiau un neam de oameni dirși și războinici, pe care împăratul roman Traian s-a străduit să-i supună dominației romane, în al doilea secol al erei creștine; și a izbutit, după o lungă și îndrăgănită rezistență. Decebal, cel de pe urmă rege al dacilor, nu a fost un erou mitic, ci un cîrmuitor viteaz și patriot, care a dat mult de furcă armatelor romane, deși acestea copleșeau numeric...”

Sirul lucrărilor a continuat în 1878 cu cele tipărite de prof. Alexander Jacob Schem de la New York, R. Grant Barnwell, L. P. Brockett (în colaborare cu Porter C. Bliss) la Philadelphia, Charles Richard Tuttle la Boston și R. A. Hammond la Rockland (Massachusetts). În cartea sa *War in the East, An Illustrated History of the Conflict between Russia and Turkey with a Review of the Eastern Question* („Război în Răsărit. O istorie ilustrată a conflictului dintre Rusia și Turcia, cu o trecere în revistă a problemei orientale”), New York-Cincinnati, 1878 — profesorul Schem scria: „Locuitorii aparținînd națiunii predominante se numesc în mod obișnuit valahi sau români ... Prin Tratatul de la Adrianopol și de la Paris, cele două principate ale Valahiei și Moldovei, cunoscute sub numele de Principatele Dundrene, au căpătat o situație de semi-independență, în virtutea căreia au obținut dreptul de control asupra administrației lor interne, rămînînd să plătească un tribut Turciei. În 1859, de fapt ele au realizat unirea lor prin alegerea aceleiași persoane ca domn sau principe.

Unirea a ajuns treptat să fie mai strînsă și să fie recunoscută de marile puteri și de Turcia. Sistemul politic al principatelor este acela al monarhiei constituționale, cu două Camere reprezentative și cu un guvern responsabil. Principele actual este Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, care și-a luat titlul de Carol I. Poporul vorbește o limbă mai apropiată de limba latină decît oricare altă limbă modernă...”

¹ Magazin Istoric, nr. 1/1968.

² The Cross and the Crescent, or Russia, Turkey and the Countries Adjacent in 1876-1877 („Crucea și Semi-luna, sau Rusia, Turcia și țările limitrofe în 1876-1877”), Philadelphia, 1877.

¹ Primul vas comercial american a acostat la Brăila în 1843.

De un deosebit interes pentru noi se relevă a fi, de asemenea, și relatările corespondenților de război americani trimiși pe fronturile de luptă din Balcani de marile organe de presă din Statele Unite și Marea Britanie. În rîndul lor s-au evidențiat, prin seriozitatea și obiectivitatea arătată Januarius Aloysius Mac Gahan și F.D. Millet (lucrînd pentru ziarul londonez *Daily News*), Wentworth Huyske de la *New York Herald*, George Brinton Mac-Clellan și E.M. Grant, reprezentînd periodicele *North American Review* și respectiv *Times* din Londra ș.a. În sfîrșit, nu trebuie omise nici rapoartele atașărilor militare de pe lîngă reprezentanțele diplomatice ale Statelor Unite de la St. Petersburg, Constantinopol și Viena, adică lt. Francis Vinton Greene, lt. col. Alexander Chambers și general-maior William Babcock Hazen, dintre care cele mai importante aparțin celui dintîi.

F. V. Greene a mai publicat și două lucrări, în 1879 și 1881, dedicate războiului ruso-româno-turc, bine apreciate de critica de specialitate a epocii.

George Makepeace Towle (1841-1893), publicist și diplomat este autorul volumului *The Eastern Question. The Principalities of the Danube: Serbia and Roumania*, Boston, 1877 („Problema orientală. Principatele de la Dunăre: Serbia și România”), din care reproducem cîteva fragmente:

„Moldovenii și muntenii, uniți acum în cadrul Principatului României, reprezintă în esență unul și același popor, avînd comune istoria, limba, religia, sistemul juridic și caracterul specific. La origine, ei formau o singură națiune: dar, vreme de multe veacuri, au constituit state distincte, avînd chiar în anumite perioade organizații separate, dar nu dușmane ...

Pe vremea Imperiului roman, ei alcătuiau un neam tot atât de robust și de războinic pe cît sînt și vecinii lor sirbii. Moldo-valahii¹ au fost cucerii în al doilea secol al erei noastre de către întreprinzătorul împărat roman Traian ... Poporul acestei țări păstrează încă și astăzi tradițiile marilor isprăvi războinice ale lui Decebal, cel de pe urmă rege din neamul lor, care multă vreme a putut să-i înfrunte pe romani...

Războinicul sultan Baiazid, după ce supuse Serbia și Bulgaria, a trecut Dunărea și a început cu românii un război lung, aspru și sîngeros. Aceste lupte au scos în relief cu prisosință curajul de neînfrînt și îndrăgnea în rezistență a poporului astfel atacat². Abia în zilele lui Soliman Magnificul (românii) s-au supus în cele din urmă și au ajuns tributari ai tronului otoman, păstrîndu-și dreptul de a-și alege proprii lor suverani și de a se cîrmui după propriile lor legi ...

România a fost, așadar, garantată ca stat independent de către puterile europene³.

Paul CERNOVODEANU

¹ Este interesant de remarcat că G. M. Towle atribue acest nume dacilor, pentru a sublinia continuitatea poporului român pe aceste meleaguri — n.r.
² Aluzie la luptele neînfricate purtate de Mircea I cel Bătrîn (1386-1418).

³ În urma Congresului de pace de la Paris, din 1856.

WILLIAM GLADSTONE:

Poporul român— o sabie vrednică, o inimă vitează, un braț viguros

Cunoscut lider al Partidului Liberal britanic și acerb oponent al conservatorului Disraeli, William Ewart Gladstone (1809-1898) a fost un consecvent susținător al cauzel românilor în Camera Comunelor.

Și-a început lunga sa carieră de om de stat în Ianuarie 1833, cînd a intrat în Camera Comunelor — pe care avea să o lărgească, să o emoționeze și să o domine de-a lungul a 60 ani memorabili — ca deputat de nuanță, conservatoare, consacrîndu-se îndeosebi problemelor coloniale. În anul următor, el a devenit subsecretar de Stat la Finanțe, în cabinetul Robert Peel, iar în 1835, subsecretar de Stat la Colonii. Șase ani mai tîrziu, Gladstone a primit funcția de ministru adjunct al Comerțului, pe care a deținut-o pînă în 1845. După spusele contemporanilor săi „el făcea în 4 ore ceea ce oricui altcuiva i-ar fi cerut 16 ore și munea 16 ore pe zi”. În același an, 1845, Gladstone a fost numit secretar de Stat la Colonii, iar în 1852 ministru de Finanțe, sub lordul Aberdeen. Intrarea lui din nou, în 1859, ca ministru de Finanțe, în guvernul Palmerston a echivalat cu înrolarea sa în Partidul Liberal, a cărui șefie avea să o preia în 1867 — în urma retragerii lordului Russell — și să o dețină pînă în 1875. A fost prim-ministru între 1868-1875. A redevenit prim-ministru, în 1880, la vîrsta de 71 ani, conducînd cabinetul pînă în 1885. La vîrsta de 77 ani, Gladstone a fost însărcinat pentru a treia oară cu formarea unui guvern, în fruntea căruia a rămas cîteva luni. Au urmat șase ani de opoziție, pentru ca, în 1892, — la 83 ani! — să ocupe din nou casa de pe Downing Street nr. 10, rezervată primului ministru. A rămas la putere doi ani, murînd după alți patru. Inițiator a numeroase reforme economice, sociale și politice în Marea Brita-

Depuzați (jărani în Adunările Ad-hoc (1857)

nie, W.E. Gladstone a încercat în câteva rânduri să trineze politica de expansiune colonială a Angliei, pe care, în alte împrejurări, a promovat-o, e drept, într-o măsură mai moderată decât contemporanul său Disraeli. Totodată, el s-a ridicat în apărarea unor țări mici, aflate sub dominație străină sau sub amenințarea acesteia. Atitudine dictată, adesea, de interesele Angliei, uneori însă și de convingerile personale. Ultimele discursuri politice ale lui W.E. Gladstone au constatat în pledoarii în favoarea armenilor și grecilor. „Este oare de mirare că în Italia și în România, în Bulgaria și în Macedonia, oamenii au plins moartea lui așa cum ar fi plins moartea unui prieten?”, scrie Enciclopedia Britannica ed. a 4-a, 1930, vol. 10, p. 388.

După-amiaza de 4 mai 1858, în Camera Comunelor. Domnul Gladstone își începe alocuțiunea, care va suscita lungi dezbateri¹. Acest discurs, care durează peste o oră și pe care îl reproducem și noi într-o formă prescurtată (din revista *Études balkaniques* nr. 4/1977, care apare la Sofia) este o pledoarie pentru unirea și independența Principatelor dunărene.

În parantezele drepte marcăm completările redacției iar, prin puncte de suspensie, frazele omise.

Nu este cazul să se poarte discuții sau controverse în Camera Comunelor cu privire la dorința locuitorilor din principate ca cele două țări [românești] să se unească. După cum știți prea bine Camera Comunelor, principatele sînt teritoriile de pe malul Dunării, denumite Muntenia și Moldova ... În perioada cînd torontul de cuceriri turcești s-a dezlănțuit la răsărit, acest popor

[român], aproape de unul singur, s-a dovedit în stare să-și apere libertatea cu vrednicia sa sabie, cu viteaza lui inimă și cu vigurosul său braț. În vremuri întunecate — de asuprire, de sînge, de pătîmîri și de omoruri — în vremuri aproape fără seamăn în letopisetul omenirii, poporul din cele două principate și-a apărut libertatea. O libertate de care a beneficiat pînă relativ de curînd, pînă în clipa cînd ființa sa, drepturile sale și interesele sale au devenit obiecte ale pretențiilor și intrigilor rivale ale Austriei, Rusiei și Turciei ...

Sustin că unirea Principatelor reprezintă o dorință arzătoare a populației acestor teritorii ... Vorbesc în Camera Comunelor a Marii Britanii. Vorbesc într-o adunare care este, să nu spun singura, ci aproape singura, căreia i se adresează, pentru a-și apăra drepturile, orice iubitor de libertate din lume. Implor Camera Comunelor să acorde deplină satisfacție aspirațiilor, drepturilor și intereselor celor iubitori de libertate, în măsura în care aceste interese sînt compatibile cu dreptatea și cu bunăstarea Europei ...

Atît Austria cît și Rusia sînt în situația de a deține și a exploata teritoriile care, odinioară, au format parte integrantă din teritoriul Moldovei. Iată de ce [cele două puteri] se situează pe o poziție falsă față de principate, fiecare dintre ele putînd fi lesne bănuită că dorește să-și extindă influența în zonă. Atît cît e cu putință, Austria se situează pe o poziție și mai falsă decît Rusia, și iată de ce. Oricum am privi-o, Rusia este un imperiu sudat ... După cîte știu, în împrejurările prin care trece, perspectiva unor principate libere și înfloritoare la hotarele sale nu conține nimic de natură să o sperie în mod deosebit. Dimpotrivă, Austria este pe atît de dezagre-

¹ Magazin Istoric, nr. 3/1978.

...gată și de lipsită de coeziune, pe cit de fermă este țesătura administrativă a Rusiei. Îmbinând guvernarea absolutistă, în cea mai rigidă formă, cu slăbiciuni interne extrem de mari, este firesc ca Austria să reacționeze, cu maximum de ură, la orice fenomen care tinde să dea libertate, vitalitate și vigoare vecinilor săi de pe Dunăre ... E firesc, e rațional și drept ca, cel puțin, să ne ferim de a ne lăsa atrași de politica ei, să privim cu suspiciune și rezerve politica pe care o promovează în legătură cu soarta ce se cuvine locuitorilor principatelor ...

Ei bine, după părerea mea, unirea Principatelor este un lucru bun pentru acestea. Cui nu-i va fi ea pe plac? Nu m-aș încumeta să spun că ar conveni Austriei sau Rusiei. Nu îndrăznesc să susțin că Austriei i-ar plăcea să aibă, în pragul porții sale, [o țară] unde domnește libertatea îmbinată cu prosperitatea; dar asta e vina Austriei, nu a mea. Îmi pare foarte rău pentru ea. Eu socot că, dacă nu se unesc, principatele vor reprezenta un izvor nesecat de primejdii și încordare în politica europeană ...

Nu cutez să afirm că unirea Principatelor va fi pe placul Rusiei, deoarece ea este o putere pe cale de a-și extinde teritoriul și de a cuceri alte teritorii. Sint convins că, pentru moment, planurile de expansiune ale Rusiei sînt puse deoparte, deoarece lecția ce i s-a dat și pedeapsa ce i s-a administrat, ca și prăpădul resurselor sale materiale [în războiul Crimeii] îi vor influența, un timp, politica [externă]. Mi se pare însă că trebuie luat în seamă faptul că odată și odată, ambițiile sale se vor deștepta din nou ...

Așa arată politica Rusiei și trebuie să luați cunoștință de ea, ca atare; și dacă lucrurile stau astfel, cum aveți de gînd să-i îngrădiți politica de expansiune și să-i opuneți rezistență?... Oare își inchipuie cineva că Anglia va fi oricînd gata să cheltuiască 50 milioane sau 100 milioane lire sterline [cît în războiul Crimeii] pentru a ține în frîu Rusia? Oare își inchipuie cineva că ... poporul francez va fi tot atît de dispus la sacrificii [în războiul Crimeii, Anglia și Franța au fost aliate]?

Nu este cu desăvîrșire exclus ca poporul englez, credincios sentimentelor și tradițiilor ultimului război [al Crimeii], să depună mari strădanii în slujba unui asemenea țel; dar nu cred că trebuie să ne așteptăm ca Franța, alături de Anglia, să pună barieră permanentă ambițiilor Rusiei. Nu încape îndoială că cel mai nimerit obstacol ce se poate ridica în calea Rusiei îl constituie forța și libertatea țărilor care vor trebui să i se opună.

Dacă vreți să înălțați o barieră vie între Rusia și Turcia, nu există barieră mai trainică decît piepturile oamenilor liberi ... Înarmați-i pe acești oameni cu libertate, precum și cu energia și prosperitatea pe care le aduce libertatea; în nici un caz, după toate angajamentele ce s-au luat față de ei, după ce li s-au stîrnit și încurajat aspirațiile, nu fi țineți într-o stare jalnică de slăbiciune și diviziune. Nu-i trageți pe sfoară! După făgăduielile ce li s-au făcut, nu vă renegați tocmai promisiunea care poate satisface aspirațiile lor și care poate întări reputația dv. ...

Prof. dr.

V. N. VINOGRADOV:

Un stat independent, pe deplin suveran

Doctor în științe istorice, director adjunct al Institutului de Slavistică și Balcanistică din cadrul Academiei de Științe a U.R.S.S., Vladimir Nikolaevici Vinogradov, autorul unor lucrări de istorie a României, a participat la simpozionul Centenarului Independenței (aprilie 1977). Din comunicarea sa am extras cîteva fragmente.

Clarvăzătorul și înțeleptul politician M. Kogălniceanu a înțeles că începutul nu va fi ușor. „Noi trebuie să dovedim — spunea acesta — că reprezentăm o națiune viabilă... care este capabilă să aducă jertfe pentru a-și apăra țara... Această sarcină a fost încredințată fraților și fiilor noștri, care mor la graniță” ...

În pofida planurilor hrăpărețe ale țarismului, care urmărea să-și extindă influența în Balcani, războaiele purtate de Rusia [împotriva turcilor, de-a lungul a 150 ani, începînd din 1711] au contribuit la slăbirea și apoi la destrămarea Imperiului otoman ...

Desigur, trebuie să se țină seama și de altă latură a evenimentelor. Uneori, deznodămîntul acțiunilor militare este greu de prevăzut. Nu o dată, comandamentul armatelor rusești a fost nevoit să renunțe la realizarea totală sau parțială a planurilor sale, ceea ce a generat, la popoarele care au colaborat cu aceste armate, sentimentul îndreptățit de dezamăgire ...

În altă ordine de idei, Rusia țaristă a fost un stat înapoiat și reacționar. Țarismul s-a sprijinit, nu numai în interiorul țării, ci și în afara ei, pe forțele conservatoare și a urmărit să instaureze o ordine înapoiată. Această tendință s-a manifestat, nu o dată, în acțiunile pe care Rusia le-a întreprins în Balcani: un exemplu îl constituie participarea ei la înăbușirea mișcării revoluționare din Moldova și Țara Românească, din anul 1848.

Oamenii de știință marxști trebuie să analizeze fiecare fenomen în toate conexiunile și dependențele lui. Ar fi greșit să nu se aibă în vedere laturile negative ale politicii externe a Rusiei țariste, dar totodată, ar fi o abatere de la dialectica marxistă, dacă s-ar extrage din contextul general al evenimentelor numai aspectele negative, dacă relațiile dintre două țări s-ar limita la ele. Analizând cu minuțiozitate țelurile politicii externe a Rusiei, trebuie menționată nu numai tendința cercurilor influente ale nobilimii și negustorimii de a ieși la Marea Neagră și de a ocupa poziții în Balcani, ci și starea de spire a opiniei publice din Rusia [mișcarea socială de solidaritate cu popoarele din Balcani], care a făcut presiuni asupra guvernului ...

Adresându-se răsculaților din Balcani, A.I. Herzen spunea: „Palatul de Iarnă nu este întreaga Rusie și nici întregul Petersburg. O altă Rusie vă salută, salută pe frații săi, vă întinde mina” ...

Istoria României anilor '60-'70 ai secolului trecut marchează greutățile de care era legată cîștigarea independenței. Ea stă mărturie încercărilor perseverente făcute de guvernele române de a obține, acționînd pe căi diplomatice, îmbunătățirea statutului juridic internațional al Principatelor Unite. Aceste încercări au continuat și în anii 1875-1876. Cunoscutul memorandum al lui Kogălniceanu [către Înalta Poartă și puterile garante] din 16/28 iunie 1876 conținea propuneri care — dacă ar fi fost transpuse în viață — ar fi însemnat transformarea României, în fapt, dacă nu și formal, într-un stat independent ...

Dar pe reprezentanții români în capitalele marilor puteri apusene i-a așteptat un duș rece, deoarece, din punctul acestora de vedere, principiul statu-quoului nu se perimase...

[Prin convenția româno-rusă din 4/16 aprilie 1877], Rusia se angaja să respecte drepturile politice ale României, și lua asupra sa toate cheltuielile pentru întreținerea armatelor rusești în timpul șederii lor în România.

Convenția militară permitea comandamentului rus să folosească, în condiții avantajoase, căile de comunicație, inclusiv căile ferate, rețeaua de transmisiuni a României; autoritățile române trebuiau să aprovizioneze armata rusă cu alimente și furaje ... Deși cuvîntul „independentă” nu figura, prin ele [actele convenției româno-ruse], Rusia trata, de fapt, România ca pe un stat independent și pe deplin suveran.

CHARLES
DE SAINT-AULAIRE:

Ministru al Franței la București

*Nu există pe lume patrie pe care
fiii și fiicele sale să o iubească mai
mult decît își iubesc românii țara.*

SAINT-AULAIRE

Așa cum ne-o dovedește stufosul lui arbore genealogic și așa cum confirmă corespondența și lucrările sale, contele Charles Beauport de Saint-Aulaire (1866-1954) era un tipic reprezentant al aristocrației franceze de vîrstă veche, cu vederi politice corespunzătoare. Visînd din cînd în cînd, mai ales înainte de primul război mondial, la restaurarea monarhiei în Franța (fără a mișca însă vreun deget în această direcție), urmărind apoi cu teamă răscolirile sociale din prima jumătate a secolului nostru, vag simpatizant al cercurilor conservatoare (dar departe de a milita alături de ele), diplomatul francez a ocupat o poziție pe care am putea-o defini drept centru dreapta. Ceea ce nu avea să-i împiedice ca, în perioada interbelică, să descifreze natura antiumană a fascismului și să critice conciliatorismul unor lideri politici din Franța și Anglia. Încă în anii ultimului său post oficial (1921-1924), ca ambasador în Marea Britanie, el s-a pronunțat împotriva tendințelor de încurajare a revanșismului german. Ulterior, în calitate de cronicar extern al influentului cotidian Figaro, Saint-Aulaire a pledat adesea pentru o atitudine energică față de Hitler, pentru zădărnicierea agresiunilor naziste în Europa.

Personalitate complexă, adeseori contradictorie, diplomatul francez a avut câteva fire ale consecvenței în țesătura vieții și a activității sale.

Printre sentimentele cele mai sincere și mai constante se înscrie dragostea pentru România. O dragoste năvalnică, instantanee, un coup de foudre (lovitură de trăsnet), cum au botezat-o compatrioții lui, o dragoste care s-a declanșat încă din primele zile, poate chiar din primele ceasuri ale șederii sale ca ministru al Franței la București. Fapt cu atât mai remarcabil, cu cât vremurile nu erau deloc prielnice pentru asemenea erupții afective. Căci Saint-Aulaire a făcut cunoștință cu țara noastră în vara anului 1916, când ultimele nopți de dragoste se scurgeau iremediabil și primele nopți de război se precipitau amenințător.

Și totuși — sau tocmai de aceea — el s-a îndrăgostit de România. De România ca atare, nu de o părțică a ei. Desigur, ministrul francez a avut strînse afinități cu cercurile conducătoare de atunci și, îndeosebi, cu semețele vârstare ale aristocrației românești, așa-zisii „oameni de lume”. Dar contele nu s-a cantonat în strîmta „lume” a boierimii: respectul, interesul, admirația și iubirea sa s-au îndreptat și spre (sau mai ales spre) poporul român, spre simplii soldați, care luptau și mureau pentru o Românie reînviată, uneori sub ochii lui, spre familiile lor, rămase fără sprijin, dar nu și fără speranță, spre mulțimea de milioane a celor sudați la flacăra aceluiași fierbinte patriotism, care-l făcea să disprețuiască suferința și moartea.

Așa cum am menționat, ilustrul diplomat, ales președinte al Societății de istorie diplomatică, era dublat și de un talentat minutor al condeiului. Stau mărturie cronicile sale din Figaro, semnate „Ulysse”, cit și volumele pe care le-a publicat, bine primite de critică și de cititori. Lista titlurilor probează înclinațiile istorice ale lui Saint-Aulaire: Talleyrand (1936), François-Joseph (1945). Ultima lucrare, *Confessions d'un vieux diplomate* (Spovedania unui bătrîn diplomat), apărută în 1953, cu un an înaintea morții, zugrăvește cariera lui diplomatică, trăind pe larg și perioada cât a fost ministru al Franței în România (25 iulie 1916-21 martie 1920). Paginile respective vibrează de admirație, compasiune și indignare. Admirație față de vitejia soldaților noștri, compasiune pentru cei urgiași de cotoirea vrăjmașă, indignare la adresa propriului său guvern și a propriilor săi generali. Reacionînd vehement față de modul cum aliații occidentali (1916-1920) și-au încălcat angajamentele luate față de România în ajunul intrării acesteia în război, Saint-Aulaire nu și-a menajat superiorii de la Paris, expedind telegrame și scrisori pline de proteste, avertismente și reproșuri. În câteva rinduri, el și-a înaintat demisia, declarînd că îl este imposibil să mai reprezinte un guvern atît de puțin fidel angajamentelor sale. Dar de flece dată a rămas la post dintr-un singur motiv: atașamentul său față de țara noastră. Martor personal al evenimentelor, a înțeles și a explicat unui mare număr de cititori ai volumului

său de amintiri cum a reușit inamicul să cotopească o mare parte a teritoriului țării noastre. El a subliniat, în repetate rinduri, că „armatele române s-au comportat magnific, dincolo de orice așteptări” și că „nu lor le revine cea mai înfîmă părțică de vină”. Succesele puterilor centrale pe frontul românesc, releva Saint-Aulaire, au fost prilejuite de „indolența aliaților, care și-au nesocotit imensa majoritate a obligațiilor asumate”; în mod special, culpa a revenit „înierții scandaluoase și nefaste a lui Sarrailli”, comandantul forțelor franco-engleze debarcate la Salonic, care a rămas imobil vreme de doi ani, lăsînd poporul român „să lupte singur, abandonat de aliați”.

Memorialistica lui Saint-Aulaire prezintă o trăsătură particulară. Spre deosebire de alți autori, el nu și-a publicat un jurnal propriu-zis, cu însemnări zilnice, ci și-a istorisit viața, în liniile sale principale. Narațiunea curge, ca într-un roman autobiografic, fără detalii inutile, uneori chiar fără detalii utile. Datele sînt foarte aproximative, locurile așiderea, pînă și personalitățile vădesc, uneori, o tendință la anonimat. Cusur doar aparent, pentru că capacitatea de evocare a lui Saint-Aulaire este atît de puternică, înrît trecutul se reîntruchipează, cu deplină autenticitate, în ceea ce are el mai esențial.

În fragmentele ce urmează, traducerea caută să respecte cît mai fidel stilul, maniera și cadența textului original. Punctele de suspensie indică pasaje omise de noi. În paranteze drepte am introdus explicațiile pe care le-am găsit necesare. Pentru o lectură cursivă, vă sugerăm să nu țineți seama de semnele de paranteză și să citiți textul din interiorul lor ca și cum ele nu ar exista.

Făgăduiala e de viță nobilă...

[Fez (Maroc), mai 1916]. O telegramă a lui [Aristide] Briand, pe atunci președinte al Consiliului [de Miniștri] și ministru al Afacerilor Externe, îmi anunță numirea mea ca ministru al Franței la București și mă invită să plec acolo cît mai repede cu putință ...

În cabinetul său, Briand îmi declară:

— Pe Frontul de Est [al primului război mondial] pîrghia lui Arhimede se găsește la București. Acolo se vor întîmpla cele necesare pentru ca echilibrul de forțe să ne devină favorabil, prin intrarea în luptă a armatei române ...

[Paris, iulie 1916] Înainte de a părăsi Parisul, fac cunoștință cu cele două muze române ale Parisului: Anna de Noailles și Elena Văcărescu ...

[București, după 25 iulie 1916] Informațiile pe care le capăt îmi stîrnesc spaima, deoarece îmi dovedesc că inamicul [legațiile germană și austro-ungară de la București] cunoaște mult mai bine decît mine toate punctele

nevrologice ale pozițiilor noastre diplomatice sau militare ...

La începutul lui iulie 1916, [înainte de venirea lui Saint-Aulaire], situația militară a determinat Antanta să adreseze o somație domnului Brătianu, căruia i s-a declarat că, pentru a fi utilă, intervenția României în război trebuie să se producă imediat ...

Brătianu a cerut ca România să fie primită pe picior de deplină egalitate în comunitatea țărilor aliate, la fel ca Italia cu un an mai devreme. Cabinetul din St. Petersburg a respins cererea, motivând că un asemenea avantaj acordat României ar constitui o anomalie, dat fiind că Serbia și Belgia, intrate în război cu doi ani mai înainte, nu se bucură de acest privilegiu. Brătianu ... a ripostat, invocând precedentul Italiei și atrăgând atenția asupra unei deosebiri de ordin logic între o țară care suportă războiul în urma unei agresiuni și una care intră voluntar în viltzarea lui și solicită garanții.

În sfârșit, pentru a-și acoperi frontiera de Sud, Brătianu a cerut ca intrarea în război a României să fie precedată de ofensiva Armatei de la Salonic¹. Briand i-a satisfăcut acest punct, fără a consulta Rusia, care nu participă la expediția franco-engleză din Balcani. Dar, atunci când Brătianu a cerut [marilor puteri] angajamentul necondiționat de a restitui României teritoriile vizate [pe atunci sub dominație habsburgică, guvernul țarist] a insistat ca proiectul de tratată să specifice doar că [aceste teritorii] vor fi retrocedate „în măsura în care o vor permite rezultatele generale ale războiului” ...

La 4 august [președintele Republicii Franceze], Poincaré trimite împăratului Nicolae II o scrisoare prin care îi semnaleză, în termenii cei mai presanți, că este absolut necesar ca România să fie atrasă de partea noastră fără nici o întârziere. Scrisoarea dezvăluie speranțele pe care și le pune Franța în această intervenție, dar, așa cum vom vedea curând, ea nu va întreprinde nimic din ceea ce s-ar cuveni să facă pentru a-și atinge țelurile. „Generalul Joffre și Statul major francez consideră că avem în fața noastră un prilej trecător, pe care nu trebuie să-l scăpăm [scrie Poincaré]. O intervenție românească imediată ne-ar permite să rupem definitiv echilibrul de forțe în favoarea noastră. Peste câteva săptămâni, când zăpada va cădea peste Carpați și trecătoriile lor vor fi păzite, clipa prielnică va fi trecut”.

Mesajul lui Poincaré îl decide pe Nicolae II să nu țină seama de obiecțiile miniștrilor săi și ale Statului major [rus] și să răspundă că dă ordin să se semneze cât mai curând convenția [cu România], așa cum o revendică Brătianu ...

În dimineața de 17 august, Brătianu semnează cu reprezentanții celor patru mari puteri ale Antantei un tratat de alianță ... Conform convenției militare semnate în aceeași zi, urmează ca România să intre în război cel mai târziu la 28 august; cu o săptămână mai înainte, urmează să aibă loc o *ofensivă*

declanșată de la Salonic [sublinierea autorului]; Rusia se angajează să continue ofensiva pe întregul său front și să trimită trupe în Dobrogea pentru a o apăra împotriva [unui eventual atac al] bulgarilor; România urmează să primească, fără întrerupere, cel puțin 300 tone de material de război pe lună [din partea Franței].

Toate aceste clauze, cu excepția celor care impun obligații României, vor fi violate [sublinierea autorului].

...dar respectarea ei e de neam prost

La 27 august, ora 9 seara, ministrul României la Viena înmânează contelui Burian declarația de război ... La 28 august nici o veste despre ofensiva pe care Armata de la Salonic ar fi trebuit, conform tratatului, să o întreprindă cu câteva zile [o săptămână] înainte de mobilizarea trupelor române. Pe frontul din Balcani are loc o ofensivă — și încă una victorioasă: dar este ofensiva bulgarilor, care, la 17 august, ocupă localitatea sârbească Florina, fără a provoca nici cea mai mică reacție din partea lui Sarraïl ...

România primește succesiv declarațiile de război ale Germaniei (28 august), Turciei (30 august) și Bulgariei (1 septembrie). Primul raid al zepelinului german asupra Bucureștiului se desfășoară în noaptea de 4 spre 5 septembrie și se repetă în nopțile următoare ... În cursul războiului din 1914-1918, Bucureștiul va fi de departe capitala cea mai lovită de aviația inamică.

Sub bombe, Bucureștiul își păstrează surful, dar pierde câte ceva din încrederea în noi [francezii] ... Românii au prea mult tact și nu prăsc Franța reprezentantului ei diplomatic. [Ei ar putea spune:] „Statul major francez cunoaște lipsa noastră completă de dotare în domeniul aviației. Înainte de a intra în război, eram în imposibilitate absolută de a ne făuri o flotă aeriană, deoarece spionajul german ar fi prins de veste. Inamicul ne masacrează [prin bombardamente aeriene] fără pic de risc pentru el însuși: ca să-l fi împiedicat ar fi fost suficiente câteva avioane franceze transferate de la Salonic ...”

Admirația mea față de eroismul unui popor care ... înfruntă cu voioșie armile Puterilor Centrale se amestecă cu o vie îngrijorare.

Totuși, trupele române cuceresc repede o parte din Transilvania și rămân acolo pe toată perioada cât nu au de-a face decât cu efectivele austriece ... Dar statul major german trimite doi dintre cei mai buni generali ai săi — Falkenhayn în Transilvania și Mackensen pe Dunăre. În ciuda unor minuni de vitejie, armata română nu poate rezista multă vreme în Transilvania. Sub presiunea unor forțe superioare și mult mai bine echipate, ea părăsește teritoriul cucerit pentru a-și organiza apărarea la granițele vechiului regat ...

Contele de Saint-Aulaire vizitând România, în mai 1930, la zece ani de la încheierea misiunii sale diplomatice în țara noastră (Fotografie aflată în fondurile Bibliotecii Academiei R.S.R.)

La telegrama mea [solicitând declanșarea ofensivei de la Salonic și oferind demisia în caz contrar], Briand îmi răspunde sec că, mai cu seamă în timp de război, diplomații francezi au datoria să rămână la post și să aperse Republica împotriva tuturor criticilor ...

La drept vorbind, inerția scandalosă și nefastă a lui Sarraill rămâne pentru mine, cel puțin în parte, o enigmă ...

În ciuda crâncenelor încercări pe care i le aduce târăgănarea cu doi ani a ofensivei aliate de la Salonic, România ne rămâne totuși credincioasă ...

... Poporul român este un adevărat gentilom colectiv.

Dacă a fi gentilom este o problemă de onoare și constă, mai ales, în a-ți respecta făgăduielile sau chiar în a-ți le depăși, atunci guvernul român poate fi socotit un supragentilom, căci, punctual la întâlnirea de la 28 august 1916, el își îndeplinește cu prisosință promisiunile, continuând să lupte, singur, abandonat de aliați. Dacă a fi nobil înseamnă a avea mai multe îndatoriri decât drepturi, atunci România aparține nobilimii celei mai înalte.

Strins lipiți de munții cei aspri

Abandonată de aliați, încercuită de vrăjmași, România nu poate rezista prea mult cleștelui austro-germano-turco-bulgar. La Nord și la Sud, în Carpați și Dobrogea, fronturile se zguduie sub presiunea inamică ...

Pe neașteptate, ca un înător care se înecă și care, din cînd în cînd, țîșnește brusc la suprafață, pot și eu începe să răsufliu în

voie și să revăd cerul. O telegramă din St. Petersburg îmi vestește sosirea la București a misiunii militare franceze, pe care o așteptam cu cea mai vie nerăbdare.

La 15 octombrie, după o săptămînă de claustrare în casă [din cauza jenei provocate de tergiversările aliaților], ies în stradă prima oară, ducîndu-mă la gară pentru a-l primi pe generalul Berthelot, în fruntea unei misiuni alcătuite din 1 200 combatanți, dintre care 400 ofițeri ...

Desigur, situația este mult prea compromisă, pentru a mai putea fi restabilită imediat și integral ... Totuși, așa cum confirmă ofițerii noștri, detașați în punctele cele mai nevralgice ale frontului, ostașii români, „strîns lipiți de munții lor cei aspri”, fac minuni de vitejie, fără a ajunge vreodată să epuizeze „comorile lor de curaj și abnegație”. Pretutindeni, ei stăvlesc atacurile germane, capturează numeroși prizonieri și pun mîna pe un important material de război ...

Generalul Berthelot, o namilă blîndă și indulgentă, ca toți oamenii vinjoși, dealtfel, deține cu siguranță — în toată România și în tot Statul major francez — recordul absolut al circumferinței abdominale ... Inamicul surd al șefului misiunii noastre militare, cel care ar fi trebuit să-i fie un credincios frate de arme, este generalul Belaev, comandantul unei misiuni militare trimise grabnic de țară pe urmele alei noastre ... El declară:

— Generalul Berthelot este atît de pînte-cos, încît are unde să strîngă toate picioarele în spate pe care i le voi da ...

Chiar de a doua zi după sosire, Belaev transmite indicații ofițerilor superiori din misiunea sa:

— Nu uitați că țelul nostru principal este să punem bețe în roate misiunii franceze.

... Generalul Berthelot îmi împărtășește impresiile pe care i le-a stîrnit trecerea prin Rusia ...

— La St. Petersburg, președintele Consiliului de Miniștri, Sturmmer, căruia m-a prezentat [ambasadorul francez Maurice] Paléologue, nu și-a dat nici cea mai mică osteneală să-și ascundă defetismul. În felul său de a vorbi, se distinge sunetul trădării și al păcii separate. Cît despre generalul Alekseev, șeful Statului major general al armatei ruse, el mi-a risipit ultimele iluzii pe care le mai aveam. Cu un minimum de politețe, generalul nu mi-a acordat decît cîteva minute, nu m-a pofțit să stau, nu mi-a cerut vîndu-mă la Joffe sau de pe frontul francez. Vorbindu-mi despre România, mi-a spus pe un ton foarte dezagreabil: „Deoarece românii țin morții să vă primească, vă urez succes; mai presus de orice însă explicați-le celor de acolo că România nu se apără pe linia Carpaților, ci pe linia Siretului”. Și, lovind de zor harta cu un *coupe-papier*, mi-a arătat unde trebuia să se producă ruptura dintre Muntenia, cea evacuabilă, și Moldova, cea care trebuia apărată în chip de bastion pentru Rusia de Sud ...

La sfîrșitul lui octombrie 1916, armata rusă concentrată în Moldova numără peste 500 000 oameni. De acord cu generalul Ber-

thelot, Statul major român dorește să le atribuie rolul unor rezerve generale, menite să înlocuiască trupele române, acolo unde istovirea acestora face ca frontul să devină mai vulnerabil. Dar, sub pretext că trupele române — care se bat singure, cu mare eroism — n-ar fi sigure, Statul major [tarist] refuză să-și intercaleze unitățile pe un front pe care rușii nu-l acoperă complet. Se pierde un timp prețios cu târgurilele ... Profitând de aceste târăgări, inamicul străbate trecătorile din Carpați ...

Colonelul de Roince care, ca fost comandant al unui regiment de infanterie pe râul Somme, este expert în materie de vitejie și care a fost detașat pe lângă un corp de armată român, notează în carnetul său: „Patru zile de lupte au redus considerabil efectivele [românești]. Soldații sînt admirabili. De trei zile nu li se mai poate distribui hrana. Oamenii luptă totuși zi de zi, în condițiile cele mai demoralizante; dar nimeni nu se lasă pe tînjală, nicăieri nu se aude vreo plîngere ...”

Zicala anului 1917

Sub ordinele lui Mackensen, o altă armată germană, completată cu efective turcești și bulgare, trece Dunărea, unde rușii îi părăsesc pe români, ca și în Carpați. Mackensen face joncțiunea cu Falkenhayn. Scindate în două, ducînd lipsă de provizii, împiedicîndu-se de refugiații copleșiți de spaimă, armatele române se retrag. La 6 decembrie, nemții intră în București, care este declarat oraș deschis, în pofida centurii de forturi construite în 1880 de inginerul belgian Brialmont: [în 1916] aceste fortificații se dovedesc la fel de inutile, pe cît s-au dovedit în 1914 cele construite de același inginer, de jur-împrejurul orașului Liège.

[În refugiu la Iași, 1917] Nici o altă țară beligerantă nu a înfruntat simultan, așa cum a înfruntat România, foametea, frigul, tifosul exantematic, ocupația ... Pentru a nu se prăbuși, ei îi trebuie un curaj care crește pe măsura nenorocirilor încercate. „Dumnezeu să-l ferească pe român să îndure cîte poate îndura”, e zicala pe care o aud în 1917.

La 22 iulie 1917, în ofensiva care se declanșează, de acord cu comandamentul rus, [francezii] atribuie rolul principal armatei române reconstituite.

Lupta înverșunată durează cincizeci de zile, avînd două episoade importante: Mărăști și Mărășești, două victorii ale românilor care îi bat pe germani, în ciuda superiorității acestora în efective și în tehnică militară ... În timp ce trupele române luptă din greu [A.F.] Kerenski [pe atunci președinte al guvernului provizoriu al Rusiei] ordonă suspendarea operațiilor „din cauza situației generale pe Frontul de Est”. O armată rusă își părăsește pozițiile fără să lupte și fără măcar să-i avertizeze pe români, care, în toiul bătăliei,

preiau zona respectivă, rîndu-și însă efectivele în alte sectoare ... Totuși, această „bătălie a Moldovei” ..., cea mai mare înclăstare de pe teatrul de război de aci, apără de cîmpul de luptă ceea ce a mai rămas din România, o parte din teritoriu și guvernul său ... Regimamente formate din foștii prizonieri transilvăneni luptă magnific.

... În „nobila sa candoare”, președintele [Thomas Woodrow] Wilson se amăgește cu gîndul că, fermecat de mirajul păcii democratice [formulată în cele 14 puncte ale sale], revoluția rusă nu mai riscă să încheie o pace separată. Peste cîteva săptămîni [la 3 martie 1918], [Germania și Rusia Sovietică] vor semna pacea separată de la Brest-Litovsk, apoi germanii vor declanșa înspăimîntătoarea lor ofensivă pe Frontul de Vest.

Din acest program [al lui Wilson], în 14 puncte, nu mă opresc decît asupra articolului 10, care privește Austro-Ungaria. De parte de a preconiza dezmembrarea imperiului, Wilson recomandă reorganizarea lui pe baze federale și menținerea unui *statu-quo* teritorial *antebellum*. În cel mai bun caz, se admit cîteva rectificări de frontiere în favoarea Italiei. Indignarea stîrnită la Roma nu este întrecută decît de consternarea provocată la Iași. În asemenea condiții, cum să se pretindă României sacrificarea totală și gratuită a ultimilor săi ostași, în perspectiva de a fi ștearsă de pe harta lumii? ...

În fața acestei păci atît de dureroase [semnată la București în ziua de 7 mai 1918], a cărei responsabilitate o poartă propriile lor guverne, reprezentanții Antantei recunosc, în scris și în numele lor personal, că România „și-a îndeplinit cu loialitate angajamentele” ...

Spre deosebire de Serbia și Belgia, cîmpul de luptă și provocate de inamic, România a intrat în război de bună voie, la solicitarea noastră, în schimbul unor garanții pe care le-am dat imediat uitării.

De fapt, eroismul manifestat de cîrmuitoarii, poporul și armata României a depășit cele mai optimiste previziuni.

Serviciile aduse de România se ridică la nivelul jertfelor sale. Dintre toți aliații Franței, cu excepția Angliei, dar înaintea Italiei, românii sînt cei care au atras asupra lor cele mai numeroase efective germane ...

Curînd, vremurile se schimbă. La 10 noiembrie [1918], regele ordonă mobilizarea armatei. La București [aflat încă sub ocupație germană], delegatul militar al guvernului român [rămas la Iași], înmînează lui Mackensen un ultimatum, dîndu-i douăzeci și patru de ore pentru a părăsi teritoriul țării cu toate trupele sale. Guvernul român declară că, deoarece tratatul de pace cu Puterile Centrale nu a fost ratificat, alianța [cu Franța și Anglia] din 1916 rămîne în vigoare.

DICIANU

un nume milenar în străvechea Dobrogea

Permanența populației autohtone românești în ținutul dintre Dunăre și Mare a fost atestată de nenumărate dovezi rezultate din cercetările arheologice, istorice, etnografice și lingvistice. Printre dovezile arheologice, se numără și vasul descoperit la Capidava datat în secolul X, pe care se află scris numele Petre.

Investigații recente cu caracter antropomic vin să adauge o nouă dovadă privind existența străveche a românilor în Dobrogea. Cronicle vechi rusești aduc informații deosebit de importante cu privire la dezvoltarea social-istorică a românilor în zona Dunării de Jos în primele veacuri ale mileniului doi. Faptul cel mai important din aceste surse documentare este cel referitor la existența unor așezări românești mari și prospere la Dunăre. Între acestea este menționată, la anul 1160, localitatea Dcin (sic!), identificată după unii autori cu orașul Măcin de astăzi. După două secole și mai bine, localitatea este menționată, alături și de alte orașe românești, într-o listă rusească din anii 1387-1392, de astă dată sub numele Dicin.

Perioada de avânt cunoscută de populația românească din Dobrogea în vremea stăpînirii lui Mircea cel Bătrîn¹, a fost îngreunată de extinderea dominației otomane, soldată, în 1420, cu cucerirea acestei provincii istorice românești. Și sub noua stăpînire, românii și-au continuat existența, zonele cu cea mai deasă locuire fiind cele din centrul Dobrogei și din regiunea mănoasă a Dunării, așa după cum a putut constata pe la 1850 și pașoptistul Ion Ionescu de la Brad, cu ocazia cercetărilor complexe pe care le-a întreprins în această provincie.

În decursul perioadei feudale, deși spațiul carpato-dunărean a fost divizat prin granițe artificiale, românii n-au încetat să se manifeste ca un organism unitar robust, aflat într-o permanentă comunicare, fie prin necontenitele legături economice, culturale, fie, mai ales, prin transfuziile demografice peste înălțimile Carpaților sau peste Dunăre.

Cercetările din ultimul secol au arătat că, în Dobrogea, fondul populației românești a fost permanent printr-un permanent aport demografic, datorat pendulărilor transhumante sau unor cauze sociale care au provocat „bejenile” — fuga țăranilor peste Dunăre. S-a vorbit însă mai puțin despre locuitorii care — și sub stăpînire otomană — au continuat să locuiască neîntrerupt în Dobrogea. Este me-

ritul regretatului profesor C.C. Giurescu de a fi atras atenția, în ultimii ani, asupra vechii populații românești din Dobrogea — populație cunoscută sub numele de *dicieni*.

Neîndoind că numele acestei populații românești are o legătură cu localitatea Dicin, menționată mai înainte, localitate care a putut fi un centru politic și economic în zona nordică a Dobrogei. Că acești români autohtoni au fost o realitate demografico-istorică se observă foarte bine urmărind antroponimul *Dicianu*, nume care a fost dat acelor români trecuți din Dobrogea, în Sudul Moldovei sau în Țara Românească. Această deplasare de populație se integra într-un fenomen mai general care s-a manifestat peste toate granițele artificiale dintre români. De aceea, noul venit era poreclit în localitatea unde sosea, după locul lui de origine: muntean, moldovean, ungurean, vrîncean, birsan, dician (sau decian) etc.

Cele mai vechi atestări ale dicienilor le avem în Sud-Estul Moldovei și provin din timpul recensămîntului populației din anul 1774. Cu acest prilej, în mai multe localități din fostul ținut al Covurluiului apar menționați diferiți „dicieni”: la Băneasa „Lazăr diciian”, la Mînzătești „Șarban diciian, Neculai decian, Sandu decian, Ivan tij decian”; în satul Puțani se spune: „Oamenii căpitanului Ioniță Botezat ce i-au adus de peste Dunăre și șed în Puțani: 1) Ștefan; 2) Ion decian Fărmălemne; 3) Păvilache decian; 4) Niță; 5) Dumitru”.

De asemenea, în mărturia depusă în 1819 de mai mulți locuitori din satul Șendreni în favoarea serdarului Costache Cărăuș, întîlnim ca martori pe Bogdan diciian și Iordache diciian. La generația următoare, porecla devine nume. În registrul stării civile a primăriei comunei Fîlești, de care depindea satul Șendreni, întîlnim mai mulți Dicieni. De exemplu, în 1870, un Iordache Dician, în vîrstă de 62 ani, care declară nașterea unui copil, iar în 1871 este prezent la oficierea unei căsătorii. Din aceeași localitate era și Ion Dician, întîlnit în documente în calitate de declarant sau martor la nașteri, decese și căsătorii.

Într-o altă localitate din valea Prutului, Sivița, găsim, tot în registrul stării civile din 1866-1867, același antroponim purtat de mai mulți locuitori: Ion Decianu, Ilinca Decianu, Petcu Decianu, Vasile Decianu. În 1866 era menționat un octogenar, Costea Decianu.

¹ Magazin istoric, nr. 4/1978.

Antroponimul Decianu este menționat și în alte surse documentare. Este vorba de *Răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușeanu*, în care, din informațiile primite de la cunoscutul cercetător de la învățătorii din județul Covurlui, rezultă că antroponimul se mai întâlnea și în localitatea Braniștea de pe Siret. În răspunsurile trimise de învățătorul din Filești, de lângă Galați, de exemplu, se arată că „Dicienii sînt familii venite din Dobrogea” sau „tot cercetînd însă de unde le vine porecla, li s-au găsit obîrșia a fi din Sud, din Dobrogea”.

Pătrunderea dicienilor în Sud-Estul Moldovei a avut loc, desigur, într-o perioadă anterioară anului 1774 și ar putea fi corelată cu politica de colonizare a unor sate depopulate, adică a fugii țăranilor iobagi, în urma bejeniiilor. Pentru a preîntîmpina consecințele economice, voievozii au dat diferite hrisoave (1 aprilie 1618, 18 decembrie 1678), prin care locuitorii din alte teritorii româ-

nești erau chemați să întemeieze o serie de sate, acordîndu-li-se diferite înlesniri financiare, între care cea mai importantă era „slobozenia pe cinci ani” de a plăti dările. Așa au luat naștere, pe întregul teritoriu al Moldovei și Țării Românești o seamă de „slobozii”, din care multe și-au conservat numele pînă în zilele noastre.

Am stăruit asupra informațiilor care dovedesc trecerea din rîndul românilor autohtoni ai Dobrogei a unor grupuri în Sudul Moldovei sau în Țara Românească, pentru a arăta că această străveche vatră românească, cu toate condițiile politice vitrege, n-a rămas izolată și n-a primit numai aportul demografic din teritoriile românești vecine, ci a dat, la rîndul său, un aport demografic celorlalte teritorii, participînd astfel la osmoza care a asigurat unitatea lingvistică și etno-culturală a poporului român în spațiul geografic al existenței sale milenare.

Mihai BRUDIU

București, 10-17 august 1980:

al XV-lea Congres internațional de științe istorice

În luna august 1978, s-a întrunit, la București, Biroul Comitetului internațional de științe istorice prezedinte — Karl D. Erdmann (R.F.G.); prim viceprezedinte — Aleksander Gieysztor (Polonia); viceprezedinte — Gordon A. Craig (S.U.A.); secretar general — Michel François (Franța); trezorier — J. Charles Baudet (Elveția); membri — Miquel Batllori (Spania); Mihai Berza (Republica Socialistă România), Lewis Hertzman (Canada), S. Chandra (India), K. Tonneson (Norvegia), D. Demarco (Italia); membri consilieri — E.M. Jukov (U.R.S.S.) și Paul Harsin (Belgia).

Principalul punct de pe ordinea de zi a fost pregătirea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice care, potrivit hotărîrii luate la ultimul Congres de la San Francisco, din 1976, se va desfășura în Capitala țării noastre.

S-a convenit ca lucrările Congresului să se desfășoare în perioada 10-17 august, 1980, în paralel avînd loc și reuniuni ale Biroului Comitetului internațional, precum și Adunarea generală a Comitetului internațional. Rapoartele vor fi structurate în patru capitole: I — Mari teme; II — Metodologie; III — Secțiunea cronologică (antichitate, evul mediu, istorie modernă,

istorie contemporană); IV — Organisme internaționale afiliate și comisii.

Istoricii români vor susține în cadrul importantului for științific comunicări pe teme majore, ca: Europa de Est — arie de convergență a civilizațiilor; Limbajul istoricului; Locul și rolul învățămîntului istoriei cu deosebire în învățămîntul secundar pentru formarea omului sec. XX; Demografie, epidemii, ecologie; Dacii și civilizația lor; Iluminismul în centrul și Sud-Estul Europei și implicațiile sale social-politice; Reformele agrare în perioada interbelică. De asemenea, unui reprezentant al țării noastre îi va reveni rolul de a susține, în plenara de închidere a Congresului, conferința intitulată Locul românilor în istoria universală.

Organizată sub auspiciile Comitetului internațional de științe istorice și a Comitetului național al istoricilor din R.S.R., de către Academia de Științe Sociale și Politice, ampla reuniune științifică de la București, la care pînă acum și-au anunțat participarea reprezentanți din aproape 40 state, se prefigurează astfel ca un eveniment ce va polariza interesul cercurilor științifice și iubitorilor de istorie din întreaga lume.

In volumul său de memorii, Mărturisesc că am trăit..., a cărui versiune românească se află sub tipar la Editura Politică, marele poet chilian Pablo Neruda descrie cu multă vivacitate momentul — atât de emoționant pentru el — când a aflat că i s-a decernat premiul Nobel pentru literatură, în octombrie 1971. Ceremonia înmînării acestui premiu este prezentată, pentru prima oară, cititorilor români prin intermediul revistei Magazin istoric. Subtitlurile aparțin redacției.

O coridă cu reporterii

Eram obișnuiți cu decepția anuală, pielea ni se tăbăcise. Într-o seară de octombrie a celui an (1971), în sufrageria noastră a intrat George Edward, consilier la Ambasada chiliană și scriitor. Deși era un om cumpătat, mi-a propus să facem o prinsoare: dacă mi se acorda premiul Nobel, urma să le ofer o masă, lui și soției sale, la cel mai bun restaurant din Paris; dacă nu, ne invita el, pe soția mea Matilde și pe mine.

— De acord, i-am răspuns. Ne vom ospăta minunat pe cheltuiala ta.

Secretul acestei prinsori hazardate a început să se dezvăluie, cîte puțin, încă de-a doua zi. Am aflat că primise un telefon de la Stockholm din partea unei prietene, scriitoare și ziaristă, care îi spusese că toate șansele de a primi premiul Nobel le avea, de data aceasta, Pablo Neruda.

Au început să-mi telefoneze zia-riști de la mari distanțe. Din Buenos Aires, din Mexic, dar mai ales din Spania, țară care mă considera gata laureat. Desigur, am refuzat să dau vreo declarație, aveam încă destule îndoieli.

În seara aceea a venit să mă vadă Artur Lundkvist¹, singurul prieten scriitor pe care-l aveam în Suedia. De vreo trei-patru ani Lundkvist devenise academician. Acum se afla în drum spre Sudul Franței. După ce am tat la masă, i-am povestit cît de greu îmi

era să răspund la telefon zia-riștilor din toată lumea, care îmi și atribuiau premiul.

— Vreau să-ți cer ceva, Artur, i-am spus. În cazul cînd acest lucru s-ar adevăra, aș dori mult s-o știu înaintea presei. În primul rînd aș vrea să-i comunic știrea lui Salvador Allende², alături de care am dus atîtea lupte. Ar fi foarte bucuros să aflu primul.

Academicianul și poetul Lundkvist m-a privit extrem de serios, cu ochii lui de suedez.

— Nu știu ce să-ți spun. Dacă va fi ceva, ți se va comunica telegrafic ori de către regele Suediei, ori de ambasadorul Suediei la Paris.

Asta a fost în 19 sau 20 octombrie. În dimineața zilei de 21, saloanele ambasadei au început să se umple de zia-riști. Operatori de la posturile de televiziune suedeze, germane, franceze și ale țărilor latino-americane manifestau o nerăbdare gata să se transforme în agitație; devenisem mut, din lipsă de informație. La ora unsprezece și jumătate

MĂRTURISESC CĂ AM TRĂIT... (II)

PABLO NERUDA

m-a sunat la telefon ambasadorul suedez, cerîndu-mi să-l primesc, fără însă să-mi spună despre ce este vorba, fapt care nu a fost de natură să contribuie la liniștirea spiritelor, cu atît mai mult, cu cît întvederea urma să aibă loc abia după două ore. Telefoanele zburiau în continuu.

¹ Artur Lundkvist, scriitor suedez (n.1906). Versurile sale de factură avangardistă sînt dominate de ideea libertății sociale și morale.

² Salvador Gossens Allende (1908-1973), om politic chilian de stînga, lider al Partidului Socialist. Între 1970-1973 președintele Republicii Chile.

La un moment dat, un post al radiodifuziunii din Paris a transmis un *flash*, o știre de ultimă oră, anunțând că premiul Nobel, pe anul 1971, fusese acordat lui „Pablo Neruda, poete chilien”. Am coborît imediat pentru a înfrunta tumultuoasa adunare a reporterilor. Din fericire, chiar în clipa aceea, și-au făcut apariția vechii mei prieteni Jean Marcenac și Aragon. Marcenac, un mare poet francez și un frate pentru mine, trăgea chiote de bucurie. La rîndul său, Aragon părea mai bucuros decît eram eu însumi. M-au ajutat amîndoi în dificila coridă cu ziaristii. Fiind operat recent, eram slăbit, mergeam anevoie și nu prea aveam chef să mă mișc. Seara mi-au venit prietenii și am luat masa împreună.

Telegramele (nici pînă în ziua de astăzi nu am reușit să le citesc pe toate și să răspund) începuseră să se îngrămădească formînd mici munți. Printre numeroasele scrisori pe care le primisem era una ciudată și cam amenințătoare. Fusese expediată, din Olanda, de un bărbat corpolent aparținînd rasei negre, după cum se putea vedea din tăietura de ziar alăturată. „Reprezint — cam așa spunea în scrisoare — mișcarea anticolonialistă din Georgetown, Guyana Olandeză. Am solicitat o invitație pentru a asista la ceremonia în cadrul căreia urmează să vi se înmîneze premiul

Pablo Neruda (stînga) și Louis Aragon

Nobel. Ambasada suedeză m-a informat însă că pentru acest eveniment este necesar să port frac, să am ținuta protocolară de rigoare. Nu am bani să-mi cumpăr un frac, iar închiriat nu voi purta niciodată, deoarece, pentru un american liber ar fi umilitor să îmbrace o haină pe care au mai îmbrăcat-o și alții. Prin urmare, vă aduc la cunoștință că voi pleca la Stockholm cu puținii bani pe care-i voi putea strînge, pentru a ține, la fața locului, o conferință de presă, în sco-

pul de a denunța caracterul imperialist și antipopular al acestei ceremonii, menită să omagieze cel mai antiimperialist și mai popular poet universal”.

Politia suedeză în alertă

În luna noiembrie am plecat împreună cu Matilde la Stockholm. Ne-au însoțit și cîțiva vechi prieteni. Am fost găzduiți în splendidul Grand Hotel, de unde puteam admira panorama frumosului oraș rece. Chiar în fața ferestrelor se afla Palatul Regal. Tot acolo au fost găzduiți și ceilalți laureați din acel an, pentru fizică, chimie, medicină etc., oameni cu firi diferite, unii vorbăreți și formalști, alții simpli și fără fașoane, ca niște mecanici abia ieșiți din atelierele lor datorită cine știe cărei întîmplări. Germanul Willy Brandt¹ nu locuia la hotel. Urma să-și primească premiul Nobel pentru pace în Norvegia. Am regretat, căci dintre toți laureații, pe l-m ar fi interesat, cel mai mult, să-l cunosc, să stăm de vorbă. L-am zărit, mai tîrziu, la recepții pe unde ne aflam fiecare în alt grup, despărțiți tot timpul de trei-patru persoane.

În vederea marii ceremonii era necesară o repetiție, pe care, conform protocolului suedez, am făcut-o chiar în încăperea în care urma să aibă loc festivitatea propriu-zisă. Era într-adevăr comic să vezi niște oameni atît de serioși sărînd din pat pentru a ieși pe ușa hotelului la oră fixă, ca să poată ajunge la timp într-o clădire goală, urcînd fără șovăială scările, luînd-o la dreapta ori la stînga, într-o ordine precisă, și apoi așezîndu-se pe estradă, exact în fotoliile pe care aveau să le ocupe în ziua conferirii premiului. Și toate acestea, înfruntînd camerele de luat vederi ale televiziunii plasate într-o enormă sală goală, dominată de tronul regelui și de scaunele familiei regale, melancolic, și ele, de goale. Nu am putut niciodată să-mi explic de ce a filmat televiziunea suedeză acea teatrală repetiție, cu niște actori atît de slabi.

Ziua conferirii premiului a debutat cu săr-bătoarea Sfintei Lucia. Am fost trezit de niște glasuri suave ce se auzeau cîntînd pe culoarele hotelului. Cîteva blonde ținînd cununi de flori și luminări aprinse au năvălit în camera mea. Îmi aduceau micul dejun și un cadou: un tablou impunător, reprezentînd marea.

Ceva mai tîrziu a avut loc un incident care a pus în stare de alarmă poliția din Stockholm. Cîneva de la biroul de recepție al hotelului mi-a înmînat o scrisoare. Era semnată de același înflăcărat anticolonialist din George-

¹ Willy Brandt (n.1913) om politic german, lider al Partidului Social Democrat din R.F.G. Cancelar al R.F.G. (1969-1974); premiul Nobel pentru pace—1971.

town, Guyana Olandeză. „Am sosit la Stockholm”, mă anunța. Nu reușise să convoace conferința de presă, dar, ca om de acțiune și revoluționar ce se afla, își luase toate măsurile. Era inadmisibil ca Pablo Neruda, poetul celor umiliți, să poarte frac la ceremonia de premiere. Își cumpărase deci o foarfecă verde, cu care avea să taie în public coada fracului meu, precum și alte cozi. „Îmi fac, prin prezența, datoria de a vă preveni. Cînd veți vedea un bărbat de culoare ridicîndu-se din fundul sălii, înarmat cu o foarfecă mare, verde, atunci veți ști exact ce urmează să vi se întîmple”.

I-am întins ciudata scrisoare tînărului diplomat, reprezentant al protocolului suedez, care mă însoțea pretutindeni. I-am spus, amuzat, că și la Paris promisese o scrisoare din partea aceluiași nebun și că nu cred că merită să-l luăm în seamă. Tînărul suedez a fost însă de altă părere.

— În epoca noastră de contestatari, poți să te aștepti la orice. Datoria mea este să previn poliția din Stockholm, mi-a răspuns părăsindu-mă în grabă, pentru a duce la îndeplinire ceea ce considera de datoria sa.

Printre cei ce mă însoțiseră la Stockholm se afla și venezuleanul Miguel Otero Silva, un mare scriitor și un poet scînteietor, care pentru mine însemna nu numai o mare conștiință a Americii, ci și un prieten incomparabil. Pînă la ceremonie mai erau numai citeva ore. Comentam în timpul dejunului, seriozitatea cu care suedezii apreciaseră incidentul cu scrisoarea contestată. Otero Silva, la masă împreună cu noi, se lavi peste frunte cu palma, exclamînd:

— Bine, dar scrisoarea aceasta am scris-o chiar eu, Pablo, cu mina mea, ca să te sperii puțin. Ce ne facem acum cu poliția care caută un vinovat inexistent?

— Ai să fii închis! Pentru gluma ta nesărată de sălbatic din Marea Caraibilor, vei primi pedeapsa ce i s-ar fi cuvenit individului din Georgetown¹, i-am spus.

În aceeași clipă sosi tînărul meu însoțitor suedez, care se dusese că prevină autoritățile. I-am povestit cele întîmplate:

¹ Caracterul de farsă al scrisorii reiese și din menționarea eronată a adreselor contestatarului. Georgetown, cunoscut în timpul stăpînirii olandeze

— A fost doar o glumă de prost gust, al cărei autor se află acum chiar la masa noastră.

A plecat din nou în goana mare. Poliția descinsese la toate marile hoteluri din Stockholm, căutînd negrul din Georgetown, sau cine știe de unde.

Măsurile de precauție au fost totuși menținute în continuare. Cînd am intrat în sala de ceremonii, și mai tirziu, cînd am plecat de la balul laureatilor, Matilde și cu mine am observat că în locul obișnuitorilor ușieri se repezeau să ne deschidă ușile cite patru-cinci vîlajani deodată, o puternică ariergardă de blonzi rezistenți la tăieturi de foarfecă.

La rituala festivitate de decernare a premiului Nobel a asistat enorm de multă lume, care, liniștită și disciplinată, aplauda cum se cuvine, politicos. Bătrînul monarh² dădea mîna cu fiecare dintre noi, ne înmîna diploma, medalia și ceul, apoi ne reîntorceam la locul nostru, pe podiumul care nu mai era pustiu, ca în timpul repetițiilor, ci acoperit de flori. S-a spus (sau i s-a spus Matildei, pentru a o impresiona) că regele s-a întreținut cu mine mai mult decît cu ceilalți laureați, că strîngîndu-mi mîna, mi-a reținut-o într-a sa mai mult decît altora și că simpatia manifestată a fost evidentă. Poate că era vorba doar de o reminiscență a vechii amabilități regale față de un om al junglei. Oricum, mult sau puțin, a fost singurul rege care mi-a strîns mîna și mi-a reținut-o într-a sa.

Acea ceremonie, atît de riguros protocolară, a avut, fără doar și poate, caracterul solemn corespunzător. Solemnitatea, în împrejurări deosebite, va dăinui, poate, veșnic în lume. Se pare că oamenii au nevoie de acest lucru. Totuși, între defilarea eminenților laureați și împărțirea premiilor școlare într-un mic orașel de provincie există, după părerea mea, o asemănare ce te face să zîmbești.

Traducere de
Nina Ecaterina POPESCU

sub numele de Stabroek, primește, în 1812, numele actual și devine centrul administrației coloniale britanice. În 1966, cînd Guyana Britanică își proclamă independența în cadrul Commonwealthului, Georgetown rămîne capitala tînărului stat, al cărui nume, din 1970, este Republica Cooperatistă Guyana.

² Gustav VI Adolf (1950-1973).

PLANȘELE NOASTRE

① Străvechile orașe românești Arad și Craiova la începutul secolului XX

② ③ Artă chineză din timpul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.): a, b) costume funerare princiare, aparținînd lui Liu Sheng și Tou Wan. Primul costum este format din 2000 piese de jad asamblate cu fir de aur; c) cal în galop (Cele 24 de istorii, p. 33)

④ Mexicul — despre care Pablo Neruda spunea: „înflorit și plin de spini, arid și impetuos, violent în contururile și coloritul său, în izbucnirile și creațiile sale...” — în viziunea plastică a pictorului Diego Rivera (1886-1957). Imaginea reprezintă un detaliu din marea frescă murală, ce împodobește Palatul Național din Capitala mexicană, intitulată **La Gran Tenochtitlan. El Mercado**, „tirgul” (Mărturisesc că am trăit... p. 30)

Album istoric romănesc

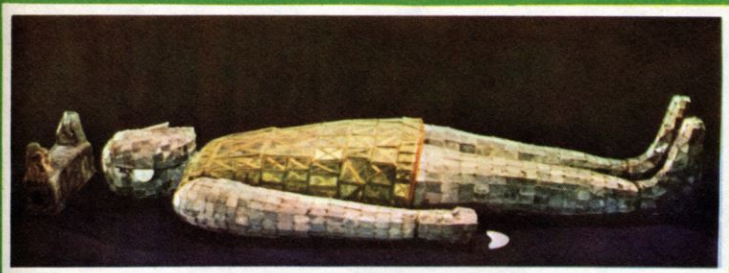

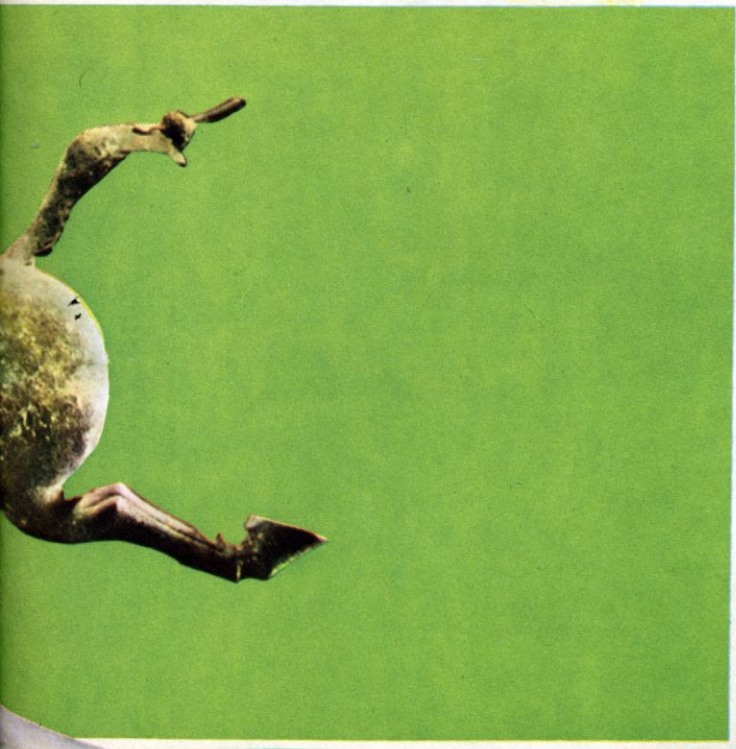
a

c

b

24 istorii — 3249 volume, 40 milioane hieroglife

4200 ANI DE ISTORIE A CHINEI

ANA BUDURA

Cele 24 istorii. Aceasta este denumirea generică a 24 lucrări redactate de istoricii curților imperiale, începând cu dinastia Han și până la dinastia Ming. Ele fac parte din categoria „istoriilor oficiale”, ale căror texte au obținut, la vremea respectivă, aprobarea împăraților și au fost structurate, potrivit modelului elaborat de Si-ma Qien în opera sa, Însemnări istorice, în următoarele mari părți: Anale principale, Cronologia familiilor, Tabelele cronologice, Culegere de legi și regulamente, Biografii.

Cele 24 istorii constituie doar o parte din vasta istoriografie elaborată de-a lungul mileniilor, alcătuită din inscripții pe piatră, cara-

pace de broască țestoasă, vase de bronz, anale scrise pe fișii de bambus, culegeri de documente, cronicile, istorii generale etc. Însumând 3 249 volume și 40 milioane hieroglife, lucrarea Cele 24 istorii ocupă un loc important în studierea trecutului Chinei cuprinzând relatări despre marile evenimente și documente valoroase referitoare la dezvoltarea economiei și culturii, la evoluția gândirii și concepțiilor social-politice, începând din epoca celor cinci împărași (2550 î.e.n.) și până în vremea dinastiei Ming (1644 e.n.).

Pregătirea și editarea acestor ediții critice — care, în ciuda limitelor și scăderilor unor

Cur de război din epoca dinastiei Han

astfel de lucrări scrise la curțile imperiale, oferă specialiștilor un inestimabil material documentar pentru studierea istoriei Chinei de la începuturile sale până în sec. XVII — au necesitat o uriașă muncă din partea cercetătorilor chinezi. La această activitate au participat istorici și alți oameni de știință din 20 instituții de cercetare ale Academiei de Științe

Sociale și din instituții de învățământ superior; munca a durat 20 ani: 1958-1978.

În 1959 a apărut prima lucrare din Cele 24 istorii, intitulată *Însemnările istorice scrise de Si-ma Qien în anul 91 î.e.n.*

Or, tocmai despre Si-ma Qien este vorba în cele ce urmează.

Cutreierător de țară

Istoricul chinez Si-ma Qien a fost descendentul unei familii ai cărei strămoși se ocupaseră de astrologie și de istorie. La nașterea lui, în anul 145 î.e.n., tatăl său, Si-ma Tan, îndeplinea funcția de mare astrolog al Curții imperiale. „Fără să poarte onorurile pecetei împărătești și ale cărții roșii [însemne care confereau funcționarilor o autoritate reală], el era un funcționar care se ocupa de cercetarea stelelor și de alcătuirea calendarului”, scria Si-ma Qien despre tatăl său. Marelui astrolog îi revenea și sarcina să noteze evenimentele care se petreceau în țară, punându-le în legătură cu poziția astrilor și, având la dispoziție arhivele imperiale, să le compare cu cele din istoria mai veche.

Până la vârsta de 20 ani, când a pornit în prima sa mare călătorie prin țară pentru a cunoaște realitățile vieții poporului, Si-ma Qien acumula numeroase cunoștințe despre istoria Chinei.

Era în vremea împăratului Wu — „purătorul de războaie” (140-86 î.e.n.), din dinastia Han. [Împăratul Wu a purtat războaie împotriva hunilor și a altor triburi nomade, lărgind hotarele și asigurând drumuri comerciale spre marile centre ale lumii antice.] Anii acestei dinastii au rămas în istoria Chinei ca epoca în care s-au pus bazele statului, s-au sintetizat caracteristicile spirituale ale poporului și s-a creat o înfloritoare cultură materială și spirituală. Dinastia Han a desăvârșit unificarea istorică a Chinei, începută în anul 221 î.e.n. „Țara înconjurată de mări” — scria Si-ma Qien — a fost unificată; s-au deschis trecătorile din munți și s-au ridicat barierele de pe poduri; au fost abolite interdicțiile care

ținuseră izolate colinele și eleșteele”. Primii împărați ai dinastiei, foști conducători ai răscoalelor țărănești, au aplicat o politică de cruțare a

Si-ma Qien

poporului, micșorându-i impozitele, pentru a ușura refacerea țării după distrugerile din epoca „statelor războinice”, urmate de greutățile economice din timpul dinastiei Qin. Roadele acestei politici s-au văzut îndeosebi în anii domniei împăratului Wu, țara înregistrând progrese în nenumărate domenii. În atelierele meșteșugărești, de exemplu, se prelucra fierul, producându-se unelte agricole și arme. Alți meșteșugari lucrau brocarturi și mătăsuri deosebit de frumoase, apreciate de neguțătorii veniți din alte țări.

În călătoria sa, tânărul Si-ma Qien a cules documente risipi-

te în întregul imperiu, a ascultat legende istorice care circulau în popor, povestite de bătrâni sau interpretate de actori populari, a cunoscut locuri unde se petrecuseră mari evenimente, a cercetat însemnări ale funcționarilor locali, pe care le-a completat cu informații obținute de la oameni de rând. Peregrinările l-au purtat pe văile fluviului Yangzi și ale râului Huai. De aici s-a îndreptat spre Sud, spre Lacul Mare. Mai apoi, pe malul râului Milo a adus un omagiu marelui poet Qu Yuan. Aici el a notat tragedia ultimelor clipe ale poetului care și-a luat viața. Pașii l-au purtat în continuare pe meleagurile pe care trăiseră legendarii împărați Yao și Shun¹, unde a cules documentele rămase și a studiat obiceiurile și tradițiile păstrate din vremurile străbune. Si-ma Qien a petrecut câțiva vreme în capitalele fostelor state feudale și în satul de baștină al lui Liu Bang, întemeietorul dinastiei Han, adunând relații despre faptele acestuia ce nu fuseseră însemnate în cronicile oficiale.

Si-ma Qien s-a întors, deci, în capitala imperiului cu o impresionantă colecție de documente istorice, cu un bogat material faptic și cu multe cunoștințe geografice.

Cazul Li Ling

La scurt timp după revenirea în Capitală, a fost supus unui examen, după care a obținut postul de aghiotant în garda împăratului. În 108 î.e.n. a fost numit în postul

¹ Această legendă, cuprinsă în *Însemnările istorice*, a fost prelucrată de G. Călinescu în piesa *Șun*.

ocupat anterior de tatăl său — care murise cu doi ani în urmă — devenind mare astrolog al Curții. După ce și-a organizat materialul adunat de el și de tatăl său, în anul 104 î.e.n. a început redactarea *Însemnărilor istorice*.

Se afla în plină activitate creatoare, când în viața lui a intervenit un eveniment tragic, așa-zisul „caz Li Ling”, care l-a dus în pragul sinuciderii. Fiul unui general capabil și onest, câștigător al multor bătălii, el însuși un tânăr ofițer binecunoscut pentru calitățile sale, Li Ling a fost trimis, în anul 99 î.e.n., în fruntea unei armate auxiliare de 5000 ostași, condusă de Li Kuang-li, fratele curtezanei favorite a împăratului, în campania împotriva hunilor. Deși nu avea obligația să intre în luptă, Li Ling s-a oferit să atace și el dușmanul, pentru a sprijini operațiunile întreprinse de armata principală. Timp de opt zile, a înfruntat 80 000 călăreți huni dând dovadă de iscusință și de mare curaj. Numărul mare al dușmanilor l-a copleșit însă. Voină să salveze viața ostașilor ce-i rămăseseră, Li Ling a capitulat. Vestea predării lui a stîrnit mînia împăratului și dezaprobarea întregii Curți. Numai Si-ma Qien a avut curajul să amintească de meritele lui Li Ling, să sublinieze condițiile în care acesta a luptat și să ceară examinarea mai atentă a faptei sale. Această atitudine l-a mîniat și mai mult pe împărat, care a ordonat torturarea istoricului și condamnarea lui la cea mai umilitoare pedeapsă — castrarea.

În istoriografia chineză atitudinea lui Si-ma Qien în „cazul Li Ling” este prezentată ca o expresie atît a omeniei față de nefericitul tînăr, cît și a curajului de a-și susține părerea față de împărat.

Lovitura a fost cumplită și, așa cum reiese din scrisoarea adresată de istoric unui prieten al său, Jen An — doar

CRONOLOGIA DINASTIILOR

Cel Cinci Împărați	2550-2140 î.e.n.
Dinastia Xia	2140-1711 î.e.n.
Dinastia Shang (Yin)	1711-1066 î.e.n.
Dinastia Zhou	1066-256 î.e.n.
Zhou de Apus	1066-771 î.e.n.
Zhou de Răsărit	770-256 î.e.n.
Perioada „Primăvara și toamna”	722-481 î.e.n.
Stăruiele războinice	403-221 î.e.n.
Dinastia Qin	221-206 î.e.n.
Dinastia Han	206 î.e.n.-220 e.n.
Han de Apus	206 î.e.n.-25 e.n.
Han de Răsărit	25-220
Cele Trei Regate¹	220-280
Dinastia Jin²	265-420
Dinastiile din Miazăzi și Miazănoapte³	420-589
Dinastia Sui	581-618
Dinastia Tang	618-907
Cele Cinci Dinastii	907-960
Dinastia Sung	960-1279
Sung de Miazănoapte	960-1127
Sung de Miazăzi	1127-1279
Dinastia Liao⁴	907-1125
Dinastia Jin⁵	1115-1234
Dinastia Yuan⁶	1206-1368
Dinastia Ming	1368-1644
Dinastia Qing	1644-1911

¹⁻³ Epocă de descentralizare feudală; în diferitele regiuni ale Chinei, forțe centrifuge au declarat dominații dinastice simultane.

⁴⁻⁶ Dinastii înființate de triburi nomade din Nordul Chinei, care au învins, treptat, dinastia Sung.

dorința de a-și termina opera *Însemnările istorice* l-a împiedicat pe Si-ma Qien să se sinucidă. „Mă voi încrede în cuvintele mele neîndeminate, scria el. Am cercetat cum s-au întîmplat evenimentele. Am căutat explicațiile succesorilor sau eșecurilor. Am scris 130 volume. Am vrut să examinez tot ceea ce se referă la cer și la om, să înțeleg evoluția din timpurile străvechi pînă în zilele noastre și să realizez o capodoperă. Înainte ca manuscrisul meu să fi fost terminat, am fost lovit de o mare nenorocire. Aș fi regretat dacă nu aș fi dus pînă la capăt misiunea mea. Aceasta este cauza pen-

tru care m-am supus celor mai grele suplicii, fără să mă plîng”.

Istorie, muzică, astronomie...

După anul 96 î.e.n., în urma unor mari victorii la hotarele țării, împăratul Wu a organizat mari festivități, amnitiind pe cei condamnați. De această măsură a beneficiat și Si-ma Qien. Mai tîrziu i s-a încredințat postul de secretar al împăratului, mai important și mai bine remunerat decît cel de mare astrolog. Dar aceasta nu l-a ferit pe istoric de disprețul și batjocura curtenilor. S-a retras în sin-

gurărate și s-a dedicat redactării operei sale, terminând-o în anul 91 î.e.n. Ultima însemnare a istoricului se referă la anul 90 î.e.n., de unde se presupune că, la scurt timp după aceea, el a murit.

Insemnările istorice lăsate posterității de Si-ma Qien s-au dovedit a fi o lucrare nemuritoare. Opera constituie o sinteză a istoriei poporului chinez în momentul câștigării conștiinței de neam, fiind prima istorie generală a Chinei, care cuprinde, într-o tratare științifică, evenimentele referitoare la nașterea și evoluția acestui popor, pînă la începuturile erei noastre. Prin monumentalitatea, bogăția de documente, puterea de analiză a evenimentelor și caracterizarea personajelor istorice, lucrarea

ocupă un loc de seamă în tezaurul cultural al omenirii¹.

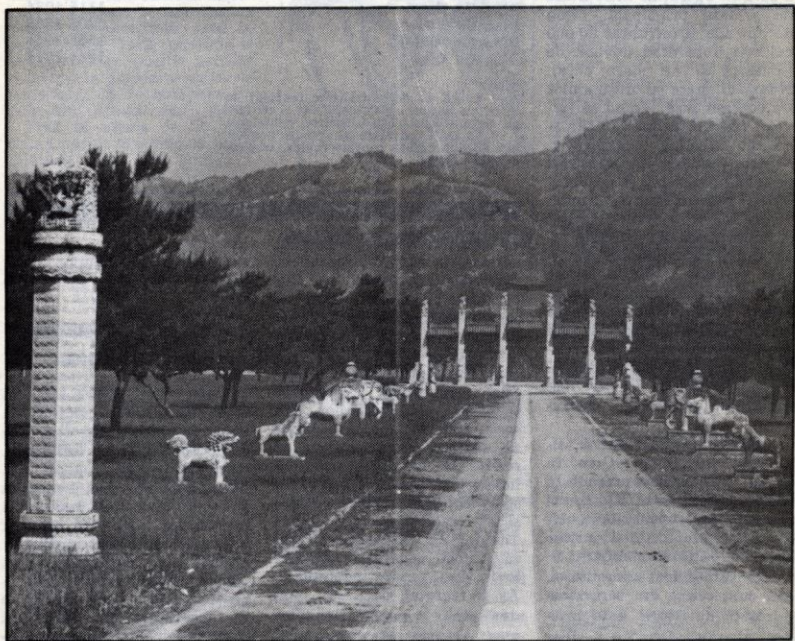
Cartea, împărțită în cinci părți, cuprinde 130 volume, respectiv 526 500 hieroglife. Partea intitulată *Analele principale* însumează toate datele adunate de autor cu privire la împărăția Chinei — de la cei legendari pînă la ultimul împărat al dinastiei Han, în timpul căruia a trăit istoricul. Două părți — *Tabelele cronologice* și *Cronologia familiilor* — redau desfășurarea evenimentelor intervenite în viața familiilor princiere din diferite state vasale, precum și arborele genealogic al acestor familii. Partea intitulată *Cele opt tratate* sintetizează

¹ În 1967, sub egida U.N.E.S.C.O., în colecția *Opere reprezentative*, seria chineză, a apărut în șase volume traducerea în limba franceză a unor părți din *Insemnările istorice*.

cunoștințele diverse acumulate pînă atunci în domeniile muzicii, riturilor, calendarului, astronomiei, ca și referiri la irigații și canale, precum și la politica economică aplicată. Partea cea mai întinsă a lucrării este consacrată biografiilor personalităților din viața socială, politică și culturală a Chinei. În această parte, Si-ma Qien își dovedește măiestria artistică, redînd în mod realist într-o limbă plină de parfumul epocii evocate, cadrul istoric și mediul social în care se mișcă fiecare personaj.

De-a lungul a două mii de ani, opera lui Si-ma Qien a fost consultată de specialiști, constituind totodată și o lectură pasionantă pentru un public foarte larg.

La 125 km Est de Pekin, se află ansamblul celor 15 morminte imperiale ale dinastiei Qing (1644-1911). În fotografie, detaliu ale mormintului împăratului Qien Lung: sculpturile aliniate de o parte și de alta aleii au fost cioplite fiecare din cîte un bloc de piatră. Fotografie primită prin Agenția de presă China Nouă

Vestitul iobag cu numele HOREA

4 noiembrie 1784-4 ianuarie 1785:

o relatare *inedită* a răscoalei
românilor din Transilvania

În toamna anului 1784, Transilvania a fost zguduită de un eveniment de proporții, cu profunde implicații și semnificații în viața social-economică și politico-națională a Țărilor române: marea răscoală a țăranilor iobagi români de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan¹. După cum atestă mărturiile contemporane evenimentului, stăpînii feudali locali și aparatul de stat al Imperiului habsburgic supuneau țăranimea iobagă din Principatul Transilvaniei la obligații în natură, muncă și bani, ținînd cea mai numeroasă categorie socială a vremii în stare de servitute personală. Marea majoritate a țăranimii transilvănene era alcătuită din români, care îndurau dublul jug al exploatării sociale și al asupririi naționale, atît din partea nobilimii maghiare cît și a autorităților austriace.

Răscoala² lui Horea a zdruncinat din temelii orînduirea feudală, marcînd începutul procesului revoluționar de doborîre a feudalismului, de înlăturare a edificiului acestuia. Totocată, prin implica-

¹ Magazin Istoric, nr. 7-8/1968, 11/1970, 5/1974, 4/1976, 5/1978.

² În imagine: răscoalații atacă o curte nobiliară (gravură contemporană evenimentelor); siluetele lui Horea din pp. 38-41 sînt reproduse din volumul Răscoala lui Horea în arta epocii, București, 1935, de Octavian Beu.

șile pe care le-a avut pe planul luptei pentru eliberare națională, răscoala constituie o puternică afirmare revoluționară a poporului român din Transilvania, în pragul noului epoci moderne a istoriei naționale.

Puține evenimente pînă la acea dată au lăsat în urma lor o atît de densă documentație. Ordine și rapoarte oficiale, corespondență între toate nivelele politico-instituționale, corespondență particulară, relații de presă, broșuri, foi volante, gravuri înfățișînd scene din răscoală și chipurile conducătorilor principali, rapoarte diplomatice etc. stau mărturie a imensului ecou avut de evenimentele din 1784-1785.

Publicarea vastului material documentar privind răscoala din 1784 a preocupat pe toți istoricii — atît din țară cît și din străinătate — care au stăruit în cercetarea evenimentelor de acum aproape două secole. Un deziderat științific a rămas însă neîmplinit: tipărirea unei culegeri a tuturor măturilor referitoare la ridicarea la luptă a țărănilor români din 1784-1785.

Acestui scop nobil, științific și patriotic totodată, i s-a dedicat, de mai mulți ani, un colectiv de cercetători de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, îndrumat de acad. Ștefan Pascu. Cele circa zece volume proiectate vor aduna la un loc măturile scrise interne și externe ale răscoalei țărănimii române transilvănene din 1784-1785, în toată complexitatea factorilor care au generat-o.

Din primul volum al acestei culegeri de documente, care urmează să apară în curînd în Editura Academiei Republicii Socialiste România, publicăm mai jos fragmente dintr-un jurnal contemporan răscoalei — redactat în limba germană și rămas, inedit, pînă la descoperirea lui în arhivele din Brașov. Datat între 4 noiembrie 1784 și 4 ianuarie 1785, deci în plină desfășurare a răscoalei, acest izvor istoric înfățișează un tablou veridic al celor întimplate. Autorul însemnărilor nu ne este cunoscut. Cît privește locul unde aceste pagini au fost scrise, presupunem că este vorba de Sibiu, deoarece acolo se afla Guberniul (Guvernul). Autorul avea cunoștință de măsurile luate de Guberniu pentru a înăbuși răscoala și pentru a preîntîmpina extinderea ei, ca și de conținutul rapoartelor ce seoseau la Guberniu, de unde și importanța însemnărilor sale. Deși este scris de pe pozițiile adversarilor răscoalei jurnalul reflectă amploarea deosebită a ridicării la luptă a țărănilor, spaima feodalilor față de forța mișcării. Paginile documentului oglindesc, de asemenea, divergențele dintre nobilimea maghiară și Curtea de la Viena față de înăbușirea răscoalei, printre altele și faptul că, în pofida dispozițiilor imperiale, nobilimea a reprimat pe țărani răsculați cu o cruzime feroce.

Jurnalul a fost tradus de Ileana Bozac și Valeria Căliman. Notele și intervențiile în text, marcate în paranteze drepte, ne aparțin. Titlul și subtitlurile sînt ale redacției Magazin istoric. Sublinierile din text sînt conforme originalului.

Nicolae EDROIU

Calea spre eliberare

4 noiembrie [1784]. La 31 octombrie, poporul convocat prin instigatori tainici se adună, în număr mare, la Mesteacănu¹, în cercul Zarandului. În noaptea următoare, se iscă la Curechiu o încăierare în care sînt uciși cei doi vicejuzi ai nobililor, Gál și Nalázi. Răsculații năvălesc apoi în satele Crisocor, Brad, Ribita și Mihănești și autorul acestor dezordini este un vestit iobag, fugit de pe domeniul fiscal al Zlatnei, cu numele Horea care a știut să promită poporului că prin nimicirea nobililor și luarea armelor împărătești (înrolare în armată) pentru care îi va duce la Alba Iulia, își vor croi calea spre eliberarea de servitutea domeniilor [iobăgia].

Guberniul² comunică imediat Comandamentul general³ știrile primite, cerînd ajutor grabnic și hotărîste să-și trimită un comisar [reprezentant, împuternicit] la fața locului.

¹ La adunarea țărănească de la Mesteacănu, lângă Brad, din 28 octombrie 1784, s-a hotărît ca țărani să intre în armată pentru a scăpa de iobăgie. Unul din centrele de recrutare a fost stabilit la Alba Iulia, înspre care țărani din Zarand s-au decis să se îndrepte.

² Guvernul Marelui Principat al Transilvaniei, cu reședința la Sibiu.

³ Comandamentul militar general al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu.

5 noiembrie. Știrile de mai sus se confirmă. Guberniul își reînnoiește cererea pentru ajutor militar ... Comandamentul general dă ordin locotenent-colonelului Karp și maiorului Stojanich să ia legătura atît cu comisarul gubernial care urmează să fie trimis la fața locului, cît și cu comitele suprem [conducător al unui district, comitat] al Hunedoarei. Se pronunță împotriva Guberniului⁴, dar fără îndoială vor urma știri mai demne de crezare despre cele petrecute.

6 noiembrie. Răscoala cuprinde tot mai multe locuri; țărani jefuiesc și incendiază în ziua de 4 noiembrie castelul de la Brănișea și, în noaptea următoare, se petrec aceleași lucruri la Soimus. Nobilimea se refugiază în castelele de la Deva și Hunedoara. Guberniul aduce la cunoștință Comandamentul general toate aceste incidente și cere din nou ajutor grabnic.

7 noiembrie. Țărani își continuă incursiunile în satele situate dincolo de Mures: Hărău, Chimindia, Aranieș, Rapolt, Geagiu de Jos, Ghelmar. O altă ceată comite aceleași fapte pe Mures în Jos, la Ilia și Gurasada, apoi trece dincolo de rîu și atacă Leșnicul. Comandamentul general comunică Guberniului trupele care au fost desemnate în acțiunea contra poporului răsculat, adăugînd că armata va executa întocmai îndrumările autorităților provinciale însă se va abține de la orice acțiune ... Guberniul la măsurile necesare pentru aprovizionarea trupelor trimise [de Comandamentul general]. În aceeași zi are loc o întrunire cu generalul comandant și Guberniul își exprimă două deziderate: să se aducă ajutor militar grabnic din Ungaria și să li se opună forță răsculaților, în cazul că vor persista în încăpăținarea lor. Generalul comandant respinge ambele propuneri și declară că el răspunde pentru ordinele militare.

8 noiembrie. Incursiunile continuă în satele de dincolo de Mures, situate în susul apei și răsculații pătrund pînă la Vurpăr. O ceată de 30-40 oameni trece Muresul și, în ziua de 6, face incursiuni în satele Bîntînți, Uioara și Vințel de Jos; pe unde ajung, locuitorii li se alătură. Armata li atacă la Bîntînți, cîțiva răsculați sînt doborîți, iar ceilalți sînt împrăștiți. Consilierul gubernial von

⁴ Autorul însemnărilor sesizează disensiunile dintre Guberniu și Comandamentul militar general privind modalitățile de a se interveni pentru potolirea răscoalei.

Brukenthal¹ este desemnat să meargă la fața locului în calitate de comisar [al Guvernului]. În țara întreagă se decretează dispoziții pentru îndrumarea autorităților provinciale, potrivit situației de acum.

9 noiembrie. Ceata [răsculaților] care a înaintat pe Mureș în jos vine în ziua de 6 pe malul stâng al râului, de la Mintia în sus, și, la lăsarea nopții, se năpusteste asupra Devei; nobilii resping atacul de două ori. Răsculații incendiază și devastază întreaga noapte satele învecinate, iar în ziua de 7 repetă asaltul asupra cetății [Deva], dar nobilii, cărora li s-au alăturat cîțiva grăniceri, li resping iarăși, provocându-le pierderi. Pe domeniul Zlatnei se remarcă o altă ceată, care atacă și pe funcționarii camerali [slujbașii Camerei regale, care administrau veniturile statului, numite cameralia] de la Cîmpeni. Pe lângă trupele existente, Comandamentul general trimite încă două unități din Regimentul „Gyula” și o companie de husari seculi. Guvernul întocmește instrucțiuni amănunțite pentru comisarul gubernial, iar autoritățile provinciale, care au fost înștiințate de trimiterile lui, sînt îndrumate să ia legătură cu el.

Horea și nobilimea refugiată la Deva

10 noiembrie. Se confirmă incidentul de la Bințiș dintre trupe și răsculați. Armata se îndreaptă de aici spre Cioara. Pe drum, din cercinua de la Șibot, cîțiva fugari din Bințiș trag asupra armatei și sînt împușcați de soldați. La Cioara, țărani se află în toată devastările; și aici cîțiva sînt doborîți, alții prinși, iar restul împrăștiți. Neîntîlnind seama de pierderile pe care le-au avut, răsculații din părțile Devei își continuă fără teamă atacurile în satele din apropiere. În regiunile muntoase, vreo 4 000 țărani fac incursiuni și lovesc în mod îngrozitor Abrudul². Guvernul își reînnoiește dispozițiile adresate tuturor comitatelor și orașelor libere, îndemnîndu-le la toată vigilența și grija posibilă.

11 noiembrie. Deoarece ceata principală și cel mai mare număr al răsculaților se află în Munții Zlatnei, Guvernul stăruie iarăși pe lângă Comandamentul general ca acesta să organizeze impunerarea zonei atît din spate, dinspre regatul Ungariei, cît și din față, cu ajutorul trupelor care înaintază din această parte. Comitatele ungare mărginașe sînt avertizate să vegheze în cazul cînd răsculații ar încerca, poate, să năvălească într-acolo ...

12 noiembrie. Răscoala începe și în ținutul Hațegului. O trupă de grăniceri atacă prin surprindere la Peștiș și Cîncio o ceată de răzvrătiți, împrăștiindu-i. Mai mulți țărani sînt omorîți. Răsculații prinși în timpul atacului sînt judecați după o procedură marțială de către slujbașii comitatului Hunedoara și 34 sînt executați prin decapitare cu sabia. Guvernul condamnă cu toată asprimea această procedură, iar funcționarii sînt îndrumați să-i trateze pe prizonieri conform directivelor și instrucțiunilor care le vor fi date de comisarul gubernial.

13 noiembrie. Sînt confirmate întîmplările de la Abrud din ziua de 9 ... Guvernul atrage atenția slujbașilor ca măsurile de apărare pe care le vor lua să nu depășească indicațiile ce le-au fost date.

14 noiembrie. Ceata [răsculaților] din Zlatna face o incursiune la Baia de Arieș și pustiște acolo cîteva cîladri ale domeniului fiscal. Comisarul gubernial [Brukenthal] dispune ca patenta [înștiințarea] emisă de

¹ Mihail von Brukenthal, nepotul guvernatorului Transilvaniei, înscărunat din partea Guvernului din Sibiu cu potolirea răscoalei [Magazin Istoric, nr. 4/1978].

² Cucerirea Abrudului de către răsculați, la 6 noiembrie 1784.

Guvernul către popor³ să se publice în prezența sa la Miercurea, Sebeș și Alba Iulia în zilele de tîrg, în fața unei mulțimi adunate acolo, și speră să se obțină un bun rezultat ... Horea trimite nobililor din Deva [un ultimatum în] 6 puncte și amenință cu un nou atac, dacă acestea nu sînt îndeplinite pînă în ziua de 14⁴. Comandantul cordonului [linie de posturi pentru paza graniței], generalul Pfefferkorn, dispune să se dea Devei înspăimîntate tot ajutorul militar posibil. Comisarul gubernial trimite pe oculistul Molnar⁵ român de origine, în cercul Zarandului, cu misiunea de a se duce printre răsculați spre a le câștiga încrederea și a le face propuneri [de liniștire].

15 noiembrie. Rapoartele militare sosite de la Hațeg arată că atît acolo cît și în împrejurimile Hunedoarei și ale Devei s-a restabilit în general ordinea, cu excepția cîtorva sate, care vor fi aduse în cîrind la ascultare. În ziua de 11, la Cricău, locotenent-colonelul Schultz are o convorbire cu căpeteniile unei mari cete de răsculați. Li ascultă și le preia jabele, făgăduindu-le să le aducă răspunsul la Cîmpeni, în ziua de 19 ... Guvernul, căruia li se transmite prin Comandamentul general raportul amănunțit al locotenent-colonelului Schultz, consideră încorect ca înalții funcționari ai țării să înceapă tratative cu lobagii care sînt înarmați și încă în plină răscoală ... Răsculații fac din insula de la Gheimar [pe Mureș, în împrejurimile Orăștiei] depozitul lucrurilor luate. ... Guvernul redactează un ordin amănunțit relativ la procedura care se va aplica răsculaților prinși și li transmite autorităților provinciale spre conformare ...

„Fără nici o milă pentru poporul răsculat“

17 noiembrie. Se raportează — ca un supliment la tratativele lui Schultz — că în timpul convorbirii și contrar armistițiului de 8 zile stabilit⁶, un nobil a fost omorît și o curte nobiliară a fost jefuită.

Conform unei scrisori transmise comisarului gubernial de către funcționarii din Orăștie, se zvoneste că în toate satele situate dincolo de Mureș au fost răspîndite noi chemări ale lui Horea și, drept urmare, la Bozeș și Băcîniș se află adunată iarăși o mare ceată de popor; că țiganii aduși aici din toate părțile făuresc lănci și alte arme; și că răsculații pregătesc noi atacuri, intenționînd să treacă Mureșul noaptea. Generalul Pfefferkorn apără, în tot cazul, țărmul de dincoace ...

Contele Csáki, pornit, în fruntea nobilimii din Cluj contra răsculaților, este avertizat să se conformeze întru totul ordonanțelor Guvernului.

³ La 11 noiembrie 1784, Guvernul a tipărit o proclamație în limba română prin care răsculații erau îndemnați să se liniștească.

⁴ Ultimatumul lui Horea, înregistrat lângă Deva la 11 noiembrie 1784, veritabil program al răscoalei, prin care se cerea desființarea nobilimii și împărțirea pămînturilor nobiliare.

⁵ Ioan Pluieru-Molnar (1749-1815), medic și savant român, a fost trimis de Guvernul, la mijlocul lunii noiembrie 1784, să poarte tratative cu răsculații din Zarand, conduși de Crișan. În raportul înaintat Guvernului a consemnat discuțiile purtate cu răsculații, notînd toate revendicările acestora.

⁶ La mijlocul lunii noiembrie, între răsculați și autorități au fost stabilite cîteva armistiții („înșelătoare armistiții”) ale căror condiții n-au fost respectate atît de nobilii cît și de militarii. În aceste condiții, țărani au reluat lupta, convinși de netemeinicia promisiunilor cu care fuseseră amăgiți.

18 noiembrie ... Comitetele Alba, Hunedoara, Timna, Turda și Cluj, din care au venit noi vești despre înarmarea nobilimii, li se comunică să-și ia măsurile de autopărare doar în limita îngăduită de dispozițiile Guberniului. Sînt tipărite ordonanțe în toate limbile țării, prin care Guberniul făgăduiește o recompensă de 30 fireni renani pentru fiecare instigator la răscoală prins și predat; se comunică, totodată, că în fiecare sat care se va lăsa aliat la răscoală judele și bătrînii vor fi pedepsiți conform legii ...

19 noiembrie. Nobilii refugiați în castelul de la Hunedoara înaintează Guberniului o listă a omorurilor și devastărilor săvîrșite numai în cercul Hunedoarei, din care rezultă că în 61 de sate au fost jefuite și, în parte, incendiate 9 castele și 15 curți nobiliare, iar 26 de persoane au fost omorîte. Slujbașii din Hunedoara confirmă noile înarmări ale răscoalărilor și reguparea lor în satele situate dincolo de Mureș.

20 noiembrie. Așa-zisul fiu al lui Horea¹, căpetenia cetei de răscoală care a încheiat la Crișău [Tibru] înțelegerea de 8 zile cu locotenent-colonelul Schultz, este urmărit de niște husari, și abia poate să scape. Guberniul transmite un ordin în toate comitele, prin care interzice preoților români să țină întruniri fără a-i înștiința mai întîi pe funcționarii comitatului.

21 noiembrie. Gubernatorul regesc primește, prin curier, o scrisoare a cancelarului Curții aulice ungare transilvane, contele Eszterházy, din 12 noiembrie, cu următorul cuprins: voinea prea înaltă la împăratului Iosif II] este ca Guberniul, de comun acord cu Comandamentul general, să acționeze cu toată energia împotriva răscoalărilor; instigatorilor la răscoală, prinși, să li se aplice procedura marțială și, dacă este nevoie, să se procedeze fără nici o milă pentru poporul răscoalat. Guberniul comunică Comandamentului general această prea înaltă hotărîre, cu adaosul: unica șansă a răscoalărilor de a obține iertarea ar fi dacă restituie lucrurile luate, predau armele, contribuie la prinderea capilor răscolei și lasă ca ostateci pe cîțiva dintre bătrînii lor ...

Oculistul Molnar, care s-a întors din misiunea sa din cercul Zărândului, comunică comisarului gubernial că a înținit la Brad o ceată puternică de vreo 3.000 oameni, înarmați în diferite chipuri, condusă de căpetenia Crișan Gurgiu. El a purtat ample discuții cu conducătorii acestei cete și, în sfîrșit, după multe insistențe a primit din partea lor asigurarea, sub jurămînt, că se vor supune. Rezultatul a dovedit însă tocmai contrariul, căci îndată după plecarea lui Molnar, sosind Horea acolo, acest popor rebel a început să comită noi incursiuni ...

„Cei trei capi“

22 noiembrie. Așa-numitul Horea cel Tânăr, amintit mai sus, (de fapt, Uibăr Urs) este prins de locuitorii din Lupșa și predat armatei. Locotenent-colonelul Schultz declară că deși înțînirea propusă nu mai este de actualitate, totuși el se va duce la Cîmpeni (cf. înțelegerea din 11 noiembrie) și va încerca să potolească spiritele. Guberniul arată Comandamentului general cît a fost de dăunător răzgul pe care l-a acordat răscoalărilor și i-cere să nu se mai lase reținut de nimic, ci să acționeze contra acestora fără cruțare. Printre-o

¹ Ion Horea (sau Horea cel Tânăr), fiul conducătorului suprem al răscolei; a luat parte la tratativele din com. Tibru (12 noiembrie 1784). În urma cărora a fost stabilit un armistițiu de 8 zile între răscoală și armată.

ștafetă, sosesc din comitatul Hunedoara noi știri îngrijorătoare, anume: locuitorii din Zărând planuează un nou atac, intenționînd să cuprindă în răscoală țara întreagă. Ei și-au ales mai multe căpetenii, care țin legătură strînsă, neîntreruptă, cu cei din domeniul Zlatnei. Cei trei capi ai răscolei sînt Horea, Cloșca și Crișan ... Conform unei alte știri, răscoalății din Zlatna încearcă să-și deschidă drum spre Florești și Gilău (în apropierea Clujului). Guberniul își reînnoiește cererea pe care a adresat-o, în repetate rînduri, Comandamentului general, ca acesta să acorde comandanților militari trimisi împotriva răscoalărilor mai multă libertate de acțiune.

23 noiembrie. Comandamentul general promite să acționeze împotriva răscoalărilor cu toată energia, atunci cînd trupele împreună cu toate cele necesare vor fi strînse la un loc. Gubernatorul regesc primește, printr-un curier, o prealabilă scrisoare, din 15 noiembrie², în care i se comunică să potolească tulburările cu energie și cît mai repede.

Tropele care vor merge contra răscoalărilor să fie însoțite de slujbași comitenși, care să le vorbească răscoalărilor în limba lor și să aplice procedura marțială contra celor prinși, socotiți fiind instigatorii, fie deosebit de îndărînici. Pentru fiecare căpetenie predată se va plăti un premiu de 300 ducați. În comitatul Turda, printre locuitorii mai multor comune, apar, de asemenea, semne de nemulțumire și răzvrătire ...

24 noiembrie. Comandamentul general făgăduiește ca, îndată ce totul va fi pregătit pentru înaintare, să comunice Guberniului timpul și ziua hotărîta [pentru înaintarea trupelor de represie pe mai multe direcții, spre zona centrală a răscolei — Munții Apuseni]. Dacă Guberniul și-a ales totuși cumva un plan, cere ca acesta să fie comunicat și, totodată, ar vrea să știe dacă nu se consideră necesară o întrunire [consfătuire]. Intr-o a doua notă, Comandamentul general anunță că în curînd va fi totul gata pentru începerea operațiunilor; avîndu-se în vedere însă că în timpul înaintării armatei pot apărea situații neprevăzute, în care va trebui hotărît pe loc dacă trebuie să se procedeze cu indulgență sau cu energie, ar fi bine să fie numit și pentru astfel de cazuri un comisar „provincial“, cu care generalul Pfefferkorn să se poată sfătui. Guberniul răspunde că nu poate prescrie un plan pentru operațiile militare; o întrunire nu apare ca necesară și constituie o pierdere de timp. Comisarul gubernial, von Brukenenthal, are puteri depline de a decide [asupra măsurilor] împreună cu generalul Pfefferkorn. Guberniul nu are altă dorință decît de a se acționa cît mai repede și cu temeinicie, deoarece și în alte regiuni poporul este neliniștit. Această cerere este repetată încă în două note ... Guberniul trimite comisarului gubernial un chestionar în 19 puncte asupra cărora să fie interogată Uibăr Urs, întemnițat la Alba Iulia.

Coloanele

25 noiembrie. Comisarul gubernial comunică eșecul total al celei de-a doua convorbiri care a avut loc la Cîmpeni între locotenent-colonelul Schultz și răscoalății. ... Prin aceasta Guberniul este îndemnat să amintească de îndepărtarea grabnică a planului de împresurare și zdrobire a răscoalărilor și pe care să-i aducă la cunoștință Guberniului.

² Referire la ordinul împăratului Iosif II, dat comandamentului militar general al Transilvaniei pentru a se lua măsuri energice împotriva țărănimii răscolate.

³ După convorbirile cu răscoalății de la Tibru, din 12 noiembrie, Schultz s-a înțînuit cu Horea la Cîmpeni, în 21 noiembrie 1784. Cu acest prilej, ofițerul austriac a încercat să-i facă prizonieri pe conducătorii răscolei. Tentativa a eșuat, Schultz și însoțitorii săi abia reușind să scape cu viață.

26 noiembrie ... Comandamentul general informează Guvernul, prin trei înștiințări diferite, că s-au luat toate măsurile și totul este pregătit pentru a se acționa energic împotriva răsculaților ...

27 noiembrie, Guvernul primește o preafaltă înștiințare că Maiestatea Sa [Iosif II] l-a însărcinat pe contele Jankovich, că, în calitate de comisar imperial și în colaborare cu generalul Papilla, să cerceteze tulburările care au avut loc în Ungaria și Transilvania. Într-o altă preafaltă ordonanță, se poruncește ca să se oprească imediat, pretutindeni, aplicarea legii marțiale spre a se evita abuzurile, după cum s-a întâmplat cu nobilii adunați la Deva, care au executat 60 prizonieri în baza acestei proceduri. Comitatele în cauză sînt înștiințate grabnic despre cele două preafalte porunci.

28 noiembrie, Conform știrilor sosit din comitatul Hunedoara, în această parte a Muresului și pe valea Hategului totul este în liniste. În schimb, în cercul Zărandului, locuitorii se leagă față de Horea, căpetenia răsculaților, sosii la Brad, să înceapă noi incursiuni. În munții de la Ponor și Rimești (lingă Abrud) oamenii continuă să se strîngă în cete; un vagmistru (sergent major de cavalerie sau artilerie, însărcinat cu partea administrativă a unui escadron sau baterii) din Regimentul „Leopold Toscana”, care împreună cu 8 oameni a fost trimis după turaje în localitatea mai sus-numită, este atacat chiar în comună de către locuitorii și este omorât. O a doua trupă, trimisă în urma lui, este respinsă cu pietre. Comandamentul general aduce la cunoștință că, întrucît trupele vor sosi în locul indicat, vor începe operațiunile plănuită ...

29 noiembrie ... Funcționarii din Hunedoara învinovătesc mult pe preoții români pentru tulburările ce au loc.

30 noiembrie, Printr-un prea înalt rescript (hotărîre) imperial este aspru sancționată judecata ținută la Deva și se poruncește din nou să se înceteze, imediat, procedurile marțiale, iar cei prinși să fie ținui sub pază la Deva, pînă la sosirea comisiei aulice. Se va publica apoi o amnistie generală, pentru ca poporul care colindă fără rost să se poată întoarce pe la case. Este declarat posibil de pedeapsă chiar și numai gîndul unei insurecții generale a nobilimii, întreprinsă fără prealabilă autorizație imperială. Guvernul, într-un prea suprap raport, își justifică atitudinea pe care a avut-o în timpul tulburărilor de pînă acum ...

1 decembrie, La vestea că la Brad, în comitatul Zărandului, cutreieră o ceată de răsculați condusă de Crișan Giurgiu și tulbură ținuturile acelea, stîngerind îndosebi circulația între Deva și Hălmagiu, în ziua de 27 (noiembrie) a pornit acolo maiorul Stojanich, cu 200 ostași, căvaleriști și infanteriști, intenționînd să atace această ceată la Brad, în ziua de 28. În regiunea Ponor, Mogoș și Rimești răzvrătiții sînt conduși de însuși Horea, căpetenia răsculaților. O încercare a locotenentului Probst contra lor a fost zădărnicită, atît din cauza ținutului inaccesibil cît și datorită multimii răsculaților. Locotenent-colonelul Schultz primește ordinul să se deplaseze acolo cu trupe suficiente. Un nou raport sosit din Munții Zlatnei arată că gruparea răsculaților de acolo a crescut mult și că, fără întăriri serioase, nu li se poate veni de hac. Tot atît de contrariante sînt și vestile venite din cercul Zărandului, cu știri confirmate, că răzvrătiții se adună acolo în cete, pe față, că o ceată a lor înarmată cu puști și provizi de pîine pentru opt zile, pregătită ca pentru o expediție mai lungă, s-a îndreptat în ziua de 29 spre Gurasada și a amenințat că va ataca Deva în ziua de 30. Trebuie ținut seama și de o situație critică, anume că Stojanich, care a plecat încă din ziua de 27, nu dă nici un semn de viață. O veste foarte recentă, adusă de o ștafetă din partea Administrației superioare a minelor din Zlatna, comunică următoarele: răsculații, deveniți și mai turbulenți după ultima întrevvedere cu locotenent-colonelul Schultz, s-au organizat în patru coloane, dintre care prima s-a stabilit la Mogoș, a doua în regiunea Lupșei și la Baia de Aries, a treia la Albac și a patra la Brad; că nu li s-a opus nici o armată spre a-i respinge, iar în cazul unui atac, cele patru coloane pot să-și dea ajutor una alteia.

Schultz se retrage

2 decembrie, După cum anunță în raportul său, maiorul Stojanich a sosit la Brad în noaptea de 30 noiembrie, dar a socotit că nu are forțe suficiente pentru a întreprinde ceva, cu cei 320 ostași ai săi, împotriva cetei din Zărand, formată, după cum se spune, din 9 000 oameni; a cerut ajutor din Ungaria, pe care îl așteaptă să sosească în ziua de 2 (decembrie). La Baia de Aries, locotenentul Mesterhâzi, detașat acolo din Regimentul „Orosz”, a fost atacat de răsculați și a fost împuscat, împreună cu nouă ostași de sub comanda sa. Printr-o ambuscadă făcută în grabă, locotenent-colonelul Schultz i-a fost tăiată legătura cu locotenentul Probst, care îl aducea întăriri; mai multe ambuscade asemănătoare au fost pregătite de răsculați, pentru a tăia legătura dintre trupe în munți. Guvernul previne din nou comitatele Cluj și Tîrnava să nu procedeze la pregătiri de apărare mai ample decît cele pe care le-a poruncit.

3 decembrie, În expediția pornită împotriva Rimeșului, locotenent-colonelul Schultz a găsit toate înălțimile și crecăturile ocupate de țărani, care au tras focuri de armă asupra lui, înct, după ce au fost răniți 15 soldați iar unul a fost omorât, a trebuit să se retragă la Căcova (Aiud), fără să fi făcut vreo ispravă. Dintre răsculați au fost omorîți 17, iar trei au fost prinși. În rapoartele trimise de autoritățile civile și militare din comitatul Turda, se anunță că tulburările, care tocmai începuseră, au fost înăbușite, mulțimița trupelor din Regimentul „de Savoia” detașate acolo și sosită la timp ...

5 decembrie, Comisarul gubernial raportează că operațiunile militare vor fi efectuate de acum înainte cu mult zel; a dat dispoziție ca fiecare unitate militară mai puternică să fie însoțită de un preot, care va avertiza din nou poporul, înainte de sosirea trupelor. Comisarul gubernial anunță că, urmînd exemplul generalului Pfefferkorn, care a primit ordin să-și mute reședința de la Sebes la Alba Iulia, a hotărît să se îndrepte în acest oraș. Comandamentul general înștiințează că, deși pentru Deva nu mai există acum nici un motiv de îngrijorare, s-a hotărît totuși să se trimită acolo două tunuri. O unitate de secui (grăniceri) a primit ordinul de a se deplasa grabnic la Cluj, pentru a împresura aripa stîngă a răsculaților, spre Gilău și Huedin.

6 decembrie, Maiorul Stojanich era să fie atacat de o ceată puternică de răsculați, formată din locuitorii din vreo 40 sate ...

7 decembrie, Comisarul gubernial a înmînat generalului Pfefferkorn decretul de amnistie primit, pe care acesta l-a transmis comandanților armatei, cu ordinul de a-l face cunoscut răsculaților, punînd pe preoți sau pe alți cunoscători ai limbii române să-l citească în prezența comisarilor comitatensi aflați pe lîngă fiecare unitate militară. Să nu se procedeze dumsănosc față de el decît în cazul cînd refuză și această prea înaltă favoare și stăruie în atitudinea lor de răzvrătire și împotrivire. Delegații de la Ponor și Rimești le-a adus la cunoștință însuși comisarul gubernial prea înalta iertare și va dispune să se facă același lucru pretutindeni, unde se găsește adunat popor mai mult. În același scop, intenționează să plece în ziua următoare la Zlatna. Guvernul întrebă preasupus ce măsuri să ia, în spiritul amnistiei generale față de ațîțitorii la răsccoală, față de rebelii îndărătnici, precum și față de cei care nu restituie lucrurile luate.

8 decembrie, În urma înștiințării că Zlatna este amenințată din cauza deselor îngrămădiri ale răsculaților, au fost trimise acolo două tunuri de la Alba Iulia, iar locotenent-colonelul Ott primește ordinul să meargă și el acolo prin Bozes, cu toate trupele lui de oarășie. Cînd a sosit în ziua de 8 la Zlatna, comisarul gubernial a găsit domînd acolo o mare teamă, totul fiind însă în liniste ...

18 decembrie, Comisarul gubernial își redactează raportul principal referitor la situația prezentă a răscaloilor țărănești și la împrejurările legate de aceasta.

În continuarea raportului său anterior, el anunță că a trimis din toate părțile trupe spre Cîmpeni pentru a-l ajuta pe locotenent-colonelul Schultz să lase din împrejurarea în care se află; încercuit de vreo 6000 răsăuți, și cu calea tăiată spre Abrud..., comisarul gubernial mădădătește că datorită acestor măsuri va fi risipită în curând și această ultimă ceată. El înaintază Guberniului un proiect de repartizare a trupelor pentru a asigura liniștea în domeniul Zlatnei și în regiunile învecinate; mai adaugă și alte diferite propuneri menite să restabilească și să garanteze siguranța ținuturilor. Guberniul le acceptă și le pune în aplicare.

19 decembrie. La cererea comisarului imperial, contele Jankovich, Guberniul li aduce la cunoștință ordonanțele emise referitoare la tulburările poporului, anexind și rapoartele originale privitoare la acestea.

20 decembrie. Comandamentul general aduce la cunoștință Guberniului toate măsurile recente luate de armată pentru a restabili liniștea; ținind însă seama că venirea zăpezii va pune în curând capăt tuturor operațiunilor, Comandamentul general dorește să se ordone o repartizare avantajoasă a trupelor. Pentru a aduce la îndeplinire această intenție, Guberniul trimite pe comisarul suprem provincial, contele Kemény, la Alba Iulia cu înscărinarea de a se înțelege în această privință cu generalul Pfefferkorn.

21 decembrie. Într-un rescript prea înalt, sosit la această dată, Maiestatea Sa ordonă să se acționeze cu toată severitatea împotriva acestor răzvrătiți, deoarece acest popor rebel nu se sfiește să atace nici chiar armata.

22 decembrie. N-au sosit rapoarte importante.

24 decembrie. Rapoartele generalului Pfefferkorn despre evenimentele petrecute pînă astăzi, trimise la Comandamentul general și comunicate *brevi manu* guvernatorului regese spre cercetare, confirmă că răzvrătiții au fost risipiți cu totul și liniștea s-a restabilit pretutindeni. Deoarece, cum se zvonese, mai sînt adunați cîteva sute de răsăuți, trupele locotenent-colonelului Schultz au cercetat toate satele, pînă în cele mai inaccesibile locuri, în munții acoperiți cu zăpadă mare, în special cele două așezări, Albaluc și Arada, unde se presupune că s-ar găsi Horea cu al săi. Nu s-a dat însă de urma acestor căpetenii de răsăuți. În acest timp, s-au trimis patruze puterice în munți pentru prinderea lui. Operațiunile militare au încetat de la sine, după ce s-a obținut liniștea generală.

25 decembrie. Comandamentul general aduce la cunoștință Guberniului că din prea înalt ordin au pornit spre Transilvania și trupele care se găseau pe graniță sub comanda generalului Sturm¹. Cum însă situația s-a schimbat în mod simțitor, Comandamentul general intenționează să comunice generalului Sturm ca pînă la noi dispoziții să oprească aceste trupe la punctele de intrare (în Transilvania). Guberniul, din contră, consideră necesară intrarea trupelor, socotind că în acest fel se stabilește siguranța publică în mod mai durabil.

De la 26 pînă la 29 decembrie. Nu soseser rapoarte mai importante.

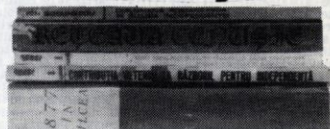
30 decembrie. Deoarece iobagii nu se mai adună și s-au reîntors la vetrele lor, Comandamentul general dorește să înceteze obligația armatei de a furniza pline din fondurile sale atît nobililor refugiați pentru siguranță la Deva și Alba Iulia, cît și arestațiilor, nemăfiind necesar acest lucru. Guberniul cere ca măcar arestațiilor să li se mai dea pline un timp.

31 decembrie. Nu sosesete nimic important.

4 Ianuarie (1785). Două rapoarte ale locotenent-colonelului Kray aduc vestea îmbucurătoare că Horea, căpetenia răscoalei, și primul său căpitan Ion Cloșca, au fost prinși și legați în ziua de 27 decembrie de către o trupă de militari trimisă spre a-l aresta... și la 1 ianuarie au fost duși la Alba Iulia.

¹ În timpul înăbușirii răscoalei de către armata imperială, trupele de sub comanda generalului Sturm s-au aflat în Bihor.

cărți sosite la redacție

● Aurel Kereșki, Maria Covaci — **ZILE ÎNSÎNGERATE LA IAȘI** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; prefață de Nicolae Minei).

Editura Politică, București, 1978, 132 pp., 5 lei; evenimentele singeroase din zilele de 28-30 iunie 1941 de la Iași prezentate în lumina adevărului istoric, pe baza unor numeroase mărturii documentare.

● **STUDII SOCIAL-POLITICE ASUPRA FENOMENULUI MILITAR CONTEMPORAN.**

Editura Militară, București, 1978, 192 pp., 7,25 lei; cercetări consacrate eficienței economice în domeniul militar.

● Ion Bodunescu — **DIPLOMAȚIA ROMÂNESCĂ ÎN SLUJBA INDEPENDENȚEI.**

Editura Junimea, Iași, 1978, 176 pp., 5,50 lei; scurtă incursiune în galeria luptărilor pe tărîm diplomatic pentru independență din sec. XIX.

● Ileana Petrescu, Virgil Joita, Iod Pătroiu — **CONTRIBUȚIA OLTENIEI LA RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ**

Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977, 212 pp., 10,50 lei; participarea locuitorilor de pe aceste meleaguri, alături de întreg poporul român, la cîștigarea neahtării țării.

● Mihai Stoian — **PROCESUL UNUI PROCES.**

Editura Cartea Românească, București, 1978, 688 pp., 21 lei; reconstituire documentar-istorică a procesului Memorandumul din 1894, evocat și în Magazin istoric, nr. 7-8/1978.

● Eduard Eisenburger — **EGALITATE REALĂ — PARTICIPARE ACTIVĂ.**

Editura Politică, București, 1978, 232 pp., 7 lei; o sinteză a problematicei naționalităților conlocuitoare din patria noastră, conviețuirea lor cu poporul român, contribuția adusă la edificarea societății socialiste multilaterale dezvoltate în România.

● Ilie Mocanu — **REȚEAUA CENUȘIE.**

Editura Politică, București, 1978, 368 pp., 14 lei; organizația secretă de spionaj condusă de fostul general hiterist Reinhard Gehlen.

● **1877 ÎN JUDEȚUL VÎLCEA** (volum întocmit de: Corneliu Tamaș, Petre Bordașu, Sergiu Purice, Horia Nestorescu-Bălcești; prefață de Ionel Gal, director general al Arhivelor Statului).

Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu”, Bălcești pe Topolog, 1977, 676 pp., 45 lei; 459 documente inedite privind contribuția fostului județ Vîlcea la războiul de independență.

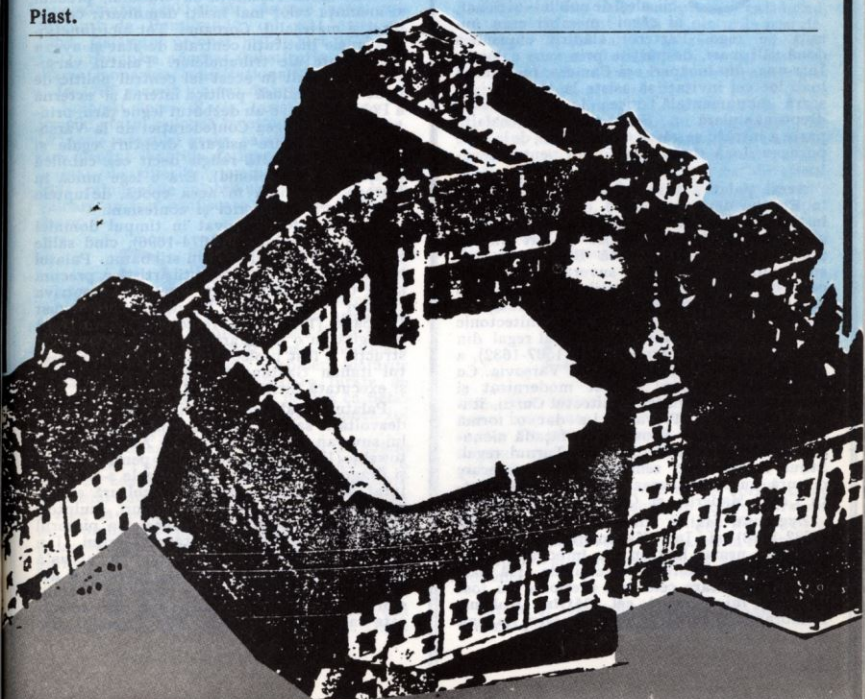
● **DEZARMAREA ȘI NOUA ORDINE INTERNAȚIONALĂ.**

Editura Politică, București, 1978, 448 pp., 18,50 lei; studii dedicate uneia din componentele fundamentale ale procesului istoric contemporan și implicațiilor ei pe multiple planuri în viața statelor lumii.

UN SIMBOL AL INDEPENDENȚEI ȘI NEATÎRNĂRII POLONIEI

Dr. JERZY LILEYKO
Varșovia

Pentru a asigura Seimului (Parlamentul polonez) o clădire pe măsura importanței sale, ultimul rege din dinastia Iagelonilor, Zygmunt II August (1548-1572), a hotărât reconstruirea în stil renescentist a palatului ce exista atunci la Varșovia ca reședință temporară a suveranului. Lucrarea a fost încredințată unor renumiți arhitecți italieni care trăiau în Polonia — Giovanni Battista Quaro, arhitect al orașului Poznan, unde înălțase o primărie, care mai dăinuie și azi, și Giaccoppo Parlo, aflat în slujba familiei nobiliare Piast.

Așa arăta palatul din Varșovia în perioada antebelică...

Constructorii au ținut seamă că, în acea vreme, Seimul era alcătuit din Camera Deputaților — reprezentanți ai diferitelor provincii, aleși de nobili — și Senatul, ai cărui membri erau numiți de rege. Parterul clădirii cuprindea două săli mari, despărțite prin șase coloane. Într-una din încăperi era Camera, în cealaltă luau loc cei invitați să asiste la dezbateri. O scară monumentală ducea la etaj, în sala dreptunghiulară a Senatului. De cealaltă parte a intrării se găsea tronul regal, de la care porneau două rânduri de fotolii pentru senatori.

Acest palat a fost rodul primei încercări în Europa de a se oferi o clădire destinată în exclusivitate activității parlamentare. Lângă noua construcție a fost înălțat un alt palat, denumit noua Casă Regală, și care servea drept reședință a suveranilor în perioada lucrărilor Seimului. Cele două clădiri, la care, de-a lungul vremii, se vor adăuga și altele, vor constitui un complex arhitectonic cunoscut sub denumirea de Palatul regal din Varșovia. Regele Zygmunt III (1587-1632), a mutat capitala de la Cracovia la Varșovia. Cu acest prilej, palatul a fost modernizat și adaptat noilor cerințe. Arhitectul Curții, italianul Giovanni Trevano, i-a dat o formă pentagonală; spre Apus avea o fațadă monumentală, cu un turn, denumit Turnul regal. Stilul arhitectonic semăna, într-o oarecare măsură, cu barocul creat la Roma de arhitecții Carlo Maderna și Giacomo della Porta.

Zygmunt III și fiii săi, Wladyslaw IV (1632-1648) și Jan Kazimierz (1648-1668), care i-au urmat la tron, au îmbogățit sălile palatului cu valoroase colecții de artă plastică, dintre care cele mai prețioase au fost picturile lui Breugel cel Bătrân, Rubens, Rembrandt și lucrările unor maeștri italieni.

În 1637-1645, sălile Seimului și apartamentele regale au fost decorate după modelul interioarelor italiene și franceze ale vremii.

În afară de sediu al Seimului, palatul a devenit astfel reședința suveranului, precum și locuința celor mai înalți demnitari: cancelarul și mareșalul Coroanei. Tot aici funcționau unele instituții centrale de stat și aveau loc ședințe ale tribunalelor. Palatul varșovian a devenit în acest fel centrul politic de unde era condusă politica internă și externă a Poloniei. Aici s-au dezbătut legile țării, printr-o lege și „Legea Confederației de la Varșovia” (1573), care asigura drepturi egale și persoanelor de altă religie decât cea catolică (majoritară în Polonia). Era o lege unică în Europa, măcinată în acea epocă, deluetele între diferitele biserici și confesiuni.

Palatul a fost renovat în timpul domniei lui Jan III Sobieski (1674-1696), când sălile Seimului au fost refăcute în stil baroc. Palatul a fost îmbogățit cu colecții artistice, precum și cu trofee dobândite în victoriile împotriva turcilor (Viena, 1683). În vremea lui August III Saski (1733-1763), reședința regală a fost întregită cu o nouă aripă, spre Vistula. Construcția a fost proiectată în 1737 de arhitectul italian Gaetano Chiaveri, în stil baroc, și executată între anii 1741-1746.

Palatul regal din Varșovia a atins apogeul dezvoltării sale în anii de domnie ai ultimului suveran polonez, Stanislaw August Poniatowski (1764-1795). Renumit pentru gustul și dragostea sa pentru artă, regele s-a înconjurat de numeroși oameni de cultură și știință, printre care arhitecți, pictori, sculptori și decoratori, străini și polonezi, ca pictorul Bacciarelli, arhitecții Fontana, Merlini, Jan Kamsetzer, Victor Louis etc. În această perioadă, la Varșovia au fost construite noi edificii, iar palatul regal a cunoscut o transformare parțială, creându-se noi săli, adevărate capodopere de artă: Sala Tronului, Ca-

... sub loniturile bombelor incendiare naziste...

mera Conferințelor, Sala Cavalerilor, unele dintre ele fiind împodobite cu picturi reprezentând marile personalități poloneze, printre care și Copernic. Palatul s-a îmbogățit cu colecții unice de medalii, sculpturi, picturi (aproximativ 3 000 lucrări, printre care și șase tablouri de Rembrandt, cel mai cunoscut fiind „Călărețul polonez”). Tot aici, la 3 mai 1791, Seimul a adoptat Constituția care proclama monarhia constituțională.

În 1795 a avut loc cea de-a treia împărțire a Poloniei între Rusia țaristă, Austria și Prusia, statul polonez încetînd să mai existe. În acele vremuri grele, palatul din Varșovia și-a pierdut funcțiile deținute în trecut, fiind ocupat de diferiți guvernatori străini. În 1831, minunatele colecții și obiectele de mare valoare au fost confiscate și trimise la Petersburg.

După 1918, cînd Polonia și-a redobîndit independența de stat, palatul a fost supus unor lucrări de întreținere și conservare. În urma tratatului de pace de la Riga, din 1920, Rusia sovietică a restituit Poloniei întregul mobilier, lucrările de artă și obiectele de valoare furate de țariști în sec. XIX, ceea ce a permis ca palatul să-și recapete înfățișarea din vremea lui Stanisław August Poniatowski.

Odată cu agresiunea Germaniei hitleriste împotriva Poloniei (1 septembrie 1939), a început cea mai grea perioadă din istoria palatului din Varșovia. La 17 septembrie, ajunsese la porțile Capitalei, trupele naziste au bombardat palatul regal cu proiectile incendiare. În acea zi au ars toate acoperșurile și au fost avariate unele bastioane, dar interiorul clădirii a rămas intact. Înainte de a intra în oraș trupele hitleriste, conservatorii și muzeologii au evacuat o parte din obiectele de artă, pe care le-au ascuns. După

... și astăzi (săpăturile arheologice din vecinătate aduc noi mărturii despre istoria edificiului)

În p. 43: palatul regal — imagine din avion

ocuparea Varșoviei, cîntropitorii au început devastarea sistematică a palatului: mai întîi au furat mobilierul și prețioasele colecții care mai rămăseseră, apoi, hitleriștii au distrus elementele arhitectonice de mare valoare (basoreliefurile, ușile sculptate), extrăgînd, cu tencuială cu tot, pînă și picturile murale. Pe unele le-au salvat și ascuns, cu mari riscuri, personalul palatului, restul au fost transportate în Germania. Apoi geniștii germani au făcut mii de găuri în pereți, le-au umplut cu dinamită, și, în octombrie 1944, au aruncat în aer istoricul monument, din care n-a mai rămas decît un imens morman de moloz. Azi, se știe că ordinul de devastare și distrugere a palatului a fost dat de Hitler personal. În acțiunile ei barbare de înrobire a țărilor ocupate, Germania nazistă a început cu lichidarea tradiției istorice și a patrimoniului lor cultural; acesta a fost și motivul distrugerii palatului din Varșovia.

După încheierea războiului, o bună parte din bunurile furate au fost readuse în Polonia: întreaga colecție de tablouri istorice, o serie de sculpturi, mobilierul, unele elemente arhitectonice. Din dărîmături s-a reușit recuperarea unor fragmente decorative și a unor elemente din pictura murală. Pe această bază a început migăloasa muncă de reconstituire a palatului.

Acțiunea de restaurare a fost sprijinită cu entuziasm de cetățenii de toate vîrstele, toate profesiile, toate categoriile sociale, deoarece palatul regal din Varșovia reprezintă un simbol al independenței și al neatrînrării Poloniei.

Articol și fotografii primite prin Agenția poloneză de presă Interpress.

UN COMANDANT DE ARMATĂ ÎȘI AMINTEȘTE... (II)

Pe direcția Sud-Vest

K. S. MOSKALENKO

mareșal al Uniunii Sovietice

Decembrie 1942. Armata 40, comandată de generalul K.S. Moskalenko, se pregătea de ofensivă. Zdrobirea trupelor inamice care încercau să deblocheze gruparea germană încercută la Stalingrad a creat condiții favorabile pentru desfășurarea unei ofensive generale spre Vest și spre executarea unei lovituri de învăluire în flancurile și în spatele inamicului care se apăra pe Don, la Sud de Voronej.

Concepția asupra operației prevedea executarea de lovituri asupra ambelor flancuri și a centrului grupării inamice pe un front de 250 km, pentru ca, în final, să încercuiască și să nimicească gruparea inamică. Armata comandată de Moskalenko reprezenta gruparea de izbire de Nord a frontului. Să-i dăm cuvîntul în continuare lui K.S. Moskalenko. Titlul și subtitlurile acestui fragment condensat aparțin redacției.

12 ianuarie 1943 — Armata 40 atacă

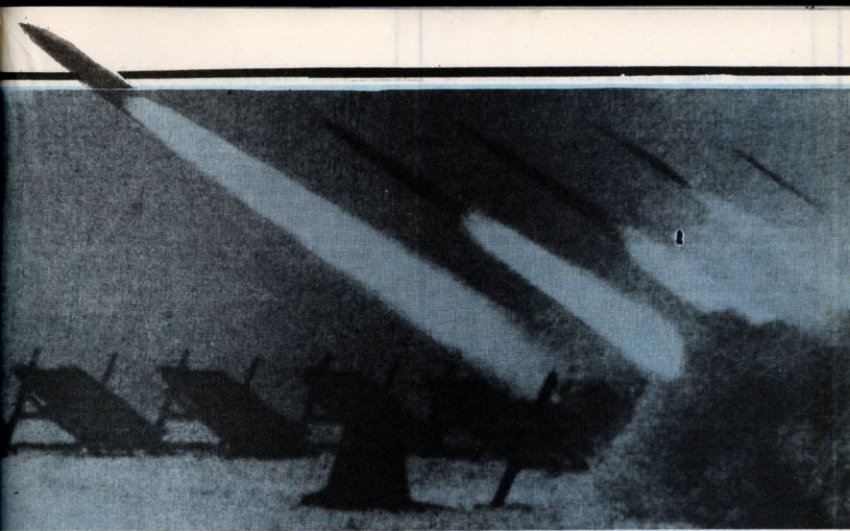
Atacul batalioanelor din avangardă a fost precedat de o pregătire de artilerie. În ziua de 12 ianuarie 1943, la orele 11, asupra limitei dinainte a inamicului s-a năpustit un uragan de foc, încheiat printr-o salvă puternică a două divizioane de aruncătoare „B.M.-13”. Simultan, timp de o oră, pozițiile inamice au fost lovite de bombardierele Diviziei 291 aviație de asalt. Exact la orele 12 s-au auzit alte explozii asurzitoare — săreau în aer barajele inamice de sîrmă ghimpată, sub care pionierii noștri puseseră, în noaptea precedentă, 33 încărcături de detonant.

Imediat după aceasta, au trecut la acțiune batalioanele din avangarda Diviziei 107 in-

fanterie, împreună cu unitățile Brigăzii 86 tancuri a locotenent-colonelului V.G. Zaseev. Străbătînd rapid distanța pînă la primele tranșee ale inamicului, buimăcit de artileria noastră, au angajat o luptă scurtă pentru localitatea Golaevka și înălțimea dominantă, care se afla cam la jumătate de kilometru Vest de ea. Încleștarea s-a încheiat prin cucerirea localității și a înălțimii.

După două ore de la începerea atacului, cele două batalioane capturaseră peste o mie de soldați și 32 ofițeri. Pierderile noastre — cinci morți și 42 răniți.

În același timp, forțele hitleriste au fost atacate și de două batalioane din avangarda Diviziei 25 infanterie de gardă a generalului-maior P.M. Șafarenko. Împreună cu Brigada 116 tancuri a locotenent-colonelului A.I. Novak și cu sprijinul focului de artilerie și aruncătoare, ele au cucerit, după o luptă de

Foc concentrat de artilerie în apărarea Stalingradului

două ore, Păduricea de nuci, zdrobind acest punct de sprijin al inamicului.

În fața capului de pod Storojevoe, în fișa de ofensivă a Armatei 40, ca urmare a acțiunilor batalioanelor din avangardă, apărarea inamică fusese serios dezorganizată. Dușmanul transferase aici, în grabă, din Ostrogojsk, Brigada 700 tancuri. Dar trupele noastre, care realizaseră o breșă de șase kilometri lărgime și de peste trei kilometri adâncime, se consolidaseră temeinic pe aliniamentele cucerite. Divizia de infanterie a inamicului, în sectorul căreia atacasem, nu a rezistat presiunii și, către sfârșitul zilei de 12 ianuarie, a început să se retragă spre Vest. În zorii zilei de 13 ianuarie, am executat pregătirea de artilerie, care a fost și mai puternică decât cea din ajun. Gruparea de artilerie a armatei, comandată de colonelul V.B. Husid, comandantul Diviziei 10 artilerie, a executat inițial ciocane de foc asupra statelor majore și a centrelor de transmisiuni. Apoi a orientat tirul asupra pozițiilor artileriei și aruncătoarelor inamicului; focul nostru a măturat barajele de sîrmă și a aruncat în aer cîmpurile de mine, provocînd serioase pierderi inamicului. Un prizonier avea să relateze mai târziu cum au pierit două treimi din efectivul companiei sale în cele două-trei minute cît s-a aflat sub focul aruncătoarelor sovietice. Un efect puternic produceau cele 40 tunuri care executau trageri prin ochire directă pe un front de o jumătate de kilometru.

Pregătirea de artilerie din zorii zilei de 13 ianuarie a fost atît de eficace încît, la încheierea ei, infanteria noastră a putut să treacă la atac, fără să se mai adăpostească.

În conformitate cu directivele Marelui Cartier General și ale Frontului Voronej, dispozitivul de luptă al armatei a fost constituit pe două eșaloane. Primul avea misiunea de a rupe apărarea inamicului pe un front de zece kilometri. Eșalonul doi trebuia să intre în luptă în dimineața celei de-a doua zile a operației.

Concomitent, trupele noastre care atacau din flancul drept trebuiau ca, după patru-cinci zile, să iasă pe aliniamentul Storojevoe-I, Kasianov, Novaia Soldatka, Prudki, Ilovskoe. Acolo, lîngă Alekseevka, ele urmau să facă joncțiunea cu Corpul 15 tancuri și cu Armata 3 tancuri, și astfel, să închidă cercul în jurul grupării inamice de la Ostrogojsk-Rossoș.

Breșă se lărgește

Acestea erau misiunile trupelor Armatei 40 în operația de încercuire și despicare a grupării inamice. Înfăptuirea lor, după cum s-a arătat, începuse cu succes. Dar, întrucît la 13 ianuarie a trecut la ofensivă doar Armata 40, inamicul își concentrase împotriva ei toate forțele, transferînd aici, în aceeași zi, două regimente de infanterie din Divizia 168 infanterie germană.

Sosirea acestor întăriri a determinat, în sectorul nostru, încetinirea ritmului de rupere a apărării.

Succesul ofensivei în centru și la flancul stîng a devenit evident încă din primele ore ale luptei. În centru acționa Divizia 340 infanterie, împreună cu Brigada 150 tancuri;

la flancul stîng, Divizia 107 infanterie, și Brigada 86 tancuri. Cu sprijinul puternic al artileriei, care asigura cu foc neîntrerupt atacul infanteriei și tancurilor, trupele noastre înaintau rapid.

Unitățile Diviziei 340 infanterie au cucerit Uriv-Pokrovskoe și s-au îndreptat spre Boldrevka. În acest raion, Brigada 150 tancuri s-a ciocnit cu unitățile Brigăzii 700 tancuri germane. S-a angajat o luptă înverșunată. Pierzînd 14 tancuri și circa 200 prizonieri, inamicul a părăsit Boldrevka.

Printre prizonieri se afla un ofițer din brigada amintită, al cărui tanc fusese izbit direct de un tanc sovietic T-34. După cum reieșea din spusele lui, comandamentul inamic nu avea încă o imagine clară asupra amplitudinii ofensivei noastre. De asemenea, era limpede că unitățile noastre aveau să se întâlnească cu eșalonul doi al brigăzii de tancuri inamice, aflat la cinci kilometri Vest de Boldrevka. Eliberarea acestei localități și a înălțimii cu cota 117 din apropierea ei însemna, printre altele, intersectarea liniei de cale ferată de rocadă Voronej-Ostrogorsk și stînjnirea manevrei trupelor dușmane de-a lungul frontului.

În acest timp, Divizia 107 infanterie cucerise punctul de sprijin al inamicului din localitatea Devîta. Unitățile Diviziei 25 infanterie de gardă au început să înainteze doar în a doua jumătate a zilei de 13 ianuarie. Ele au ocolit flancul drept al diviziei dușmane din față și au angajat lupte pentru Dovgalevka cu unul din cele două regimente germane, care sosiseră aici ca întăriri. Rezistența înverșunată a inamicului a putut fi înfrîntă doar spre dimineața zilei de 14 ianuarie.

În ansamblu, trupele Armatei 40 au obținut în cursul zilei de 13 ianuarie succese însemnate. Gruparea noastră de izbire a rupt fișia principală a apărării inamicului pe o lățime de zece kilometri. Misiunea primei zile a operației a fost pe deplin îndeplinită.

La 14 ianuarie au trecut la atac Corpul 18 infanterie și Armata 3 tancuri, începînd ruperea apărării inamicului. Armata 40 a continuat și ea să acționeze ofensiv. Mai departe, misiunea noastră consta în a lărgi ruptura și a cuceri cea de-a doua fișie a apărării inamice, la care ieșiserăm în ajun, pe cîteva direcții. În felul acesta, trebuia să-l împiedicăm pe inamic să se consolideze în această fișie, unde-și retrăgea forțele din

linia întii, completîndu-le cu rezerve, și să desăvîrșim zdrobirea grupării care ni se opunea. Misiunea s-a complicat însă datorită faptului că, la 14 ianuarie, unele sectoare ale celei de-a doua fișii a apărării inamice erau deja ocupate de unitățile a trei divizii de infanterie germane — care reușiseră să se apropie de zona rușii.

Prin urmare, trebuia să intensificăm presiunea și ritmul în întări. Iată de ce, în dimineața zilei de 14 ianuarie, au fost introduse în luptă forțe proaspete din eșalonul doi.

Trupele noastre au acționat cu deosebit succes. Divizia 141 infanterie, ocolind forțele principale ale diviziei inamice care se opunea, a lovit din direcția Vest, în flanc și spate. Înfrîngînd inamicul, trupele acestei divizii au cucerit către sfîrșitul zilei puternicul nod de rezistență de la Storojevoe I și au angajat lupte pentru localitatea Arhangelskoe. Brigada 253 infanterie, care ataca la stînga, a înaintat prin luptă pe o distanță de opt kilometri. Ca urmare a acțiunilor reușite ale acestor două mari unități, ruptura a fost lărgită spre dreapta, iar acțiunile forțelor principale ale armatei — asigurate dinspre Nord. Între timp și Divizia 25 infanterie de gardă înaintase în direcția Vest pe o distanță de cinci kilometri.

Între Diviziile 340 și 107 infanterie, care acționau ofensiv înspre Sud-Vest — pe direcția loviturii principale a Armatei 40 — a intrat în luptă Divizia 305 infanterie. Către sfîrșitul zilei, unitățile acestei divizii înaintaseră pe o distanță de cinci kilometri, apropiindu-se de cea de-a doua fișie a apărării inamicului, în raionul Prilep. Divizia 107 infanterie a cucerit la Sud de acest raion localitățile Soldatskoe, Peskovatka, Kalinin, precum și malul dominant al râului Potudani.

Dușmanul pierde 123 000 oameni

După două zile de ofensivă, armata deschisese ruptura pe o lățime de pînă la 50 kilometri și o adîncime de aproximativ 17 km, ieșind în cea de-a doua fișie a apărării inamicului.

În ziua următoare, 15 ianuarie, cel mai bine au acționat Divizia 141 infanterie și Brigada 253 infanterie. Înaintînd încă zece kilometri, aceste unități au atins aliniamentul.

Garnituri de cale ferată, și autovehicule germane capturate sau distruse de trupele sovietice în zona Stalingrad

Maslov-Log — Iablocinoe, amenințând să pătrundă în spatele Armatei 2 germane în zona Voronej. Ca urmare, inamicul a început să-și scoată în grabă forțele dispuse în spate, de-a lungul Donului, în intenția de a le arunca împotriva trupelor Armatei 40.

Diviziile 25 de gardă și 305 infanterie au rupt fișia a doua a apărării inamicului pe direcția Repievka, Krasnoe, au înaintat 20 km și au cucerit aliniamentul Skorițkoe-Fabrițkoe-Komsomolet-Svistovka-Bogoslovka. Trupele dușmane se retrăgeau în derută, aruncând armamentul și tehnica.

Forțele hitleriste au opus cea mai puternică împotrivire în sectorul Diviziei 107 infanterie. Drept urmare, ea a înaintat mai încet decât în zilele precedente. Pentru intensificarea ritmului pe direcția Sud-Vest, am transferat aici Divizia 340 infanterie, lăsând în sectorul ei anterior doar subunități de acoperire. Spre seară, această divizie a eliberat localitatea Ternovaia. Concomitent, Brigada 150 tancuri a pătruns prin dispozitivul inamicului și a cucerit Lesnoe Ukolova.

Către sfârșitul zilei de 15 ianuarie, trupele armatei au rupt apărarea inamicului pe toată adâncimea tactică. La flancul drept înaintasem 20 km, la cel stâng — 16, iar în centru — 35. În felul acesta au fost create condiții pentru dezvoltarea, în cooperare cu Corpul 18 infanterie și Armata 3 tancuri a acțiunii de încercuire și despăcare a grupării inamice.

Misiunile au fost îndeplinite în următoarele trei zile. La 17 ianuarie, Divizia 107 infanterie s-a apropiat de Ostrogojsk, unde a făcut joncțiune cu unitățile Corpului 18 infanterie. Astfel a fost desprinsă de forțele principale ale inamicului o parte a trupelor, care se apărau între capetele de pod Storojevov și Sciucie. În ziua următoare, forțele principale ale Armatei 40 au ieșit în raionul Ilovskoe și, împreună cu Corpul 15 tancuri al Armatei 3 tancuri, care se apropiase de Alekseevka dinspre Sud, au desăvârșit împresurarea întregii grupări Ostrogojsk-Rossoș.

Concomitent s-a format și frontul exterior al încercuirii. Armata 40, cu forțele a două divizii de infanterie și ale unei brigăzi de infanterie, au alcătuit un front exterior, aflat la o depărtare de 40-55 km de gruparea inamică încercuită și care trecea pe aliniamentul Koslenki-Rossoșka-Istobnoe-Karaeșnik-Krestian-

ski-Hmelevoe. În Sud-Vest, în zona Valuiki-Urazovo, ieșise Corpul 7 cavalerie.

Dezvoltarea impetuoasă a operației Ostrogojsk-Rossoș a avut drept consecință încercuirea, la 18 ianuarie, a grupării inamice care se opunea centrului și aripilor stîngi a Frontului Voronej. Aici, evenimentele au evoluat atât de neașteptat pentru comandamentul inamic, încît acesta nu a reușit să întreprindă nimic pentru a salva trupele care nimeriseră în încercuire.

De la 19 ianuarie, inelul interior al încercuirii a început să se strîngă. În ajunul zilei de 27 ianuarie, gruparea inamică Ostrogojsk-Rossoș, ce fusese fracționată, a fost lichidată.

Curînd după începerea operației, mi-a telefonat la punctul de comandă înaintat A.M. Vasilevski, spunîndu-mi de la bun început că mă caută din însărcinarea lui I.V. Stalin: comandantul suprem felicită Armata 40 și îi aducea mulțumiri pentru reușita acțiunii.

Operația durase 15 zile, timp în care trupele noastre au încercuit și au nimicit gruparea trupelor inamice de pe Don, între Voronej și Kantemirovka, înaintînd spre Vest 140 kilometri. Trupele Frontului Voronej au zdrobit complet 14 divizii de infanterie inamice, gruparea divizionară germană „Vogelein” și Brigada 700 tancuri; în plus, alte șase divizii de infanterie și una de tancuri ale inamicului au suferit mari pierderi. Numărul prizonierilor capturați de noi s-a ridicat la peste 71 000, al morților germani la 52 000. Lista trofeelor cuprindea, între altele, 1 400 piese de artilerie, 1 270 aruncătoare, 2 650 mitraliere, 92 tancuri, 32 avioane, 6 200 autovehicule.

Operația ofensivă Ostrogojsk-Rossoș a constituit o verigă importantă în sistemul operațiilor ofensive ale campaniei din iarna 1942-1943. În aceeași perioadă, trupele Frontului Don realizau operația de lichidare a grupării inamice încercuite la Stalingrad; armatele Frontului de Sud-Vest înaintau cu succes în direcția Vorosilovgrad; tot atunci a început și zdrobirea grupării inamice Caucazul de Nord; în sfîrșit, trupele Fronturilor Leningrad și Volhov au trecut la străpungerea blocadei Leningradului.

În românește de
Margareta MIHĂILESCU

LA IZVORUL UNEI EPOCI RĂZBOIUL DIN 1939-1945

În pregătirea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice (C.I.S.I.), sau cum i se spune în mod curent, Congresul mondial al istoricilor (București, 1980), Institutul de studii istorice și social-politice a găzduit la 24-25 mai, anul acesta, ședința Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial (în cele ce urmează — C.I.R.M.). S-au dezbătut probleme legate de organizarea în 1980 a unui colocviu pe tema Propaganda în cel de-al doilea război mondial.

Prezentă la această reuniune, revista noastră — care încă de la apariția sa a publicat numeroase studii, analize, comentarii, cronologii, documente etc. despre conflagrația din 1939-1945, semnate de prestigioși cercetători români și din alte țări — servește și de această dată

drept interpret al oaspeților de peste hotare în dialogul cu cititorii săi: Henri Michel (Franța), președinte al Comitetului internațional pentru istoria celui de-al doilea război mondial, director al publicației Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale, director de studii la Centrul de cercetări științifice;

generalul P. Jilin (U.R.S.S.), directorul Institutului de istorie militară, membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S.; Arthur Funk, șeful Departamentului de istorie al Universității din Florida, S.U.A. — ultimii doi fiind vicepreședinți ai C.I.R.M.

Iată întrebările puse de noi tuturor celor trei interlocutori, împreună cu răspunsurile căpătate:

1

Ce probleme ale celui de-al doilea război mondial vor figura în rapoartele și comunicările prezentate la Congresul internațional de științe istorice din 1980?

HENRI MICHEL: La tribuna Congresului vor fi susținute 18 rapoarte, din 18 țări diferite, asupra tuturor aspectelor pe care le-a luat propaganda în 1939-1945. Este vorba de propaganda ambelor tabere,

efectuată fie prin radio, fie prin presă, pe căi fie oficiale, fie clandestine ș.a.m.d. Ne interesează obiectivele, temele principale, metodele utilizate etc. Vom încerca, de asemenea, să evaluăm gradul de eficiență al imenselor eforturi făcute în această direcție atât de statele fasciste, cât și de coaliția antihitleristă. Niciodată nu s-a investigat atât de amplu și de aprofundat această temă de importanță capitală.

ARTHUR FUNK: Este o temă, bineînțeles, foarte vastă, cu

diverse aspecte: propaganda în cadrul țării proprii, pentru a ridica moralul compatrioților; propaganda destinată inamicului, pentru a-i submina încrederea în sine; propaganda prin radio, prin film, prin presă, prin timbre, prin manifeste ilegale etc., etc. Raportul nostru va fi profeso-

ral Richard Polenberg, un distins istoric de la Universitatea Cornell (S.U.A.), care va prezenta efectul propriei noastre propagande asupra concetățenilor noștri, în special pe calea presei și a filmelor.

P. JILIN: Istoricii sovietici se pregătesc să ia parte activă la lucrările celui de-al XV-lea Congres al istoricilor, care se va desfășura la București, în 1980. În propunem să prezentăm o serie de comunicări și rapoarte științifice atît pe temele generale, cît și pe cele speciale. C.I.R.M. se va opri asupra propagandei în timpul războiului, asupra mijloacelor și metodelor folosite.

Istoricii sovietici vor participa activ la dezbaterile problemei, prezentînd rapoarte și comunicări ca: *Propaganda pe tema caracterului eliberator al Marelui Război de Apărare a Patriei; Presa de front în anii războiului; Propaganda orală; Demascarea propagandei fasciste etc.*

Cum se desfășoară lucrările pregătitoare ale C.I.R.M. în vederea Congresului?

P. JILIN: Conflagrația din 1939-1945 este cel mai mare eveniment al sec. XX. Ea a atras în orbita luptei armate multe țări ale lumii; pe cîmpurile sale de bătălie s-au înfîlțit armate de milioane de oameni și o enormă cantitate de mijloace tehnice militare. În toate țările, istoria acestui război, învățămintele și consecințele lui atrag atenția oamenilor și o vor mai atrage încă mult timp de-acum încolo. S-au editat un număr uriaș de lucrări, studii, culegeri de documente etc., care reflectă diferite laturi ale acestei gigantice înclătări a forțelor progresului cu forțele reacțiunii.

Pentru unificarea și coordonarea eforturilor acestor cercetări s-a creat, acum două decenii, Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, la care participă în prezent reprezentanți din aproape patruzeci de țări, inclusiv cercetători din zece țări socialiste.

Întîlnirile istoricilor din diferite colțuri ale lumii permit un schimb de experiență în domeniul muncii de cercetare și o informare reciprocă asupra rezultatelor obținute în cele mai importante probleme științifice. De asemenea, reuniunile de acest fel oferă posibilitatea de a se găsi căi de apropiere a punctelor de vedere și de a se stabili, de comun acord, poziții în interesul reflectării cît mai obiective a evenimentelor istorice.

Desigur, la întîlnirile noastre se nasc discuții, uneori destul de ascuțite, deoarece Comitetul reunește oameni de știință cu diferite opinii, metodologii și convingeri politice. Dar tocmai din discuții se naște adevărul—adică acel ideal spre care tind necontenit istoricii.

HENRI MICHEL: Biroul Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial s-a reunit pentru a pregăti programul viitoarelor sale colovii, care se vor ține la Sofia, Helsinki, Rio de Janeiro, Ankara, Paris și, cel mai important, la București, în 1980 în cadrul C.I.S.I. Ca de obicei, dezbaterile au fost animate și, ca întotdeauna, ele s-au încheiat prin hotărîri adoptate în unanimitate.

ARTHUR FUNK: C.I.R.M. este afiliat la Congresul internațional de științe istorice, care se reunește la fiecare cinci ani. După Moscova (1970) și San Francisco (1975), urmează Bucureștiul în 1980.

În cadrul fiecărui congres, comitetul nostru se ocupă, desigur, numai de ședințele consacrate celui de-al doilea război mondial. La adunarea pregătitoare s-a hotărît să avem, la Congresul din 1980, o zi și jumătate dedicată celui de-al doilea război mondial; o zi pentru prezentarea celor circa 18 rapoarte și o jumătate de zi pentru intervenții, întrebări și răspunsuri.

Am fost foarte încîntați

de modul călduros în care am fost primiți în țara dv., de generoasa ospitalitate a Institutului condus de dl. Ion Popescu-Puțuri, sub egida căruia funcționează Comitetul român pentru istoria celui de-al doilea război mondial. Am discutat cu o seamă de istorici români, care vor fi antrenați în organizarea C.I.S.I., din 1980. La reuniunea de aici, am soluționat toate problemele care ne priveau direct, rămînd doar de pus la punct o serie de amănunte, care revin comisiei de organizare.

Cum conlucrați cu istoricii din România?

ARTHUR FUNK: Unul dintre cele mai importante rezultate ale unei reuniuni ca aceea pe care am avut-o îl constituie contactul cu colegii din țara gazdă. Aici, la București, am discutat cu dr. Gh. Zaharia, a cărui lucrare despre cel de-al doilea război mondial o apreciez în mod deosebit. Apreciez, de asemenea, contribuția autorilor români la istoria diplomației antebelice, domeniu de care mă ocup și eu. Am avut contacte interesante și cu alți istorici români, inclusiv unii care au făcut cercetări în Statele Unite privind relațiile româno-americane.

Informațiile directe cu privire la publicațiile românești de specialitate, printre care se numără și excelentul dv. *Magazin istoric* ne-au ajutat enorm în promovarea unei foarte dorite cooperări între istoricii din diferite țări.

Așteptăm anul 1980 ca un prilej să lărgim și să stringem legăturile stabilite la întîlnirea pregătitoare.

P. JILIN: Între istoricii sovietici și cei români s-au stabilit relații științifice de prietenie și colaborare, relații care se dezvoltă cu succes.

(Urmare din p. 8)

Ele se materializează în multiple forme: participări reciproce la conferințe științifice organizate pe plan național, schimburi de experiență în domeniul cercetării științifice, schimburi de lectori și referenți, schimb de literatură de specialitate, consultații științifice, cercetare în arhive și biblioteci etc.

Institutul de istorie militară al Ministerului Apărării din U.R.S.S. a primit mereu vizite ale istoricilor militari români. De altfel, colaborarea cu istoricii militari din țările socialiste s-a stabilit de mai mulți ani, fapt care dă rezultate bune. Lucrarea *Istoriia utoroi mirovoi voini, 1939-1945 (Istoria celui de-al doilea război mondial, 1939-1945)*, concepută în 12 volume (din care au apărut nouă), se editează în țara noastră și se traduce în Bulgaria, R.D. Germană, Ungaria, Polonia și Cehoslovacia. Se desfașoară cu succes munca de pregătire a unei lucrări cu caracter internațional, concepută într-un singur volum și consacrată istoriei aceleiași conflagrații. La această lucrare vor colabora istorici din mai multe țări socialiste, printre care și istorici români. Considerăm că există mari posibilități pentru o rodnică colaborare viitoare cu istoricii români. Folosim acest prilej pentru a le ura mari succese în activitatea creatoare.

HENRI MICHEL: Să mulțumim din toată inima istoricilor români care și-au luat asupra-le greaua misiune de a organiza Congresul din 1980, unde se vor stringe laolaltă sute și sute de specialiști din lumea întreagă. Este limpede că vastul registru de relații internaționale pe care le înțreține România va favoriza o participare dintre cele mai largi. Istoricii români au, de asemenea, bunăvoința de a publica documentele colocviului nostru despre cel de-al doilea război mondial. C.I.R.M. fi va ajuta, în măsura posibilului. Astfel se va aduce o contribuție importantă la cunoașterea istoriei celui de-al doilea război mondial care, din multe puncte de vedere, se află la izvorul epocii ce o trăim.

Interviuri consemnate de
Ioana URȘU și
Valentina POPOVICI

turii materiale îl constituie componenta locală cu elemente romano-bizantine, ale cărei trăsături sînt evidente nu numai la Nord de Dunăre ci și în teritoriul Dobrogei (rămăs pînă în sec. VII sub stăpînire romană).

Descoperirile arheologice atestă prezența și dezvoltarea populației autohtone în toată perioada cuprinsă între invazia hunilor și venirea slavo-avarilor. Săpăturile de la Bratei, Morești, Cipău, Țaga și Porumbeni Mari (în Transilvania), Botoșana și Dodești (în Moldova), Tirgșor și Budureasca (în Muntenia) oferă ceea ce s-ar putea defini drept criterii diferențiale, absolut necesar pentru identificarea culturii materiale autohtone. Pe baza observațiilor de teren și a studierii materialelor, putem afirma existența unei culturi autohtone unitare, de aspect rural, ai cărei făuritori se ocupau în primul rînd cu agricultura și păstoritul, prelucrarea metalelor, a lemnului, olăritul și țesutul ocupînd și ele un loc destul de important.

Aceste descoperiri completează, în mod substanțial, informațiile scrise, transmise de cărturari ai antichității, precum Zosimos, Priscus, Iordanes, Procopius din Cezareea, Pseudo-Mauriciu, Teophanes Confessor și alții.

Unitatea culturii autohtone, evidențiată pregnant în sec. V-VI, se constată și în fazele tirzii, din sec. VI-VII ale complexelor culturale Ipo-tești—Cindești, Bratei, Morești, Bandul de Cîmpie, Botoșana; atunci societatea locală a intrat în contact cu gepizii, avarii și slavii.

Dat fiind că gepizii, în genere, s-au contopit cu populația locală, unii istorici au susținut, în mod cu totul eronat, că ei ar fi avut un rol important în procesul de etnogenază a românilor. În acest sens, s-a susținut că în limba română ar exista un mare număr de cuvinte și toponime vechi germane. S-a încercat chiar să se arate că și arhitectura germanică în lemn ar fi influențat decisiv construcțiile țărănești și păstorești.

Dar, analiza riguros științifică a vocabularului a evidențiat cît de mic este numărul cuvintelor germanice, demonstrînd în plus că ele au pătruns prin filieră romanică. La fel de netemeinică s-a dovedit și teoria împrumutului de la gepizi a lucrărilor lemnului.

Arheologia mai atestă că și avarii — a căror dominație s-a extins asupra unei părți a Transilvaniei — au avut un rol nesemnificativ, grosul populației constituindu-l, pretutindeni, autohtonii. La fel, în teritoriile neafectate de migrația avarilor, populația băștină nu a fost dislocată în condițiile conlocuirii cu slavii. Descoperirile de la Suceava, Dodești și Hlincea-Iași sau de la Budureasca și București atestă perenitatea vechilor locuitori în Moldova și Muntenia de azi. În Dobrogea, grupurile de slavi nu au pătruns decît izolat, către sfîrșitul sec. VII.

Elementul predominant al culturii materiale îl constituie, în aceste secole, factorul autohton, grație legăturilor lui multiple cu imperiul. Prin comparație, factorul slav dezvăluie, în general, în această primă etapă, trăsături destul de primitive, ceea ce a și permis adaptarea sa, într-un timp relativ scurt, la forme superioare de civilizație găsite la autohtoni.

Cultura locală, a constituit punctul de plecare, baza pe care s-a constituit și dezvoltat în sec. X-XI, cultura Dridu ce stă la baza dezvoltării ulterioare a societății românești în feudalismul timpuriu.

Prezența atît la Nord cît și la Sud de Dunăre a culturii Dridu se datorește tocmai fondului comun romanic, ceea ce infirmă teza eronată că ar fi răspîndit-o slavo-bulgarii.

Fenomenul evoluției unitare a culturii materiale și a vieții spirituale românești, pregnant evidențiat în evul de mijloc își are rădăcinile de-a lungul mileniului I e.n. și chiar înaintea lui, încă de atunci cînd daco-geții au făurit cu peste 2 000 ani în urmă o strălucită civilizație, premisă hotărîtoare pentru existența poporului român.

STRĂBĂTÎND JUMĂTATE DIN EUROPA

AVRAM P. TODOR

Semnatarul acestor pagini s-a născut la 18 ianuarie 1899, într-o familie de țărani români din comuna Valdei, comitatul Hunedoara. După studiul la școala confesională din comuna natală, a urmat cursurile liceului din Blaj. În 1917 a fost recrutat în armata austro-ungară și, asemenea multor români transilvăneni, a trăit drama de a fi trimis să lupte pentru o cauză nu numai străină, ci și potrivnică intereselor poporului său. În anul 1918 a luat parte la luptele de pe fronturile italian și francez, până în ultima zi a războiului.

Reîntors de pe front și-a continuat studiile, absolvind, în 1922 Facultatea de litere și filozofie din București, în specialitatea limba și literatura română. În 1947 a obținut titlul de doctor în litere și filozofie. Timp de trei decenii, până în 1950, a lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Academiei, în paralel, fiind profesor în învățământul secundar (1923-1948). În anii 1943-1944 și 1944-1945 a ținut un curs de limbă maghiară la Facultatea de litere din București.

De-a lungul anilor, A.P. Todor a desfășurat o bogată activitate științifică și publicistică, remarcându-se ca traducător din literatura maghiară și îngrijitor al unor ediții din operele lui C. Negruzzi, Ion Creangă ș.a. A fost colaborator apropiat al istoricului Andrei Veress, la editarea volumelor de documente privitoare la istoria Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești (vol. I-XI, între anii 1929 și 1939) și a celor trei volume din Bibliografia română-maghiară (1931-1935). Studiul și articolele purtând semnătura lui au apărut în Convorbiri literare, Preocupări literare, Foia noastră, Revista istorică română, Luceafărul, Neamul românesc, Dimineața și în alte publicații.

Paginile pe care le publicăm în continuare reprezintă o versiune prescurtată a textului publicat de autor în Apulum VII/II, 1968, sub titlul Cu Divizia 35 la Pieve și pe Frontul francez. Ele reconstituie atmosfera din rîndurile armatei austro-ungare, în anul 1918, dezvăluind, accelerarea procesului de descompunere a acesteia, pe măsură ce lupta de eliberare națională a popoarelor din dubla monarhie intra în faza ei finală.

Titlul și subtitlurile versiunii de față aparțin redacției Magazin istoric.

În toamna anului 1916, școlile din Blaj s-au deschis cu mare întîrziere. Elevii vechi, răriți prin repetate recrutări coborîte pînă la vîrsta de 17 ani, și cei noi, veniți de la Brașov, unde școlile nu se deschisese și de la diferite licee ungurești, și-au reluat obișnuitele ocupații.

Aparent, viața „studentilor” era cea tradițională; dar numai aparent, căci evenimentele din ultimii ani au lăsat urme adînci în suflete.

De pe băncile școlii direct pe... front

O nouă recrutare, în ianuarie 1917, a tineretului care împlinea 17 ani ne-a găsit „tauglich” (apți) pentru serviciul militar pe vreo 18 „septimani”. După cîteva zile am fost promovați în clasa a VIII-a și urmînd cursurile de șase săptămîni, am fost declarați absolvenți ai liceului și, tot în galop, am trecut și examenul de „maturitate”. Apoi, am plecat să îmbrăcăm „mundirul” împărătesc și să devenim carne de tun în Galiția, în Tirol, la Pieve sau pe Frontul francez. Așa s-a făcut că, la începutul primăverii 1917, am plecat la partea sedentară a Regimentului de infanterie 64 din Orăștie, care-și avea sediul la Viena.

Regimentul 64, recrutat din Sudul Transilvaniei, avea 80-85 la sută din efectiv țărani și ciobani români; numai o parte din gradați și subofițeri și aproape totalitatea ofițerilor erau de altă limbă. Din cauza aceasta, în decembrie 1914, la cererea Marelui Cartier General austro-ungar, regimentul a fost dislocat din garnizoana Orăștie, din mediul românesc, la Viena. La fel s-a procedat și cu alte unități cu majorități românești: Regimentul 2 infanterie din Brașov și Regimentul 51 infanterie din Cluj au fost mutate la Praga, Regimentul 35 infanterie din Caransebeș a ajuns la Icin (Boemia), Regimentul 31 din Sibiu la Brünn (Brno). Pe lîngă scoaterea lor din mediul românesc, efectivul a fost împietrit cu alte neamuri, numărul, destul de modest, al subofițerilor și ofițerilor români a fost redus. Se credea că, luîndu-se aceste măsuri, unitățile respective vor prezenta mai multă garanție de fidelitate.

La Viena am sosit într-o după-amiază frumoasă de început de martie. Cu ordinul de încorporare în mînă și cu ranița în spinare, am pornit prin oraș să-mi caut unitatea a cărei adresă n-o știam. Dacă aș fi știut că regimentul era poreclit „Nu-știu-regiment” (căci soldații, necunoscînd limba germană, la orice întrebare a vienezilor dădeau din umeri și răspundeau „nu știu”) l-aș fi găsit numai decît. Dar așa, numai după o căutare de cîteva ceasuri, cu ajutorul unui sergent de la „Bahnhofkommando” (comandamentul gării) și a unei taxatoare de tramvai, am reușit să-l descopăr în „Dreherpark”, în apropierea

Palatului Schönbrunn. Un foarte reglementar și răsunător „Halt! Wer da?“, urmat de un românesc „Cine-i acolo, mă?“, m-au liniștit. Așa mi s-a dat onorul de incorporare între cătanele împărătești.

Despre viața la regiment, la școala de ofițeri de rezervă din Bruck-Királyhida, despre transferarea la Regimentul 51 cu „cadărul“ (partea sedentară) în Praga, cu altă ocazie. Destul atîta că la aproximativ un an de la incorporare, repartizat în al nu știu citelea batalion de marș, am fost trimis pe Frontul italian la Piave. Pe guler purtam steaua de „fraităr“ (fruntaș), în hirtiele însoțitoare se spunea că sînt „Kadettaspirant“ (aspirant de cadet, elev). În raniță purtam galoanele și stelele pînă la gradul de „Fähnrich“ (stegar) — întocmai cum ostașii lui Napoleon purtau „bas-tonul de mareșal“...

Serviciul de etape austro-ungare din Udine ne-a primit într-o dimineață ceoasă. Prin ușoara fulgulia se auzea o adevărată simfonie de clopote de la bisericile din oraș și din satele apropiate. Parcă ar fi fost o dimineață de Crăciun și pe pămînt pace..., parcă la vreo 50 km n-ar fi fost înclătările pe viață și pe moarte între oameni care n-aveau nimic de împărțit între ei! Era frontul care, după cîteva săptămîni petrecute în satele Pagnacco, Castellerio, Feletto-Umberto, ne va înghiți și pe noi.

Divizia 35 infanterie — din care făcea parte și Regimentul 51, împreună cu Regimentele 62 (Tg. Mureș), 63 (Bistrița) și 64 (Orăstie) — luase parte la luptele din Polonia, dar după intrarea României în război, în urma dezertării unor ofițeri și subofițeri români din Regimentul 64, comandamentul austro-ungar, nemaivînd încredere în regiment și, implicit, în divizie, a ordonat trimiterea ei de pe Frontul răsăritean pe Frontul italian. Acum ocupa un sector în fața ultimei ramificații alpine Montello la Piave. De la Conegliano, unde am debarcat, trecînd prin cîteva localități măcinate de artilerie, am fost cazați în pivnițele și cotloanele rămase din satul Mosnigo. Ziua lucram la camuflarea căilor de ac-

ces către linia întia de-a lungul Piavei, pa-trulam prin porumbiștile nesfîrșite străbătute de canale și îngrădite cu duzi (pentru viermii de mătase), pe care se urca vița de vie (pen-tru vinul roșu). Prin rotație, ocupam postu-rile avansate de lîngă Piave, în adăposturi veșnic umede din cauza infiltrațiilor și a apei ce picura din camuflajul subtil din iarba co-sită proaspăt în fiecare zi. Activitatea comba-tivă se reducea la rare bombardamente de ar-tilerie asupra punctelor ce păreau suspecte și la mici incursiuni prin insulele și tărmlul din fața pentru „a pipăi“ terenul și a lua cîțiva prizo-nieri.

În ziua de 15 iunie s-a dezlănțuit ofensiva armatelor comandate de generalul Borojević. Unități ale diviziei au trecut Piave și au în-ceput înaintarea, urcînd din greu coasta în formă de broască țestoasă a Montelloului. Lupta se întindea în susul Piavei către Monte Grapa, Tomba, iar către mare spre grupul de armate austro-ungare Isonzo. Divizia 35 urmărea atingerea rețelei de căi de comuni-cații dintre Montebelluno și Treviso, unde urma să vină în contact cu Divizia 17. În vre-mea aceea, noi am făcut marșul de apropiere pînă la Piave, așteptînd ordinul de trecere și de continuare a ofensivei, depășind trupele din prima linie. Dar am rămas simpli specta-tori, mai curînd auditori, ai înclătării de pe Montello. Italienii au trecut la contraofensivă și, în ziua de 18 iunie, situația trupelor aust-ro-ungare de pe Montello a devenit tragică. Piave a crescut brusc în ziua aceea, improp-riatărea cu rezerve, aprovizionarea cu muni-ții și alimente devenise imposibilă, podurile improvizate peste fluviu erau măturate de puhoiul apelor sau distruse sistematic de ar-tileria și aviația italiană. Generalul Borojević a fost nevoit să ordone retragerea generală în spatele fluviului, pe linia de plecare.

La 24 iunie, ofensiva era consumată, ita-lienii capturasera peste 17 000 prizonieri, o imensă pradă de război, iar pe teren rămă-seseră mii de morți și răniți; o mare parte din cei ce încercau trecerea fluviului înapoi și-au găsit mormîntul în el. Noi priveam, neputin-cioși, dezastrul forței combative a armatei

austro-ungare. Nu era numai o impresie exagerată, am citit mai târziu aprecierile din memoriile marilor comandanți din războiul 1914-1918, care confirmau părerea noastră de atunci. De exemplu, feldmaresalul Hindenburg apreciază că prăbușirea aceasta a fost o nenorocire chiar și pentru Germania, aliata dublei monarhii: „Adversarul [italienii] știa tot atât de bine ca și noi că Austro-Ungaria a aruncat în balanță tot potențialul ei de război. Din acest moment, Austro-Ungaria a încetat de a mai reprezenta un pericol pentru Italia”.

Printre soldați și ofițeri circula un fel de fel de zvonuri. Între altele, că ofensiva fusese trădată de către împărăteasa regină Zita de Parma, italiancă de origine. Și se mai explica creșterea bruscă a Piavei prin faptul că italienii ar fi distrus barajele din partea superioară a fluviului. Din aprecierile lor una era indiscutabilă: monarhia ajunsese la fundul sacului din toate punctele de vedere, al materialului uman, al rezistenței economice și al voinței de a lupta a trupelor — adevărate mozaicuri de naționalități...

În punga de la St. Mihiel

Dar vegetarea noastră pe malul stîng al Piavei n-a durat mult. Am fost înlocuiți cu Divizia de honvezi 41, scoși din cadrul Armatei 6 și, între 9-24 iulie, în vreo 40 trenuri ne-am încolonat toată divizia Feldmarschal-leutenantului von Podhránsky cu direcția Nord, Nord-Vest. Gările prin care treceam: Cordignano-Villach-Salzburg ne indicau Frontul de Vest. Iarăși au început zvonurile, ba că sîntem un fel de gaj dat Germaniei, că Austro-Ungaria nu va încheia pace separată, ba că am fi în pragul ofensivei decisive și toate forțele se concentrează pe frontul din Franța. După ce am fost trecuți prin camerele de deparazitare — și aveam de ce să fim deparazitați! — de la granița Germaniei, direcția în care mergeam ne-a lămurit că ne îndreptăm spre aripa de Sud a frontului din Franța. Debarcați în Gara Conflans, am fost cantonați în localitatea Abbeville, pentru a

ne familiariza cu noua metodă de atac (Zwischengeländeangriff = atacul dintre poziții) cu ajutorul căreia se spune că Aliații vor fi răpuși. Iar după vreo trei săptămîni, într-o noapte, am fost introduși în front, în punga de la St. Mihiel, la Sud de Verdun, între Meuse și Moselle.

Aici frontul se stabilizase la sfîrșitul lunii septembrie 1914. Patru ani, pînă la 12 septembrie 1918, în acest sector atacurile urmăreau scopuri mărunte, locale: ocuparea unui colț de pădure, a unei tranșee, a unei ferme sau mici localități. Erau parcă mai mult atacuri de fixare, pentru a nu se transporta trupe în alte regiuni unde se declanșau ofensive de mare anvergură. Frontul se stabilizase în forma unei pungi uriașe, adîncă de 22 km, largă, între Combres și Pont-a-Mousson, de vreo 35 km; linia frontului, lungă de aproape 70 km, trecea spre Sud, cu mici ocoluri, peste înălțimile Haute de Meuse, ocolea în semicerc larg orașul Saint-Mihiel, așezat în bucla rîului Meuse, apoi se îndrepta spre Est, ușor ondulată, peste pădurile (mai corect: resturile de păduri, rețezate de bombardamente) Apremont, Mort Mare și Bois de Prêtre, pînă la Pont-a-Mousson, unde traversa Mosella. În interiorul acestei hernii, paralel cu prima linie, cam la 5 km, se întindea a doua linie, numită Zona Schreter, iar în afara pungii, închizînd-o, era linia Mihiel, sector în linia Hindenburg sau Krimhilde, în concepția germană ultima linie de rezistență, care trebuia apărută pînă la ultimul om.

În interiorul acestei bucle uriașe erau masate 8 divizii în prima linie; una era divizia noastră, în partea de Nord a pungii, în regiunea Combres, pe înălțimile Cotes de Meuse, cu spatele spre localitățile Hannonville, Thillot, St. Maurice, Billy și Hattonchâtel, de la poalele înălțimilor la marginea șesului Woivre. Alte cinci divizii constituiau rezerva

În punga de la St. Mihiel, ofensiva trupelor franceze și americane din toamna anului 1918 a avut efecte dezastruoase pentru Puterile Centrale. În imagine: un ostiaș american escortează convoiul neînfrînt al prizonierilor germani

detașamentului din punga, comandat de generalul Fuchs, în subordinea grupului de armate von Gallwitz.

Aliații opuneau: Corpul 5 american (două divizii americane și o divizie franceză) în regiunea Combres, în continuare Corpul 2 colonial francez, o divizie franceză și, spre extremitatea pungii, două corpuri americane; iar ca rezervă încă 190 000 americani, gata să intervină oriunde și ori când s-ar fi ivit nevoia. Efectivul forțelor aliate era de 216 000 americani și 48 000 francezi.

În primele zile, regimentul nostru a fost cantonat într-un foarte curățel lagăr (Neu-Strigau Lager), camuflat de verdețea restului de pădure și așezat într-un unghi mort. Apoi o parte a lui a ocupat poziție în linia întâia, la cîteva zeci de metri de tranșeele americano-franceze. Compania din care făceam parte asigura paza unor puncte de sprijin ceva mai în urmă. Ziua, cu o parte a plutonului, făceam instrucție într-un lămiș de pădure. La întoarcere, trupa cînta.

Se simțea că vizavi ni se pregătește o surpriză. În ziua de 8 septembrie, s-a primit ordinul pentru începerea evacuării pungii. Peste trei zile, către seară, locotenent-colonelul Cristea a trimis în concediu pe comandantul companiei, sublocotenentul de rezervă Secetă, învățător în Medias. Pe mine m-a expedit la comanda regimentului în Neu-Strigau Lager, să fac oficiul de ofițer de legătură între regiment și batalion. Ordinul era să plec imediat. Nu înțelegeam urgența aceasta, dar a doua zi în zori m-am duminat: a început ofensiva americano-franceză împotriva pungii de la St. Mihiel!

În toamna anului 1918, generalul Foch¹ fixase, ca primă fază a ofensivei generale, reducerea pungilor germane din front. Începutul a fost făcut cu cea de la St. Mihiel, acțiune executată de generalul Pershing, care a dat prima bătălie americană importantă în războiul 1914-1918, sprijinit de mari unități franceze. Atacul s-a efectuat cu o precizie matematică: după patru ore de pregătire cu artileria, diviziile americane, susținute de care de asalt, au început înaintarea. La extrema dreaptă, între Pont-a-Mousson și Xivray, diviziile americane au atins linia Montsec — Nord-Nonsard — Thiaucourt-Viéville; la extrema stîngă, Corpul 5 american a ocupat crestele Eparges-Combres, distrugînd orice rezistență a diviziei noastre. Încă în prima zi, patrulele americane de recunoaștere, pornind din extremități, au luat contactul în regiunea de mijloc a pungii, la Vigneulles. Asupra trupelor germane din vârful pungii s-au dat atacuri de fixare, înaintîndu-se puțin, pentru a putea fi încercuite și luate prizoniere.

„Ai noștri nu se omorau cu trasul...”

După declanșarea atacului, pe la orele 9, mi s-a ordonat să formez o linie de-a lungul Șoselei Toul-Verdun și să strîng fugarii din

liniile din față. Mi s-au pus la dispoziție ordinele, furierii, cizmarii și croitorii de la comanda regimentului, care nu prea puseseră mîna pe armă. I-am culcat în linie de trăgători, într-un simulacru de tranșee, ferm hotărît să mă predau cu detașamentul meu cu tot. De la cei ce se retrăgeau în debandă din primele linii am aflat cum se petrec lucrurile: americanii veneau ca la vînațoare, cu arma la subsoară, cu „tierele” (căștile în formă de farfurii) pe cap și strigau: „Kamerad, nicht schiessen!” (Camarade nu trage!). Și ai noștri, băieți de înțeles, nu se omorau cu trasul! Ba au fost și cazuri mai „grave”: comandant de pluton care în loc să ordone deschiderea focului, i-a așteptat pe atacanți cu armele în piramidă! Sau grupă de mitralieră care-i aștepta șezînd pe alietul mitralierei și consumîndu-și porția de rezervă din raniță. O singură veste m-a întristat: locotenent-colonelul Cristea, deși vedea bine că totul e inutil, a încercat să se opună, pînă a fost spintecat de baionete. Căutam să-mi aduc aminte de diferite momente cînd am avut de-a face cu el și retrăiam o scenă întîmplată în localitatea Pagnacco din Italia: mă emoționase stirea morții mitropolitului Victor Mihal, citită pe un petec de ziar din Viena cu care lîpeam găurile din panoul pe care plutonul îl făcea la exercițiul de tragere cu arma și, din pricina emoției, nu am fost în stare să-i dau raportul reglementar. M-a „beștelit”, dar cînd a aflat motivul zăpăcelii mele, și-a înmuia glasul, a făcut „kehrte eueh!” (stînga-mprejur!) mormăind: „Na, so etwas!” (Na, așa ceva!) Acum am înțeles și graba cu care a trimis în concediu pe comandantul companiei — român, și pe mine — tot român — la comanda regimentului. A căutat să pună la adăpost pe singurii ofițeri români pe care-i avea sub comandă în momentul acela.

Buna mea intenție de a mă constitui prizonier a eșuat, nu din pricina mea, căci am zăbovit cît am putut mai mult, cu detașament cu tot, dar americanii își atinseseră obiectivul zilei. Retragerea generală din punga m-a luat cu ea și, după o noapte de marș buimăcit, m-am oprit a doua zi în satul Jarny. Ofensiva și-a urmat cursul, în ziua de 14 seara a fost atinsă linia Fresnes-Haumont — Rembercourt-Pont-a-Mousson, unde frontul s-a și stabilizat, deocamdată. Pierderile germano-austro-ungare, inclusiv ale diviziei noastre, au fost considerabile: 16 000 prizonieri, mii și mii de morți și răniți, 400 tunuri de toate calibrele, imens material de război. Cu prețul a circa 7 000 morți și răniți, avanposturile americane zăreau Metzul, iar artileria lor bombardă forțul Wagner, care străjuia intrarea în oraș...

Comportarea Diviziei 35 a fost caracterizată de generalul Ludendorff astfel: „Pe înălțimea de la Combres era o divizie austro-ungară, care ar fi putut lupta mai bine...” La cîteva ani după terminarea războiului, cînd am citit caracterizarea aceasta, nu m-a surprins de loc.

¹ Magazin Istoric, nr. 9-11/1975.

(Continuare în p. 63)

GERMANIA ÎN TIMPUL RĂZBOAIELOR NAPOLEONEENE (II)

PIERRE GAXOTTE

Expedițiile și cuceririle napoleoneene în Europa au avut efecte pozitive, determinând răspîndirea ideilor revoluționare; dar umilirea națională și exploatarea țărilor subjugate au dus la apariția și creșterea rezistenței populare împotriva ocupanților¹. Publicăm, în continuare, articolul academicianului francez Pierre Gaxotte despre implicațiile războaielor napoleoneene asupra Germaniei acelor vremuri.

Titlul și subtitlurile aparțin revistei Magazin istoric.

Constituția promulgată la 1 mai 1808 în Bavaria stabilea că acest regat era un stat unitar, în care funcționau legi unice. Cu toate că pierdea dispensele fiscale, nobilimea își păstra titlurile, moșiile și veniturile provenite din exploatarea lor. Constituția asigura libertatea tuturor bisericilor, care rămăneau stăpîne

pe averile mobile și imobile. Erau desființate toate vechile diviziuni teritoriale, iar regatul se împărțea în 15 circumscripții, fiecare trimițînd în Camera deputaților cîte șapte reprezentanți. Legea fundamentală mai stipula ca regele să fie asistat de cinci miniștri și de un Consiliu de Stat; judecătorii aveau să fie numiți pe viață

¹ Magazin istoric, nr. 9/1978.

Înnouri și răzmerițe

În realitate, Camera n-a fost convocată niciodată. În următorii patru ani s-a elaborat un număr important de edicte care au desăvârșit radical reforma instituțiilor, timid întreprinsă încă din 1802. Nenumăratele consilii de regentă, colegii, direcții, comisariate cu atribuții vag definite și cu personal de prisos — au fost înlocuite cu un aparat de stat unificat, de stil francez. Cele 607 impozite diferite — moștenire a unui trecut îndelungat — dintre care 114 impozite funciare, au fost înlocuite cu 4 impozite directe. Învățământul primar, devenit obligatoriu de la 6 la 12 ani, a trecut în sarcina statului și s-a laicizat, dezvoltându-se rapid. În 1808 s-a fondat Academia bavareză de științe; de atunci ea a rămas una din cele mai mari instituții de acest gen ale Germaniei.

Față de nobili, regele Maximilian I (1806-1825) a adoptat o atitudine plină de menajamente, dându-le, în continuare, dreptul de vânătoare și de organizare a pazei în păduri; corvezile datorate de iobagi au fost însă mai întâi limitate, apoi complet anulate. Au urmat recenzarea și orînduirea nobililor în cinci clase; ei erau înmatriculați în registre speciale, care le consacrau rangul social. Cu clerul, guvernul regal a fost mai puțin îngăduitor închizînd un mare număr de mănăstiri și confiscîndu-le veniturile. S-au trecut în patrimoniul național bibliotecile și muzeele de artă; curînd, biblioteca din Munchen a ajuns cea mai vestită din Germania.

Cam în același fel s-a acționat în toate celelalte state ale Confederației Rinului. În Württemberg, regele Frederic I, exasperat de agitația din Landtag (Adunarea reprezentanților nobilimii, clerului și orașelor) a procedat cu multă severitate împotriva primelor două categorii.

Prințul-primat Dalberg, care avea în stăpînire orașul Frankfurt, a introdus Codul civil napoleonean. Numeroși și bogați în acest oraș, evreii au căpătat statutul de cetățeni; membri ai familiilor Rothschild și Oppenheimer au intrat în colegiul electoral de la Frankfurt. În schimb, printr-o denaturare a Codului civil, reforma socială a fost sistematic împiedicată la sate.

În Saxonia, înnourile au evoluat cel mai anevios; regele Frederic-August I (1806-1827) și ministrul Senft, deși convinși de utilitatea reformelor, au fost paralizați de Landtag și de membrii Curții Regale, ostili înnourilor. Acestea s-au redus la reorganizarea serviciilor fiscale și armatei; de asemenea, s-au înființat o școală de mine și un consiliu pentru agricultură și pentru comerț.

Napoleon ar fi dorit să realizeze mult mai mult. În primele luni ale lui 1808, el insistase pe lângă prinții Confederației să-și organizeze statele după modelul Franței. Napoleon ar fi putut încerca să impună cu forța ceea ce nu se realiza de la sine, dar nevoile războiului l-au îndepărtat destul de repede de la aceste preocupări. După cum fi declara mai târziu ambasadorului austriac Klement von Metternich (devenit mai târziu ministru de Externe

și apoi cancelar), Confederația n-a mai fost pentru el decît o rezervă de oameni, de unde să-și recruteze contingentele, pentru a constrînge Anglia să încheie pacea.

Armatele napoleoneene aduceau cu ele nu numai suflul revoluționar, abolirea feudalității și sistemul metric, ci, mai ales, exaltarea patriotică. Era imposibil ca sentimentele de independență și mîndrie națională să nu fie contagioase. Doborînd cu cea mai brutală dezinvoltură vechiul Sfînt Imperiu romano-german și vechea constituție, Napoleon a dat el însuși avînt aspirațiilor, visurilor și ideilor noi, revoluționare, pe care o lungă obișnuință a germanilor, dublată de respectul față de vechea ordine stabilită, le înăbușiseră pînă atunci. A putut crede, oare, Bonaparte că aranjamentele politice și teritoriale, ordonate și continuu modificate de un cuceritor străin, vor fi impuse popoarelor ca o necesitate de nezdruccinat? În februarie 1809, trimisul Franței la Munchen se mira de apariția patriotismului german.

Primele mișcări au izbucnit în Tirol, alipit la Bavaria în 1805, prin pacea de la Presburg. Tirolezii avuseseră de suferit multe neajunsuri: impozite mărite cu 20%, retra-

Napoleon și Leopold II într-o gravură de epocă
 În p. 57: Andreas Hofer în fruntea răsculaților din Tirol.
 Pictură contemporană evenimentului

gerea din circulație a monedei austriace la un curs dezavantajos, care i-a ruinat pe deținători; sacrificarea Landtagului în numele unei constituții iluzorii a Regatului bavarez; paralizarea relațiilor comerciale cu Italia, datorită politicii vamale protecționiste a lui Napoleon în peninsula. S-a introdus sistemul de recrutare anuală în armată.

Totul a concurat la exasperarea țăranimii, altfel docile, din această provincie. Insurecția a izbucnit la 8 aprilie 1809. Răscoala, condusă de hangul Andreas Hofer, i-au bătut pe bavarezi și au pus de două ori stăpânire pe Innsbruck. Pentru înfrângerea insurgenților a fost trimis generalul francez Lefebvre, care a dus un război nemilos, tolerând sau organizând atrocități — sate incendiate, țărani condamnați să li se taie mîna sau limba. În cele din urmă, trădat, Hofer a fost prins și executat la Mantova.

În acest timp, după întîlnirea de la Erfurt (octombrie 1808) dintre Napoleon și țarul Alexandru I, potrivit instrucțiunilor primite,

Metternich adoptase o atitudine politică de expectativă față de Franța; Austria acționa însă în grabă pentru reorganizarea armatei. „Să rezisti și să aștepti” era deviza sa. Austriacii nu aveau de ce să se îndoiască de dorința de revanșă a Rusiei împotriva lui Napoleon; de aceea erau ferm hotărîți ca, atunci cînd va bate ceasul, să declare război Franței. Conflictul plutea în aer. Casa de Habsburg, simbolul absolutismului și dușmanul prusienilor, le apărea acum acestora ca părțile și salvatorul tuturor germanilor.

Francezii — fauritorii unității germane

Austriacii au intrat în campanie în aprilie 1809. De la început însă arhiducele Carol (fratele împăratului Austriei și comandantul suprem al forțelor habsburgice) a greșit îndrăgindu-și lovitura principală împotriva Bavariei. El ar fi procedat mai bine acționînd mai la Nord, pentru a zdrobi diviziile franceze răspîndite din Westfalia pînă la Baltica și a da impuls mișcării de eliberare germane. Lupta a început printr-un atac dat de armata lui Napoleon, întărită cu contingente germane și poloneze, surprinzîndu-i pe austriaci. Ca și în 1805, operațiile au cuprins două serii de bătălii: o campanie fulgerătoare în partea de sus a Dunării, terminată cu victoria de la Eckmühl la 22 aprilie, apoi, după ocuparea Vienei, a urmat o campanie dificilă de două luni, la Est de Capitală. Declanșînd un atac de pe Insula Lobau, pe Dunăre, Napoleon a încercat să treacă pe malul de Nord al fluviului, dar a fost respins (Essling-Aspern, 21-22 mai). Fortărea Dunării i-a reușit la a doua încercare, după o luptă îndelungată și indecisă, din care austriacii s-au retras în ordine (Wagram, 5-6 iulie).

Cu puține zile înainte de bătălia de la Essling, un ofițer prusian, maiorul Schill, părăsise Berlinul cu un regiment de cavalerie, în fruntea căruia a hărțuit, timp de două luni, trupele guvernului Westfaliei. Pînă la urmă, Schill a fost omorît într-o luptă de stradă, iar 11 dintre ofițerii săi au fost luați prizonieri și împușcați de francezii la Wessel. Un alt detașament, format de ducele de Brunswick, fiul celui învins la Jena, a intrat în Saxonia și a ocupat Dresda și Leipzig. La München chiar, prințul moștenitor Ludovic, viitorul Ludovic I, care avea să fie detronat de revoluția din 1848, a strigat, luînd comanda contingentelor bavareze: „Îi detest pe francezii și o să-i coste scump!” În acele zile, poetul și filozoful german Arndt scria: „Cauza esențială a tuturor nenorocirilor noastre a fost lipsa de unitate. Ea se constituie acum prin reacția celor copleșiți împotriva ocupanților. Maurii au creat-o pe cea a Spaniei, englezii pe cea a Franței. Francezii o vor crea pe a noastră”.

Bătălia de la Wagram l-a determinat pe împăratul Austriei, Francisc II, să înceapă tratativele de pace, semnate la Viena. La început, Napoleon intenționase să ia monarhiei habsburgice diferitele regate și teritorii —

Ungaria, Austria, Boemia. Tentativa de asaninat întreprinsă împotriva lui la Schönbrunn de un student saxon, speranța de a avea un aliat de rezervă în cazul unei amenințări țariste, ca și dorința de a-și consolida dinastia, asociind-o cu una din cele mai vechi familii domnitoare din Europa, l-au făcut pe Bonaparte să păstreze Imperiul habsburgic, nu fără a-l diminua.

Galiția occidentală (cuprinzând și Cracovia) a fost alipită marelui ducat de Varșovia, unde domnea credinciosul său aliat, ducele de Saxa-Weimar. Galiția orientală a fost cedată Rusiei; coasta maritimă dinspre Adriatică (Trieste, Fiume, Friuli, Carniola și Croația) a revenit Franței; orașele Salzburg, Berchtesgaden și zona râului Inn au fost alipite Bavariei, care primea, în plus, orașele Beyreuth și Ratisbona; în schimb, Bavaria ceda Württembergului orașul Ulm și cîteva porțiuni din Tirol, Schweinfurt și ținutul din jurul marelui ducat de Würzburg. Ordinul teuton era suprimat și bunurile sale confiscate. În sfîrșit, Austria era obligată să adere la blocada împotriva Angliei.

Confederația Rinului, întreaga Germanie napoleoneană se transformaseră de fapt într-o mașină care producea impozite și soldați pentru Bonaparte. În acest timp însă făcînd serviciul militar împreună, germanii din toate colțurile țării învățau să se cunoască, să se înțeleagă, să trăiască împreună. Opresiunea ocupanților, lovirea de către aceștia în viața social-economică autohtonă, criza economică provocată de blocada engleză, creau o opoziție crescîndă împotriva lui Napoleon.

Două state rămăseseră în afara cuceririlor și confederației napoleoneene: Austria și Prusia. Dar Imperiul austriac era un conglomerat de popoare; pe de altă parte, el dăruise o a doua soție lui Napoleon, pe Maria-Luiza. În ce privește Prusia, trecutul său, tenacitatea activității ultimilor săi suverani și rezultatele obținute de ei făcuseră din această țară, sub Frederic II, statul german model, un stat invincibil. Această istorie glorioasă atât de recentă a dat prusienilor privilegiul de a concentra speranțele și voința de eliberare de sub dominația napoleoneană tuturor germanilor. Oamenii politici cu care s-a înconjurat și care l-au susținut pe Frederic-Wilhelm III veneau din întreaga Germanie.

Dar nu trebuie să supraestimăm reformele sociale din Prusia, nici modul în care ele au fost puse în aplicare. În această privință, regele a dat dovadă de destule ezitări, iar aristocrația de multă rea voință.

Doi reformatori

Stein, care este considerat principalul artist al înnoirilor în Prusia, n-a ocupat funcții importante decît scurte perioade de timp: ministru în 1804-1806, cancelar vreme de cîteva luni în 1808. Era un om înalt, corpulent, aprins la față, cu ochi ageri și vorba sacadată. Avea calitățile neamului său: spirit de independență, franchețe, dar și afectare, susceptibilitate, violență, orgoliu. Adept

al iluminismului și al reformelor liberale, și-a legat numele în calitate de ministru (1806) de suprimarea vămilor interne (care aduceau mari prejucții dezvoltării economiei). Stein s-a ridicat împotriva lipsei de responsabilitate a miniștrilor față de monarhul lor.

În calitate de cancelar (1808), Stein a organizat cinci ministere specializate, dar n-a putut anihila în întregime influența cabinetelor personale — civil și militar — ale monarhului. El a întărit puterile guvernatorului fiecărei provincii, a simplificat funcționarea diferitelor adunări obștești. În noiembrie 1808, a dat o ordonanță care, fără să interzică reglementările vechi, a instaurat regula comună ca toate orașele să aibă o adunare aleasă nu numai de către bresle, ca pînă acum, ci de toți locuitorii care plăteau un anumit impozit, pentru a le deștepta spiritul civic. Adunarea îi alegea pe primar și pe adjuncții săi.

Un alt promotor al reformelor a fost Hardenberg. Se deosebea de Stein prin aceea că era un curtean rafinat, un om modern, suplu, bun publicist și diplomat abil. El a fost retrogradat din ordinul lui Napoleon, apoi, în iunie 1810, a fost numit cancelar. S-a străduit să aplice retormele sociale convîns, ca și

Karl von Stein...

Stein, că ruinarea Prusiei avea drept cauză proasta organizare internă. De aceea s-a consacrat îmbunătățirii activității guvernului și administrației treburilor publice.

Starea jalnică a țării, supusă prestațiilor de război, impunea măsuri de emancipare a țăranimii. Multe sate erau devastate, nobilii incapabili să reconstruiască fermele, să refacă șeptelul, să furnizeze semințe pentru cultivarea pămînturilor. Țara nu putea fi salvată decît prin încordarea voinței tuturor; țăranii, în primul rînd, trebuiau să-și recapete dragostea pentru pămînt. Revirimentul nu era posibil decît prin desființarea șerbiei și improprietărirea țăranilor cu o parte din pămînturile nobililor. Stein n-a îndrăznit să meargă atît de departe. Prin ordonanța din 1808 el n-a făcut decît să permită burghezilor și țăranilor să cumpere pămînturi ale nobililor; a luat măsuri parțiale de desființare a șerbiei. În 1811 și în 1812, celălalt ministru

reformator, Hardenberg, sprijinindu-se pe adunările notabilităților provinciale, a reușit să suprimе unele servituți feudale și monopolul breslelor să reformeze accizele în sensul instituirii unui impozit indirect plătit de toți, inclusiv de nobili. De asemenea, a impus anularea unei părți din corvezi și transformarea în proprietari a țăranilor care pînă atunci aveau asupra pămînturilor lor numai dreptul de folosință. Dar el nu s-a atins de tribunalele nobililor, de principalele lor scutiri fiscale, nici de dreptul lor succesoral. Mulți săteni rămîneau sub autoritatea feudalilor, în calitate de zilieri. În plus, emanciparea țăranilor, întîrziată datorită obstrucției proprietarilor, rămînea foarte adesea literă moartă.

Un miliard de franci și 350 000 soldați

În diferitele zone ale Europei ocupate de Bonaparte, reformele erau rodul concepțiilor revoluționare importate din Franța, transformări ordonate și executate de administrația lui Bonaparte. Originalitatea Prusiei a constat în aceea că miniștrii lui Frederic-Wilhelm nu au copiat legile din timpul Convenției, Consulatului și Imperiului francez, ci au preluat doar spiritul lor, adaptîndu-l la caracterul statului prusian. Această infuzie de idei noi avea să întărească regatul lui Frederic-Wilhelm, pentru a riposta lui Napoleon în momentul declanșării luptei de eliberare a poporului german.

Ținînd seama de intențiile cîrmuitorilor Prusiei, nu este de mirare că reformele privind armata au fost mai radicale decît cele de ordin social, acestea din urmă propunîdu-și doar să cointerezeze cît de cît poporul în viitorul lor război împotriva Franței. Pretențiile mereu mai mari ale lui Napoleon, continuile rechiziții, ocuparea de locuințe, jignirile aduse populației prusiene erau suficiente pentru a crea o stare de revoltă. Generalul Scharnhorst, unul din principalii reformatori militari în Prusia, s-a îngrijit de întărirea armatei: epurări în înaltul comandament, o atenuare a disciplinei, suprimarea pedepselor corporale, o mai bună pregătire a ofițerilor subalterni, crearea unei Academii de război, care să impună unitatea de gândire a statelor majore, iată numai cîteva măsuri luate în acest sens.

Principala sa realizare a fost însă eludarea stipulațiilor tratatelor de pace, care limitau la 42 000 oameni efectivele militare prusiene. În acest scop, bărbații tineri erau convocați pentru instrucție doar pe perioade foarte scurte, armata dispunînd în acest fel de un mare număr de rezerviști, bine pregătiți. E drept, Napoleon s-a lăudat că storsese din Prusia mai mult de un miliard de franci; dar nu e mai puțin adevărat că, în 1813, Prusia a putut să trimită în linia înții 350 000 soldați bine instruiți.

De la Memel (unde se refugiase în 1807, în timpul luptei dintre francezi și prusieni), Frederic-Wilhelm și cu regina Luiza s-au mutat la Koenigsberg. Ei s-au reîntors la

Berlin în 1809, fiind întîmpinați ca niște părinți exilați, care își regăseau familia.

La Berlin s-a fondat universitatea, organizată de Wilhelm von Humboldt, care, părăsindu-și funcția de ambasador la Roma, își asuma conducerea învățămîntului public și al cultelor în Prusia. După multe proiecte și dispute, Universitatea din Berlin s-a deschis în 1810.

Începînd din 1812, steaua lui Napoleon a început să apună. În acest an s-a format coaliția a șasea antifranceză (Anglia, Rusia, Suedia). Bonaparte a suferit o greă înfrîngere în Rusia, soldată cu pierderi imense (în decembrie 1812 doar 30 000 soldați din cei 600 000 care invadaseră această țară ajung la Niemen). Încă la 5 februarie 1813, în Prusia orientală au luat ființă primele detașamente ale Landwehrului (formații militare alcătuite din rezerviști): a început mișcarea de eliberare antinapoleoneană. La 28 februarie, Prusia a semnat un tratat de alianță cu Rusia, împotriva Franței. Întoamna aceluiași an, în „Bătălia Națiunilor” (Leipzig, 16-19 octombrie), armata franceză, înfrîntă de oștirile Rusiei, Prusiei și Austriei, a fost silită să se retragă dincolo de Rin. La 31 martie 1814, trupele aliate au intrat în Paris; la 6 aprilie, Napoleon a abdicat, fiind apoi exilat pe Insula Elba. Prin Tratatul de la Paris (30 mai), Franța a fost redusă la granițele din 1792. Puterile învingătoare au considerat necesară convocarea unui congres general european.

Prin articolul 32 al Tratatului de la Paris, s-a hotărît ca acest congres să aibă loc la Viena, unde s-a și deschis în a doua jumătate a lunii septembrie 1814. Actul final al Congresului de la Viena s-a semnat la 9 iunie 1815, cu nouă zile înainte de Waterloo. Confederația germanică nou creată se compunea din 35 state conduse de prinți suverani și patru orașe libere (Frankfurt și cele trei republici hanseatice: Bremen, Hamburg și Lübeck).

**În românește de
Gabriela GEROTA**

Colocviu româno-american de istorie

Între 30 august și 4 septembrie 1978 a avut loc la Sibiu, cel de-al III-lea Colocviu româno-american de istorie, consacrat tematicii „69 ani de la formarea statului național unitar român”. Delegația română, condusă de academicianul Ștefan Pascu, a fost formată din dr. Paul Cernovodeanu, dr. Florin Constantiniu, dr. Ion Stancu, prof. Ioan Kovaci, prof. dr. doc. Carol Gîlner, dr. Liviu Maior, prof. Camil Mureșan. Delegația americană, condusă de prof. Stephen Fisher-Galati, de la Universitatea din Colorado, a fost alcătuită din dr. Gerald Bobango, prof. la Universitatea din Pennsylvania, dr. Radu Florescu, profesor la Boston College, Robert Forrest, de la Universitatea Colorado și Béla Király, profesor la Colegiul Brooklyn, Universitatea din New York. Oaspeșii au prezentat un număr de patru comunicări.

— Citiitorii noştri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuşa poştală nr. 702, Bucureşti.
— Atragem din nou atenţia tuturor celor care ne scriu că manuscrisele şi documentele anexate nu se învârtă. În consecinţă, corespondenţii noştri sînt rugaţi să-şi păstreze copile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliţi să subliniem pentru cei care ne scriu de mină adesea cu creionul şi foarte neciteţ, că le vom răspunde mult mai puţin prompt decît corespondenţilor care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.

— Unii cititori ne pun — în aceeaşi scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria naţională şi universală. A le răspunde la fel de amănunţit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puţin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis şi a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

CINCI EROI

În luptele pentru alungarea trupelor fasciste din ţară, la 23 octombrie 1944, în com. noastră ne scrie MIHAI D. CADAR, contabil şef la C.A.P. din com. Tîrcea, jud. Satu-Mare, au căzut cinci ostaşi: Gheorghe Mihailescu, maior (r), Gheorghe Negomirescu, sublocotenent (r), Octavian Gog, sublocotenent (r), Petru Nămoilă, soldat, Ion Drăgoi, soldat, toţi din Regimentul 82 infanterie Orăştie. Familiile lor nu cunoşteau locul unde aceştia fuseseră înmormîntaţi.

Anul trecut, după multe investigaţii, am reuşit să luăm legătura cu toate rudele apropiate ale celor cinci eroi, invitîndu-le în comuna noastră. Au sosit peste 50 rude (mame, taţi, fraţi, copii), din zece judeţe. În prezenţa acestora, la 23 octombrie, printr-o adunare la care au participat toţi cetăţenii din Tîrcea, au fost evocate jertfele celor cinci ostaşi căzuţi pentru eliberarea comunei noastre, pentru ca noi cei de astăzi să trăim o viaţă fericită. Sînt eroii noştri şi li cîntăm pe măsura sacrificiilor lor.

DOCUMENTELE CONFIRMĂ

Din arhivul Matei Basarab şi epoca sa (nr. 8/1977) G.C. PĂRĂIANU, din Arad, conţine de boierul Dancu Părdianu ar fi fost proprietarul minelor de la Baia de Fier şi că a fost silit de domnitor să le vîndă, scotînd aceste afirmaţii o ofensă adusă memoriei lui Dancu şi urmaşilor săi.

Autorul, conf. univ. dr. Matei D. Vlad răspunde: Problema pe care o ridică corespondentul dv. este, în sine, minoră şi nu are nici o semnificaţie istorică deosebită. Tîndu totuşi seama de importanţa pe care cititorul arădean o atribuie în mod exagerat strămoşului său, este bine să arătăm adevărul pe bază de documente.

Astfel, un document de la 1 iunie 1632 atestă faptul că un oarecare Petrisor, fiul său Stan şi cu Preda dau un zapis la mina Dancului lăsată de Părdianu, precum că i-au vîndut jumătate de sat din în Bae (Cf. Documenta Romană Historică, B. Tara Românească, vol. XXIII, 1630-1632, Ed. Academiei, 1969, p. 533). Un alt document din 12 aprilie 1634, confirmă faptul că Preda din Bîrseşti dă un zapis la mina Dancului lăsată de Părdianu, precum că i-am vîndut eu aceluia Bae (Ibidem, vol. XXIV 1633-1634, Ed. Academiei, 1974, p. 306). Aceste documente, ca şi altele ulterioare, sînt o dovadă concludentă că Dancul Părdianu a fost proprietar al Băii de Fier. Astfel, într-un hrisov al lui Mihnea III, din 12 iulie 1658, se spune că Radu voievod redă satul Baia de Fier foştilor ei proprietari, motivînd: *oaci au fostu acii sat încă mai dinainte vreme al lor*. În acelaşi document găsim, de asemenea, precizarea că, în zilele răposatului Matei vodă *fostu-le-au dat bani cu silă (s.n.) pri acest sat Baia de l-au luat să fii pe sama domnească fără vola lor (s.n.)* deci "a silit (Cf. Arh. St. Bucureşti, M-reă Hurez, XIX/3, orig. rom.). Motivul pentru care Matei Basarab a procedat în acest fel este clar indicat de hrisovul lui Grigore Ghica, din 12 iunie 1661. În acest act, după ce se interesează fiilor lui Dancul Părdianu şi Vlad Bîrseşcu satul Baia de Fier, se arată: *pentru că acest sat a fost din strămoşi al părinţilor pînă în zilele lui Matei vodă. După aceea, înţelegînd domnia cum că iaste fier acolo (s.n.) lepdău-ai Matei vodă în silă (s.n.) banii Dancului Părdianu şi apoi Vladul Bîrseşcu, de au făcut baie de fier* (Arh. St.

Bucureşti, M-reă Hurez, XIX/8, orig. rom.). Iată, deci, că faptele relatate de noi n-au pornit din imaginaţie ci s-au bazat pe documente reale, ele neputînd fi reproduse şi nîrî menţionate, din necesităţi de spaţiu, în articolul publicat în revista *Magazin istoric*.

ÎN ORICE TIMP ŞI CU ORICE CHIP

E. PARASCHIV, din Bucureşti, ne trimite copia unui contract de angajare a unui medic în oraşul Iaşi. Iată textul documentului, datat 6 iulie 1810: Eu, subsemnatul consimt să fiu medicul oraşului Iaşi şi mă oblig să vin în toate casele, unde sînt bolnavi în diferite stări, la cere, ziua şi noaptea, fără nici o vorbă [fără împotrivire — n.n.].

În orice timp şi la orice bolnav, la cerere, va trebui să plec şi cu orice chip să mă străduiesc pentru usurarea bolnavului şi după posibilitatea mea, pentru restabilirea sănătăţii lui şi pentru aceasta nu trebuie să cer de la bolnav nici o plată; ci să mă mulţumesc cu ceea ce vor binevoi să mă răsplătescă suferinzi pentru serviciu, iar faţă de cei care nu vor fi în stare să mă răsplătescă, deopotrivă, mă oblig să-l cercetez, cheitînd chiar în folosul bolnavului.

Dacă se va întîmpla să se îmbolnăvească un boier în satul său, mă oblig să plec acolo cu stîinţa tuturor (epitropilor) medicali şi după sosire să pun toată puterea pentru restabilirea sănătăţii bolnavului.

În caz că nu voi fi mulţumit de serviciul meu în oraş şi voi intenţiona să părăsesc serviciul, atunci va trebui să dau de ştire cu sase luni înainte domnilor tuturor medicali şi dacă Agenţia medicală va fi nemulţumită de mine, va trebui tot în acest chip să mă înştiinţez cu sase luni înainte.

Stavri Moscu, doctor.

Documentul este într-un totu revelator pentru finuţa sa etică şi profesională.

CLEMENCEAU, OMUL LIBER

În completarea articolului Georges Clemenceau despre Transilvania în 1894 (nr. 6/1975), DUMITRU SOLOMON, din Bucureşti, ne trimite un articol mai puţin cunoscut al lui Camil Petrescu, intitulat Clemenceau, omul liber, publicat în ziarul Omul liber, an I, nr. 6, din numărul Tîrziu, şi din care reproducem un fragment: (Clemenceau). A opus violenţa gîndirii şi simţirii violenţei braţului de oţel şi a biruit, dînd cea mai mare lecţie de spiritualitate omenească care va veni.

DUPĂ ZECE ANI

Revăzînd cîteva numere mai vechi din colecţia revistei, scrie IOAN FLORIN TUINEA, din Slatina, jud. Olt, am întîlnit în nr. 9/1968 o fotografie a lui Ştefan D. Greceanu. În nota care o însoţeşte nu este însă precizat anul naşterii acestuia. În *Calendarul Mineretelor*, pe anul 1905, pp. 160-161, am întîlnit cîteva date biografice ale lui St. D. Greceanu, printre care şi aceea a naşterii: 19 septembrie 1825.

Deşi de la apariţia articolului respectiv au trecut zece ani, facem cunoscerea completă, vîndînd în scrisoarea cititorului sîldinean o semnificaţie mîrturie a înţelegerii şi atenţiei cu care este citită revista noastră.

O SCRISOARE

Ing. LIGIA NICOLESCU-ZAPCATAN, din Cîmpulung Muscel, Jud. Argeș: mulțumindu-vă pentru entuziasmele aprecieri pe care le adresați și pentru longevitatea lor, vă aflușim adscriși revistei România pitorească, în paginile căreia a apărut articolul care vă interesează.

PRECIZĂRI

În urma publicării articolului Misiunea a fost îndeplinită (nr. 7/1978), la redacție și la Inspectoratul general al miliției au fost primite scrisori și de la alții ofițeri de miliție aflați acum în rezervă, care la vremea respectivă au adus o contribuție importantă la lichidarea alii a bandei amintite, cît și a altor infractori periculoși, asigurînd astfel liniștea publică și apărînd cu dirigența viața și avuțul cetățenilor. Astfel de scrisori — au primit de la LAURENTIU BLAUNSTEIN, NICOLAE ROMANIUC și VASILE BALACEANU, cărora le mulțumim pentru precizările făcute și pentru modul în care și-au făcut datoria.

ALT SENS

VOICU MIHAILĂ, din Brașov, precizează că în nota Slugerul Toader din București (Posta Magazin istorie, nr. 4/1978) sensul cuvîntului vîrmăchie nu este acela de parohie, ci de comitat (judet), în documentul respectiv fiind vorba de comitatul Alba de Sus, care se află în zona actualelor județe Brașov, Covasna și, parțial Sibiu și Harghita.

Drept care facem cunetenia rectificare.

NU LA NOI

Următorilor cititori: MIA MARIOARA BACIU, din comuna Ziduri, sat Zoita, Jud. Buzău; VASILIOIU FILICA, com. Vitomirești, Jud. Olt; ILIE CIUTACU din com. Albești, Jud. Olt; NECULAI MOCANU, din com. Ștefan cel Mare, Jud. Bacău; ION SĂLCIAN, din com. Rorsiori, Jud. Mehedinți, precum și tuturor celor care ne solicită lucrări prezentele la rubrica. Cărți sosite la redacție, le reamintim că le pot procura prin Librăria Cartea prin poștă, str. serg. Nufu Ion, nr. 8-12, București.

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa redacției noastre, am reținut propunerile, sugestiile, completările și informațiile transmise de următorii cititori, cărora le mulțumim: DUMITRU STOEAN, din București; ECATERINA TEODORESCU, din Craiova; COSTEA ALEXANDRU IOAN, din com. Scăitu Golești, Jud. Argeș; BOLOLOI IOSIF, din Timișoara; CLAUDIA ELEFTERESCU, din București; IOAN C. DOBRITA, din Galați; TRAIAN PETRE, din Constanța; TUDOR ȘTEFĂNESCU, din București.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

NICOLESCU LIGIA ZAPCATAN, str. I.C. Frimu, nr. 55, bl. D.1, sc. B. 6, 16, Cîmpulung Muscel, Jud. Argeș, solicită: nr. 2/1967.

NEAGU MIRCEA, str. M. Bravu, nr. 98, bl. D. 16, București, oferă colecția 1975-1978.

MANEA TRAIAN, cartier Goidu, bl. AB-5, ap. 10, Deva: solicită: nr. 1-3/1967; 3/1968; 2-3, 10, 12/1975; oferă: nr. 3/1973; 7, 10/1974; 12/1976; 5/1978.

NICA ALEXANDRU, str. Șincai, nr. 15, Turda, Jud. Cluj, oferă colecția completă.

APOSTOL ANTON, calea Dorobanților, nr. 47, București, oferă colecția completă.

GRIGORIU ARMAND GEORGE, str. Poterași, nr. 41, București, oferă colecția completă.

PETRU CONSTANTIN, str. Tirnavei, nr. 7, b.l.A, ap. 13, Medias, Jud. Sibiu, oferă: nr. 4, 6, 9/1967; 6/1968; 1/1971; 1-3, 3/1972; 4, 12/1973; 9-11/1974; 7, 9/1975; 1-5, 10, 11/1977.

BOLOLOI IOSIF, str. Z. Petrovici, nr. 2, Timișoara, oferă colecția completă.

OLIMPIU CĂTUNA, str. Andrei Muresanu bl. 12, sc. B, ap. 2-9, Bistrița, Jud. Bistrița Năsăud, oferă: nr. 2-6/1969; 9, 9, 9-12/1973; 3-5, 9-12/1974; colecția 1975-1977.

NICA DARIE, str. Emil Bodnăraș, nr. 73, sc. B, ap. 64, București, oferă colecția completă.

RĂDUCANU CONST., str. Fr. Engels, nr. 30, Iași, oferă colecția completă.

STRĂBĂTÎND JUMĂTATE DIN EUROPA

(Urmare din p. 56)

După ce s-au mai liniștit lucrurile, am fost anchetat de aghiotantul regimentului, în privința activității mele în timpul luptelor. După ce i-am dat raportul așa cum credeam eu că e bine, am aflat că dosarul meu cuprinde o serie de lucruri care nu mă puteau prezenta într-o lumină prea favorabilă: se știa despre fratele meu mai mare că e ofițer voluntar în armata română (trecuse din Rusia, unde fusese prizonier), despre corespondența, în care figuram și eu, a sublocotenentului Abel Oprea, anchetat pentru încercarea de a dezerta la italieni, dar care a murit de gripă în timpul anchetei. Cu toate acestea, comanda regimentului era convinsă că sînt un element bun, nu avea nimic să-mi reproșeze — însă să nu mă supăr, mi-au spus ei — dacă îmi vor aplica prevederile celor „politisch unverlässlich“ (care nu se bucură de încredere politică). Voi fi trimis la un curs de mînuirea puștii mitraliere engleze sistem Lewis...

Într-adevăr, la sfîrșitul lunii septembrie 1918, am fost trimis cu încă vreo 25 ofițeri și elevi și vreo trei sute de soldați la cursul de mînuire a acestei puști mitraliere provenite din capturile de război, cu care intenționau să doteze divizia. Cursul s-a ținut în localitatea Aumetz, în Lorena (fostă germană), la confinel celor trei țări: Franța, Germania veche și Luxemburgul, la vreo 60 km departe de front. Locuitorii erau germani și francezi, toți vorbeau curent ambele limbi, singura posibilitate de a le cunoaște naționalitatea era că germanii își spuneau „deutsch“, iar francezii „lorrainer“. Numele lor nu spunea nimic — eu eram cartiruit în un Weber... francez curat. Mi-au trebuit multă stăruință și explicații ca să-mi lămuresc gazdele în privința situației mele de „român“ în armata germană. Comparația cu situația propriilor tineri francezi re-crutați în armata germană i-a lămurit deplin; după aceea atît eu cît și ordonanța eram tratați ca membri ai familiei.

La sfîrșitul lunii octombrie, cantonînd peste noapte în orașul Briey, am observat o mișcare neobișnuită printre soldații armatei austro-ungare pe care i-am găsit acolo. În localitatea Pux, am nimerit într-un furnicar de soldați. Sigur s-a întîmplat ceva grav... Divizia părăsise frontul. Cum? Cică ar fi primit ordin din Ungaria. Și acum toată lumea vrea să plece numaidecît acasă. Fiecare cum poate, singur sau cu alții împreună. În cîteva ceasuri, s-au rupt toate firele disciplinei, nimeni nu se mai gîndea că am fi o unitate constituită. Cu mare greutate au putut fi convinși o parte din soldați să nu plece de capul lor, căci nu se știa ce-i așteaptă în trecerea prin Germania care n-a încetat războiul. Ei nu cunosc limba, nu-i apără nimic — ar fi mai bine să pleacă cu toții, căci, oricum, aveam mai multe șanse de a răzbate cele cîteva mii de kilometri pînă acasă în Ardeal.

CONTENTS (Romanian History) S. MEHEDINTI From the History of Dacia • M. PETRESCU-DÎMBOVITA The Unity of the Romanians in the First Millennium of Our Era • I. MAMINA The Romanian Socialists and the Unification of the Country • Memoirs 1916-1918 • W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE World Awareness of the Unity of the Romanians • N. EDROIU The Uprising under Horea (1784-1785) • HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN World War II

SOMMAIRE (Histoire roumaine) S. MEHEDINTI De l'histoire de la Dacie • M. PETRESCU-DÎMBOVITA L'unité des Roumains au premier millénaire de notre ère • I. MAMINA Les socialistes roumains et l'unification du pays • Mémoires 1916-1918 • W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE Le monde prend conscience de l'unité des Roumains • N. EDROIU La révolte de Horea (1784-1785) • HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN La deuxième guerre mondiale

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) С. МЕХЕДИНЦ Из истории Дакнии • М. ПЕТРЕСКУ-ДЫМБОВИЦА Единство румынов в I-ом тысячелетии н.э. • И. МАМИНА Румынские социалисты и объединение страны • Мемуары 1916-1918 • У.И. ГЛЭДСТОН, СЭНТ-ОЛЕР, В.Н. ВИНОГРАДОВ, КЕННЕТ ДЖОНСТОН, АЛЕКСАНДЕР ДЖ. ШЕМ, ДЖОРДЖ МЭКПИС ТАУЛИ Единство румынов в сознании мира • Н. ЕДРОЮ Восстание 1784-1785 под руководством Хоры • АНРИ МИШЕЛЬ, АРТУР ФУНК, П. ЖИЛИН Вторая мировая война

INHALT (Rumänische Geschichte) S. MEHEDINTI Aus der Geschichte Daziens • M. PETRESCU-DÎMBOVITA Die Einheit der Rumänen im ersten Jahrtausend unserer Zeitrechnung • I. MAMINA Rumänische Sozialisten und die Wiedervereinigung des Landes • Erinnerungen 1916-1918 • W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE Die Einheit der Rumänen im Weltgewissen • N. EDROIU Der Aufstand Horea's (1784-1785) • HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN Der zweite Weltkrieg

SUMARIO (Historia rumana) S. MEHEDINTI De la historia de Dacia • M. PETRESCU-DÎMBOVITA La unidad de los rumanos en el Ier milenio de n.e. • I. MAMINA Los socialistas rumanos y la culminación de la formación del Estado rumano • Memorias de 1916-1918 • W.E. GLADSTONE, SAINT-AULAIRE, V.N. VINOGRADOV, KENNETH JOHNSTONE, ALEXANDER J. SCHEM, GEORGE MAKEPEACE TOWLE La unidad de los rumanos en la conciencia del mundo • N. EDROIU La sublevación de Horea (1784-1785) • HENRI MICHEL, ARTHUR FUNK, P. JILIN La segunda guerra mundial

ABONNEMENTS : ILEXIM – Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter – Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr – 5 lei, abonamentul pe 6 luni – 30 lei, pe un an – 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” – București

42 427

